

รายงานฉบับสมบูรณ์

(ระยะเวลา 1 สิงหาคม 2555 - 31 มกราคม 2556)

โครงการวิจัย กระบวนการถ่ายทอดวิถีเกษตรกรรมอย่างมีส่วนร่วม
สู่เยาวชนตำบลหนองเรือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ระยะที่ 1

โดย

นายยงยุทธ เชื้อบัญญัติ และคณะ

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

31 กรกฎาคม 2556

รายงานฉบับสมบูรณ์

(ระยะเวลา 1 สิงหาคม 2555 - 31 มกราคม 2556)

โครงการวิจัย “กระบวนการถ่ายทอดวิถีเกษตรกรรมอย่างมีส่วนร่วมสู่
เยาวชนตำบลหนองเรือ อำเภอเมืองจังหวัดยโสธร ระยะที่ 1”

คณะผู้วิจัย

1. นายยงยุทธ	เชื้อบัญญัติ	12. นางสาวสมลักษณ์ ทับเฉย
2. นายธนาธิ	กองสินแก้ว	13. นางสาวฐิติมา คำแสง
3. นางมยุรีย์	เศษสุวรรณ	14. นางสาวจิณณา อุะนันต์
4. จ.ต.ส.เดชพัฒน์	ทองภู	15. นายสรรัชย์ ชูรัตน์
5. นางเพชร	พิมพ์จำปา	16. นางสาวอริสรา ถาวรเจริญ
6. นายชนวิทย์	หางนาค	17. นายศิวดล ไชยมี
7. นางสาวสุกัญญา	พิมดา	18. นายสุระเดช พงษ์สนิท
8. นางสาวเยาวภา	เสนาพรหม	19. นางสาวศศิมาภรณ์ โภคาสุข
9. นายศุภชัย	เสนาพรหม	20. นายสุทัศน์ แก้วทอง
10. นายชัยสิทธิ์	หารสระคู	21. นายศุภกรณ์ ไชยมี
11. นางสาวอรุณี	โคตรสมบัติ	

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

31 กรกฎาคม 2556

คำนำ

โครงการ กระบวนการถ่ายทอดวิถีเกษตรกรรมอย่างมีส่วนร่วมสู่เยาวชนตำบลหนองเรือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ระยะที่ 1 มีเป้าหมายที่การรวบรวมข้อมูล เกี่ยวกับเด็กและเยาวชนในพื้นที่ตำบลหนองเรือ โดยเล็งเห็นปัญหาว่า การทำการเกษตรในปัจจุบันจะเป็นคนในวัยสูงอายุ เยาวชนคนรุ่นใหม่ถูกปลูกฝังค่านิยมในเรื่องการเรียนหนังสือสูง เพื่อจะได้ทำงานมีเงินเดือน ทำให้สถานการณ์การทำการเกษตรในชุมชนนับวันลดน้อยลง ที่ดินถูกแปรสภาพเป็นตึกโดยเฉพาะตามริมถนน ความเป็นเมืองเข้ามารุกพื้นที่ ทำให้ค่านิยมของชุมชนเปลี่ยน แต่ด้วยบริบทที่เหมาะสมต่อการทำการเกษตร การทำนาจึงเป็นอาชีพหลักของคนส่วนใหญ่ แต่รูปแบบเปลี่ยนไปจากเดิม มีเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาเป็นเครื่องมือในการทำนา แม้จะมีความสะดวกสบายและเหมาะสมกับวัยของชาวนา แต่ก็พบว่าต้นทุนในการทำนาสูงขึ้น แรงงานในภาคเกษตรหายไป เพราะลูกหลานเยาวชนไม่สนใจในการเกษตร ทุกๆปี ชุมชนต้องพึ่งแรงงานภายนอก สถานการณ์ด้านแรงงานและบริบทที่เอื้อต่อการทำการเกษตร จึงทำให้ผู้นำหันมาให้ความสนใจในการสนับสนุนให้คนรุ่นใหม่มาเรียนรู้การทำการเกษตร ด้วยรูปแบบต่างๆ โดยการมีส่วนร่วมทั้งในระดับครอบครัว หมู่บ้าน และตำบล ซึ่งคาดหวังว่าจะเกิดแรงผลักดันให้เยาวชนรักและสานต่ออาชีพเกษตรกรรมของชุมชนต่อไป

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อ	ก-ง
บทที่ 1 บทนำ	
- ความเป็นมาและความสำคัญของโครงการ	1
บทที่ 2 ข้อมูล แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
- แนวคิดกระบวนการ	5
- ความหมายของวิถีเกษตรกรรม	8
- แนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วม	8
- แนวคิดเยาวชนและบทบาทหน้าที่	10
- ปัญหาเยาวชนกับการทำเกษตรกรรม	12
- งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	14
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	16
- ขอบเขตการวิจัย	16
- วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	18
- กระบวนการวิจัย	20
บทที่ 4 ผลการวิจัย	25
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	50
- บทเรียนจากการวิจัย	56
- ปัญหาการวิจัย	58
- ข้อเสนอแนะต่อชุมชนและนโยบาย	58
ภาคผนวก	
- ภาพกิจกรรม	59
- แบบฟอร์มในการเก็บข้อมูล	70
- ประวัติทีมวิจัย	74

บทคัดย่อ

โครงการ กระบวนการถ่ายทอดวิถีเกษตรกรรมอย่างมีส่วนร่วมสู่เยาวชนตำบลหนองเรือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ระยะที่ 1 โดยมีนายยุทร เชื้อบุญติด เป็นหัวหน้าโครงการ ร่วมกับคณะทำงานได้ ทำการศึกษากับกลุ่มเป้าหมาย คือ เยาวชน ผู้นำ ผู้ปกครองที่ทำเกษตรกรรมในพื้นที่ตำบลหนองเรือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ตามวัตถุประสงค์ของโครงการ 3 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาบริบทชุมชน การเปลี่ยนแปลง ทางด้านเกษตรตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาสถานการณ์ สาเหตุ ปัจจัย ของเยาวชนที่ไม่ทำการเกษตร 3) เพื่อสร้างกระบวนการถ่ายทอดวิถีเกษตรกรรมสู่เยาวชนในตำบลหนองเรือแบบมีส่วนร่วม ผ่านกระบวนการ ทำงานแบบมีส่วนร่วม จึงทำให้ได้ผลการศึกษา ดังนี้

จากการศึกษาศึกษาบริบทชุมชน การเปลี่ยนแปลงทางด้านเกษตรตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน พบว่าบริบท ชุมชน 4 ด้าน คือ ด้านการศึกษา ด้านสังคม ด้านประเพณีวัฒนธรรม ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้มีการ เปลี่ยนแปลงตามการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ที่มีการปรับตัวและเปลี่ยนไปตามการเจริญก้าวหน้าของ บ้านเมือง บริบทชุมชนแต่ล้านล้วนมีความสัมพันธ์กัน โดยเฉพาะวิถีการทำเกษตรกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลง รูปแบบการผลิตจากการใช้แรงงานคนและสัตว์ เปลี่ยนเป็นการใช้เครื่องจักร และการจ้างแรงงาน ผลจาก การศึกษาประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงของชุมชนตำบลหนองเรือโดยใช้เครื่องมือเส้นประวัติศาสตร์ หรือ Time line จะเห็นได้ว่าในช่วงสิบปี ระหว่าง พ.ศ.2500 – 2555 บริบทชุมชนของตำบลหนองเรือได้มีการ เปลี่ยนแปลงมาโดยตลอด อาทิ ด้านเกษตรกรรม ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา ด้านธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม โดยพบว่าการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นเกิดจากองค์ประกอบหลัก 3 ส่วน คือ ชาวบ้าน นโยบายรัฐ และระบบทุนนิยม เพราะจะเห็นว่าชาวบ้านมีความนิยมความเชื่อในสินค้า การให้บริการจากกลุ่มทุนที่สามารถ ตอบสนองความต้องการของแต่ละบุคคล เพื่อให้เกิดความสะดวกสบาย ความทันสมัย ซึ่งเป็นการรับการ เปลี่ยนแปลงจากภายนอกชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ภายใต้นโยบายรัฐที่ส่งเสริมการพัฒนาประเทศใน หลายด้านโดยเฉพาะการเกิดแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ที่เปิดโอกาสให้เกิดการลงทุนภายในประเทศ ผลกระทบที่ เกิดขึ้นในชุมชนเห็นได้ชัดเจนใน ช่วง พ.ศ. 2530-2540 เมื่อได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางด้านเกษตรกรรม ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันในประเด็นการทำนา การทำสวน การเลี้ยงสัตว์ ซึ่งก็มีรูปแบบการทำเกษตรกรรมที่ เปลี่ยนไป คือจากการทำแค่พออยู่พอกิน ก็เปลี่ยนเป็นการทำการเกษตรเพื่อสร้างรายได้ มีเป้าหมายในเชิง เศรษฐกิจ ปัจจุบันเกษตรกรรมยังเป็นอาชีพหลักของคนในชุมชน แต่กลับพบว่ากลุ่มเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นพ่อ แม่ผู้ปกครอง บทบาทของลูกหลานต่อภาคการเกษตรมีน้อยเพราะส่วนใหญ่จะเน้นไปที่การศึกษาเล่าเรียนมุ่งสู่ ภาควิทยาศาสตร์

จากการศึกษาข้อมูลสถานการณ์ สาเหตุ ปัจจัย ของเยาวชนที่ไม่ทำการเกษตร พบว่าเด็กและเยาวชนในตำบลหนองเรือ จำนวน 61 คน จาก 9 หมู่บ้าน ที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงคิดเป็นร้อยละ 67 เพศชายคิดเป็นร้อยละ 33 ในครอบครัวส่วนใหญ่ประกอบอาชีพกรรมเกษตรกรรม คิดเป็นร้อยละ 75 เยาวชนร้อยละ 74 ระบุว่าตนเองทำการเกษตรเป็น แต่เมื่อสอบถามถึงอนาคตว่าอยากประกอบอาชีพอะไร พบว่าในร้อยละ 41 คืออยากทำอาชีพรับราชการ รองลงมาคือทำธุรกิจส่วนตัวและรับจ้างทั่วไปร้อยละ 30 โดยเกษตรกรรมคิดเป็นร้อยละ 29 ถึงทัศนคติต่ออาชีพเกษตรกรรม ในร้อยละ 50 ระบุว่า เป็นอาชีพที่เหนื่อยยากลำบาก

จากการสอบถามเกี่ยวปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำเกษตรของเด็กและเยาวชนตำบลหนองเรือ โดยให้ระบุระดับความสำคัญของเหตุผลที่ส่งผลต่อการทำเกษตรกรรม พบว่า การที่ครอบครัวไม่มีพื้นที่ทำการเกษตร เป็นเหตุผลในระดับสำคัญที่สุดคิดเป็นร้อยละ 41 ครอบครัวอยากให้เรียนหนังสือมากกว่าทำการเกษตร เป็นเหตุผลในระดับสำคัญที่สุดคิดเป็นร้อยละ 34 พ่อแม่รักไม่ยากให้ลำบาก เป็นเหตุผลในระดับสำคัญมากคิดเป็นร้อยละ 38 ทำการเกษตรแล้วกลัวไม่สวย ไม่ขาว เป็นระดับเหตุผลที่สำคัญปานกลางโดยคิดเป็นร้อยละ 48 ติดเกม ติดเพื่อน เป็นเหตุผลในระดับสำคัญปานกลางโดยคิดเป็นร้อยละ 44 การทำเกษตรเป็นงานหนัก เหนื่อย และลำบาก เป็นเหตุผลที่สำคัญมากคิดเป็นร้อยละ 34 ความเกียจคร้าน เป็นเหตุผลที่มีความสำคัญในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 51 มีเครื่องจักรมาแทนแรงงานคน เป็นเหตุผลที่สำคัญปานกลางคิดเป็นร้อยละ 49 เพราะผลผลิตไม่ดี ขายไม่ได้ราคา เป็นเหตุผลที่อยู่ในระดับความสำคัญปานกลางคิดเป็นร้อยละ 51 ติดความสะดวกสบายจนเกิดความเคยชิน ให้เป็นเหตุผลในระดับความสำคัญปานกลางคิดเป็นร้อยละ 52 ทำการเกษตรไม่เป็น เพราะไม่มีคนสอน ให้เป็นเหตุผลในระดับความสำคัญปานกลางคิดเป็นร้อยละ 46 ต้องมีค่าจ้างถึงจะทำ ไม่เช่นนั้นก็ไม่ทำ เป็นเหตุผลที่มีความสำคัญในระดับปานกลางโดยคิดเป็นร้อยละ 54 ไม่มีเพื่อนก็ไม่อยากไปไร่ ไปนา ให้เป็นเหตุผลในระดับความสำคัญปานกลางคิดเป็นร้อยละ 56 ระบบการศึกษาไม่เน้นไปที่การเกษตร ให้เป็นเหตุผลที่สำคัญในระดับปานกลางคิดเป็นร้อยละ 43 การเกษตรจะทำเมื่อไหร่ก็ได้ ไม่ต้องเรียนรู้มาก ให้เป็นเหตุผลระดับความสำคัญปานกลางคิดเป็นร้อยละ 40

จากการศึกษาข้อมูลสถานการณ์ สาเหตุ ปัจจัย ของเยาวชนที่ไม่ทำการเกษตร กับผู้ให้ข้อมูลคือผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนในตำบลหนองเรือ จำนวน 82 คน 9 หมู่บ้านพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงคิดเป็นร้อยละ 65 เพศชายคิดเป็นร้อยละ 35 ส่วนมากอยู่ในช่วงอายุ 31-60 ปี ระดับการศึกษา ส่วนใหญ่อยู่ในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นคิดเป็นร้อยละ 59 ผู้ให้ข้อมูลในร้อยละ 59 อยากให้ลูกหลานเรียนหนังสือมากกว่าทำการเกษตร และลูกหลานในครอบครัวมีบทบาทช่วยเหลืองานเกษตรเป็นบางครั้งคิดเป็นร้อยละ 49 ช่วยเหลืองานด้านเกษตรทุกครั้งคิดเป็นร้อยละ 34 และไม่เคยช่วยเหลือ

คิดเป็นร้อยละ 13 ในการเกษตรกรรมพบว่าการนำอุปกรณ์หรือเทคโนโลยีด้านเกษตร คือ รถไถใหญ่คิดเป็นร้อยละ 62 รถไถนาเดินตามคิดเป็นร้อยละ 28 มีการสอนการทำเกษตรกรรมแก่ลูกหลาน คิดเป็นร้อยละ 55 ในอนาคตมีความคิดเห็นว่าเป็นเด็กและเยาวชนจะยังคงทำอาชีพเกษตรกรรม คิดเป็นร้อยละ 59 และคิดเห็นว่าลูกหลานจะไม่ทำการเกษตรคิดเป็นร้อยละ 31 โดยในร้อยละ 9 คิดว่าอาจจะทำเป็นบางครั้งบางคราว

เมื่อถามถึงความเห็นว่าเป็นเหตุใดจึงไม่อยากให้ลูกหลานทำอาชีพเกษตรกรรมในร้อยละ 51 ให้เหตุผลว่าไม่อยากให้มีความลำบากเหมือนตนเอง ในอนาคตลูกหลานจะนิยมใช้เครื่องจักรทางการเกษตร คิดเป็นร้อยละ 62 เพียงร้อยละ 17 อาจจะยังใช้เคียวเกี่ยวข้าวร่วมกับจ้างคนงานเก็บเกี่ยว ส่วนความคิดเห็นต่อแนวคิดความรู้สึกลูกหลานต่ออาชีพเกษตรกรรม พบว่า ในร้อยละ 65 อาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพที่ไม่มีเกียรติ ซึ่งมีความภูมิใจคิดเป็นเพียงร้อยละ 9 ในส่วนของระบบการศึกษาผู้ปกครองร้อยละ 77 ระบุว่ามีส่วนสำคัญที่มีหลักสูตรที่ไม่เอื้อต่อการทำอาชีพเกษตรกรรมของเด็กและ และเหตุผลที่คิดเห็นว่าทำให้ลูกหลานไม่ยอมทำอาชีพเกษตรกรรม เพราะเป็นอาชีพที่ไม่รวยเหมือนทำอาชีพธุรกิจนั้นคิดเป็นร้อยละ 57 รองลงมาคือ เพราะไม่มีที่นาเป็นของตัวเองคิดเป็นร้อยละ 29 ไม่อยากลำบากคิดเป็นร้อยละ 15

จากการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ พบว่า อาชีพเกษตรกรรมเป็นสิ่งที่ควบคู่กับตำบลหนองเรือมานาน แต่ก็ได้เปลี่ยนแปลงตามบริบทชุมชน ซึ่งการพัฒนาก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงส่งผลต่อความเจริญทางด้านวัตถุ เครื่องจักรกล เครื่องทุนแรง และปัจจัยทางการเกษตร เช่น ปุ๋ย สารเคมีกำจัดศัตรูพืชต่างๆ ในการทำงาน การทำสวน และการเลี้ยงสัตว์ และวิถีชีวิตในสังคมปัจจุบันไม่เอื้อต่อการทำเกษตรของลูกหลาน เมื่อได้ศึกษาสถานการณ์ สาเหตุ ปัจจัย ของเยาวชนที่ไม่ทำการเกษตร จะเห็นว่าลูกหลานเยาวชนมีความเข้าใจว่าชุมชนของตนเป็นชุมชนเกษตรกรรมควบคู่ไปกับการทำอาชีพอื่นๆ หลายคนสามารถทำการเกษตรได้ในระดับหนึ่ง ถึงแม้ว่าโดยหลักจะมองถึงอาชีพอื่นในอนาคต เช่น ข้าราชการ การทำงานในภาคอุตสาหกรรม แต่ก็ยังมีแนวคิดถึงการทำการเกษตรกรรมด้วยเช่นกัน ในขณะที่เดียวกันก็ตระหนักดีว่าการทำเกษตรกรรมเป็นอาชีพที่ลำบาก แต่ก็พร้อมที่จะเรียนรู้หากเกิดการถ่ายทอด ในส่วนของผู้ปกครองที่ทำการเกษตรส่วนใหญ่เป็นกลุ่มวัยทำงานและวัยกลางคนมีวุฒิการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษา คาดหวังให้ลูกหลานเรียนหนังสือ เพราะไม่อยากให้ลำบากเหมือนตน ถึงแม้ว่าลูกหลานส่วนใหญ่จะยังคงช่วยเหลือการทำเกษตรกรรมของพ่อแม่ แต่ก็ระบุว่าในอนาคตลูกหลานคงทำการเกษตรกรรมควบคู่ไปกับการทำงานอื่นๆ และเน้นการใช้เทคโนโลยีเป็นหลัก

ผลจากการศึกษาข้อมูลจึงทำให้ได้เห็นข้อมูลที่เป็นส่วนหนุนเสริมในการทำเกษตรกรรมของเด็กและเยาวชน และข้อมูลที่ขัดแย้งในเรื่องของแนวคิดของพ่อแม่ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงภายนอกที่เข้ามาในชุมชนอย่างต่อเนื่อง หรือแม้แต่ตัวเด็กและเยาวชนเองที่เป็นวัยของการเปลี่ยนแปลงทั้งแนวคิดและการปฏิบัติอยู่ตลอดเวลา การร่วมสร้างกระบวนการถ่ายทอดวิถีเกษตรกรรมสู่เยาวชนในตำบลหนองเรือแบบมีส่วนร่วม จึง

ยังคงเป็นอีกแนวทางที่จะช่วยหนุนเสริมให้ความคิดของเด็กและเยาวชนนั้นชัดเจนขึ้น กระบวนการถ่ายทอดที่สร้างสรรค์จะเป็นส่วนสำคัญในการเป็นแรงบันดาลใจให้เกิดทางเลือกอาชีพในอนาคต ดังนั้น จากการระดมความคิดจากชุมชนวิจัย คือ พ่อแม่ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชนเด็กและเยาวชนในตำบลหนองเรือ ทำให้เห็นกระบวนการถ่ายทอดวิถีเกษตรกรรมอย่างมีส่วนร่วมสู่เยาวชนตำบลหนองเรือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร เพื่อการปฏิบัติการ คือ การถ่ายทอดเกษตรกรรมผ่านการเล่าเรื่อง หรือนิทาน ,โรงเรียนชาวนาน้อยสร้างจิตสำนึก ,เรียนรู้วิถีเกษตรกรรมผ่านบุญประเพณี ,สืบสานประเพณีลงแขกทำนา ซึ่งจะมีการดำเนินการในโครงการระยะที่สอง ทีมวิจัยและชุมชนวิจัยมีความคาดหวังอย่างยิ่งว่าการดำเนินการอย่างมีส่วนร่วมตามกระบวนการดังกล่าวจะสามารถสร้างจิตสำนึก และร่วมสืบทอดในภูมิปัญญาของท้องถิ่นต่อไป

คณะทำงาน

กรกฎาคม 2556

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของโครงการ

ในอดีตเมื่อ 30 ปีที่แล้ว คำขวัญที่ว่า ในน้ำมีปลาในนามีข้าวเป็นจริงแน่นอน เพราะในชนบทเกือบทุกครัวเรือนจะทำนา ทำการปลูกพืชผัก เพื่อการบริโภค มียุ้งข้าวและอุปกรณ์การทำนาที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน เลี้ยงควายใช้ไถนา และบางครั้งก็ช่วยเพิ่มรายได้ให้แก่ชาวบ้านได้ด้วย ครอบครัวชาวนาจะอยู่กันอย่างพี่น้อง เกิดการเอื้ออาทรระหว่างเพื่อนบ้านกัน มีความสามัคคีกันในชุมชนเชื่อผู้นำ การทำเกษตรกรรมถือเป็นอาชีพหลักของคนในท้องถิ่นอีสาน ถือเป็นความอุดมสมบูรณ์ที่ยากจะหาที่เปรียบได้ แต่การทำเกษตรในยุคปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงจากอดีตเกือบทั้งหมด วิถีเกษตรกรรมจากการผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือนเพื่อการแลกเปลี่ยน เปลี่ยนเป็นเพื่อขาย จากพึ่งระบบครอบครัว การช่วยงาน ต้องพึ่งการจ้างแรงงานและใช้เครื่องจักรที่ทันสมัยแทนแรงงานคนและสัตว์ ทำให้วิถีของคนในชุมชนเปลี่ยนตาม เมื่อความเจริญทางวัตถุเข้าถึง เอกลักษณ์ความเป็นท้องถิ่นก็เปลี่ยนไป คนในชุมชนกับการเกษตรก็เริ่มห่างกัน อาชีพอื่น ๆ ค่อย ๆ เข้ามาล้นวิถีเกษตรที่ละน้อย ค่านิยมของคนเมืองจากการสื่อสารไร้พรมแดน ทำให้อาชีพเกษตรกรรมกลายเป็นอาชีพที่ต่ำต้อย โดยเฉพาะเมื่อมีการศึกษาภาคบังคับ นโยบายทางการศึกษา ที่ส่งต่อวิถีของชุมชน การเรียนหนังสือเป็นสิ่งจำเป็น ทำให้ผู้ปกครองมุ่งเน้นการให้บุตรหลานได้เล่าเรียนในระดับสูง ๆ แม้ในชุมชนชนบทก็ยังมีการแข่งขันให้ลูกหลานได้เรียนโรงเรียนที่มีชื่อเสียง แม้พื้นฐานจะมาจากครอบครัวเกษตรกร ทำให้ลูกหลานเยาวชนไม่ได้สัมผัสกับวิถีของท้องถิ่น และนับวันมีความรุนแรงมากขึ้น อาชีพเกษตรกรรมจึงเป็นของคนเฒ่าคนแก่ ลูกหลานเยาวชนส่วนใหญ่ทำการเกษตรไม่เป็น นั่นเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่า ในอนาคตในภาคการเกษตรจะขาดแคลนคนสืบทอด หรือไม่การทำเกษตรกรรมก็อาจจะค่อย ๆ สูญหายไปจากชุมชน

สภาพปัญหา

ชุมชนตำบลหนองเรือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร อยู่ห่างจากตัวเมืองประมาณ 12 กิโลเมตร มีการปกครอง 9 หมู่บ้าน ประชากรรวม 3,764 คน โดยแยกเป็นเยาวชนอายุระหว่าง 15 - 25 ปี แยกเป็นชาย 282 คน เป็นหญิง 276 คน ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่อยู่ระหว่างการเล่าเรียน เมื่อครั้งอดีตอาชีพหลักคือการเกษตรกรรม ทำนา เลี้ยง ทำสวน ทำไร่ การพึ่งพิงธรรมชาติในการดำรงชีวิต มีวัฒนธรรมดั้งเดิมมาตั้งแต่บรรพบุรุษ สืบทอดจนถึงปัจจุบัน เห็นได้จากราษฎรในหมู่บ้านยังมีวิถีชีวิตบนพื้นฐานของความเชื่อทางด้านพุทธ

ศาสนา และธรรมชาติอย่างกลมกลืน วัฒนธรรมที่ปรากฏทั้งด้านจิตใจ วัตถุ พิธีกรรม ยังเป็นไปตามประเพณีดั้งเดิมที่ชาวอีสานเรียกว่า “ฮีตสิบสอง” ซึ่งราษฎรยังให้ความเคารพ เชื่อถือ ศรัทธา ผู้นำหัวหน้าชุมชนหรือผู้นำหมู่บ้าน พระสงฆ์ ครู - อาจารย์ ในการจัดงานประเพณีต่าง ๆ ผู้นำเหล่านี้จะมีบทบาทสูงสุดในการจัดงานประเพณีตามฮีตสิบสอง เป็นไปตามความเชื่อ เป็นประเพณีที่ต้องปฏิบัติแต่ละรอบเดือนในแต่ละปี ซึ่งส่วนมากจะเป็นการทำบุญตามหลักพุทธศาสนาเป็นหลัก

หลังจากความเปลี่ยนแปลงด้านวัตถุ การสื่อสารที่ไร้พรมแดน ส่งผลต่อวิถีของชุมชน ยิ่งตำบลหนองเรืออยู่ห่างจากตัวจังหวัดไม่มากนัก ทำให้การรับเอาสังคมของคนเมืองเข้ามาในชุมชนทำได้ง่าย โดยเฉพาะเมื่อมีระบบการศึกษาภาคบังคับ ลูกหลานในตำบลหนองเรือมีการแข่งขันกันเข้ามาเรียนหนังสือในเมือง ทำให้ส่วนหนึ่งเลียนแบบความเป็นอยู่ของคนในเมือง ทั้ง ๆ ที่พื้นฐานของครอบครัวคือ การเกษตรกรรม เพราะปัจจุบัน การเกษตรยังถือเป็นอาชีพหลักของชุมชนตำบลหนองเรือ แต่เป็นที่สังเกตว่า คนที่ทำเกษตรกรรมคือคนเฒ่าคนแก่หรือ ผู้ปกครองของเยาวชนเป็นส่วนใหญ่ กิจกรรมในแปลงเกษตรจะเป็นเรื่องของผู้ปกครอง ส่วนเยาวชนมีหน้าที่เรียนหนังสือ ทำให้ความห่างเหินระหว่างเยาวชนกับวิถีเกษตรกรรมมีมากขึ้น และในปัจจุบันก็ยังพบว่า ลูกหลานเยาวชนทำนาไม่เป็น มุ่งเรียนหนังสือ เข้าร้านเกมส์ ดิตเพื่อน และส่วนหนึ่งก็มักพบพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการใช้สารเสพติด

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองเรือ พบว่า เยาวชนที่ศึกษาในระบบโรงเรียนส่วนใหญ่เป็นลูกหลานเกษตรกร จะทำนาหรือไม่มีพื้นฐานทางการเกษตรเลย ทั้งที่ พ่อ แม่ ก็ทำนาหรือทำการเกษตรอื่น ๆ เพื่อส่งเสียให้เล่าเรียน จากการสัมภาษณ์ผู้ปกครอง พบว่า อยากให้รู้เรียนหนังสือสูง ๆ ก็จริง แต่ก็อยากให้ลูกหลานเยาวชนรักการกสิกรรมด้วย เพราะถือเป็นมรดกที่พ่อแม่พึงจะมีให้ และถือเป็นอาชีพที่สามารถเลี้ยงตัวเองได้แม้จะไม่ร่ำรวยนัก แต่ทั้งนี้การที่จะให้ลูกหลานมาทำการเกษตรก็ยอมรับว่าไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะไม่ได้ปลูกฝังมาตลอด บางครอบครัวก็ยังไม่อยากให้ลูกทำ เพราะกลัวลำบาก เยาวชนเมื่อได้ไม่สัมผัสสกลูกคลี ไม่รู้ว่ามีคุณค่าอย่างไร แต่หากมีวิธีการที่จะทำให้ลูกหลานสนใจในวิถีเกษตรกรรมโดยจิตสำนึก จะสามารถดึงลูกหลานเยาวชนมาทำการเกษตรได้ดียิ่งขึ้น ไม่ว่าจะอย่างไรอย่างหนึ่ง และภาพของการสืบทอดในภาคการเกษตรของคนรุ่นใหม่ก็จะชัดเจนขึ้น

ด้วยความตระหนักและเล็งเห็นความสำคัญในการสืบทอดวิถีเกษตรกรรม องค์การบริหารส่วนตำบลหนองเรือจึงร่วมกับผู้นำชุมชนแต่ละหมู่บ้าน พิจารณาเป็นประเด็นสำคัญที่น่าจะมีการดำเนินแก้ไขเพราะเยาวชนถือเป็นกำลังสำคัญที่จะเติบโตในอนาคต หากมีการปลูกฝังในสิ่งที่ดีโตขึ้นก็จะเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ ซึ่งที่ผ่านมามองการบริหารส่วนตำบลหนองเรือได้ให้การสนับสนุนและส่งเสริมเยาวชนในตำบลทำกิจกรรมหลายอย่างอาทิ การจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนตำบลหนองเรือ ,ฝึกอบรมครอบครัวไทยห่างไกลยาเสพติดโดยศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชนตำบลหนองเรือ,โครงการฝึกอบรมการป้องกันและแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ไม่

พร้อมในวัยรุ่น ,โครงการจ้างนักเรียน นักศึกษามาปฏิบัติงานในช่วงปิดภาคเรียน,โครงการประกวดเต้นแอโรบิค ,โครงการจัดแข่งขันกีฬาเยาวชน,อุดหนุนโครงการเข้าค่ายคุณธรรม จริยธรรม ให้แก่โรงเรียนมัธยมในตำบล ,อุดหนุนโครงการเข้าค่ายวิชาการภาษาอังกฤษ ซึ่งก็พบว่า สิ่งที่ยังขาดคือ การส่งเสริมให้เยาวชนเรียนรู้วิถีของท้องถิ่น โดยเฉพาะวิถีการเกษตร ที่ถือเป็นอาชีพหลักของชุมชน และมองเห็นว่า เยาวชนห่างจากการเกษตร ในอนาคตอาจจะเข้าสู่สภาวะการขาดแคลนแรงงานในภาคการเกษตร ไม่มีใครทำนา และสิ่งที่กำลังขึ้น คือ พื้นที่การเกษตรถูกแทนที่ด้วยสิ่งก่อสร้าง บางครอบครัวขายที่นา บางครอบครัวก็ให้คนเช่า เพราะไม่มีคนทำนา ซึ่งเสี่ยงสะท้อนของผู้เฒ่าผู้แก่มักจะบอกว่า ตนเองคงเป็นชาวนารุ่นสุดท้ายแล้ว เพราะลูกหลานก็ไม่อยากทำต่อ ซึ่งหากเป็นไปได้ก็อยากให้ลูกหลานรู้จักและเห็นความสำคัญของวิถีเกษตรกรรม เพราะชุมชนหนองเรืออยู่ได้ก็เพราะการทำเกษตรกรรม จากการพูดคุยระหว่างชุมชนและผู้นำท้องถิ่น จึงเห็นควรเสนอเป็นโครงการวิจัย เพื่อสร้างกระบวนการถ่ายทอดวิถีเกษตรกรรมจากรุ่นคนเก่าสู่คนรุ่นใหม่คือเยาวชน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และเห็นวิถีของชุมชนที่หล่อหลอมเป็นชุมชนจนถึงปัจจุบัน โดยคาดหวังให้เยาวชนได้สัมผัสและเห็นผลกระทบทั้งด้านดีและด้านลบของการเปลี่ยนแปลงในสังคมปัจจุบัน การที่เยาวชนได้เรียนรู้วิถีเกษตรกรรมร่วมกับผู้ปกครอง ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ น่าจะเป็นการเปิดโลกทัศน์ใหม่ให้เยาวชนได้เรียนรู้ว่า อาชีพเกษตรกรรมไม่ใช่อาชีพที่ต่ำต้อย แต่เป็นอาชีพที่สร้างความมั่นคงและยั่งยืนไม่ด้อยกว่าอาชีพอื่น ๆ และหากโครงการสิ้นสุด เยาวชนอาจจะมีทางเลือกในการประกอบอาชีพหรือเลือกที่จะหันมาสืบทอดการทำเกษตรกรรมต่อจากพ่อแม่มากขึ้น โดยคาดหวังว่า งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจะเป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะช่วยสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับเด็กเยาวชนในตำบลหนองเรือให้รู้และเห็นคุณค่าของการเป็นผู้สืบทอดวิถีเกษตรกรรม

ถามการวิจัย

คำถามวิจัยหลัก

กระบวนการถ่ายทอดวิถีเกษตรกรรมสู่เยาวชนตำบลหนองเรือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธรอย่างมีส่วนร่วม ทำอย่างไร

คำถามวิจัยรอง

- 1.บริบทชุมชน และการเปลี่ยนแปลงทางด้านเกษตรตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันของตำบลหนองเรือเป็นอย่างไร
2. สถานการณ์ สาเหตุ ปัจจัย ของเยาวชนที่ไม่ทำการเกษตรเป็นอย่างไร
3. กระบวนการถ่ายทอดวิถีเกษตรกรรมสู่เยาวชนในตำบลหนองเรือแบบมีส่วนร่วมทำอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทชุมชน การเปลี่ยนแปลงทางด้านเกษตรตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาสถานการณ์ สาเหตุ ปัจจัย ของเยาวชนที่ไม่ทำการเกษตร
3. เพื่อสร้างกระบวนการถ่ายทอดวิถีเกษตรกรรมสู่เยาวชนในตำบลหนองเรือแบบมีส่วนร่วม

ขอบเขตการวิจัย

- ขอบเขตพื้นที่ในการศึกษา

หมู่บ้านในตำบลหนองเรือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร จำนวน 9 หมู่บ้าน

- ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายหลัก

1. เยาวชนในตำบลหนองเรือ จำนวน 30 คน
2. คนในชุมชนตำบลหนองเรือที่ทำเกษตรกรรม จำนวน 30 คน

กลุ่มเป้าหมายรอง

- ชาวบ้านในชุมชนตำบลหนองเรือจำนวน 45 คน

ระยะเวลาดำเนินการ

เดือน เริ่มดำเนินการตั้งแต่วันที่ 1 สิงหาคม 2555 ถึง 31 มกราคม 2556 รวม 6 เดือน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ข้อมูลบริบทชุมชน การเปลี่ยนแปลงทางด้านเกษตรตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
2. ได้ทราบสถานการณ์ สาเหตุ ปัจจัย ของเยาวชนที่ไม่ทำการเกษตร
3. ได้รูปแบบกระบวนการถ่ายทอดวิถีเกษตรกรรมสู่เยาวชนในตำบลหนองเรือแบบมีส่วนร่วม

คำนิยามศัพท์

เยาวชน หมายถึง ประชาชนที่ปัจจุบันมีภูมิลำเนาอยู่ในหมู่บ้าน ตำบลหนองเรือ ชาย – หญิง ผู้มีอายุไม่เกิน 25 ปี ที่เป็นโสด ทั้งอยู่ในวัยเรียนและพ้นวัยเรียน

เกษตรกรรม หมายถึง การทำนา ทำสวน ทำไร่ การเลี้ยงสัตว์ ทั้งเพื่อการบริโภคและเพื่อขาย

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “กระบวนการถ่ายทอดวิถีเกษตรกรรมอย่างมีส่วนร่วมสู่เยาวชนตำบลหนองเรือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ระยะที่ 1” นักวิจัยได้ศึกษาจากเอกสาร และการสืบค้นข้อมูลผ่านอินเทอร์เน็ต โดยได้รวบรวมเนื้อหาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับ ดังนี้

- 2.1 แนวคิด กระบวนการ
- 2.2 ความหมายของวิถีเกษตรกรรม
- 2.3 ทฤษฎี การมีส่วนร่วม
- 2.4 แนวคิด เยาวชนและบทบาทหน้าที่
- 2.5 ปัญหาเยาวชนกับการทำเกษตรกรรม
- 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดกระบวนการ

2.1.1 ความหมายของกระบวนการ

จากการศึกษาจาก พจนานุกรมแปล ไทย-อังกฤษ NECTEC's Lexitron Dictionary ได้ระบุว่า กระบวนการ หมายถึง วิธีการ หรือขั้นตอน ส่วนความหมายจากพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ระบุว่า กระบวนการ หมายถึงปรากฏการณ์ธรรมชาติที่ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงอย่างมีระเบียบ ไปสู่ผลอย่างหนึ่ง หรือ กรรมวิธีหรือลำดับการกระทำซึ่งดำเนินต่อเนื่องกันไปจนสำเร็จลง ณ ระดับหนึ่ง

และเมื่อได้สืบค้นแนวคิด เรื่อง กระบวนการถ่ายทอดความรู้ จาก <http://www.cdoae.doe.go.th> ของสำนักส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมเขตพื้นที่ 1 จังหวัดชัยนาท ที่ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกร ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจหลักตามภารกิจของนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรทุกระดับ โดยมีรูปแบบกระบวนการเพื่อประสิทธิภาพ และให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการถ่ายทอดความรู้ ดังนั้นสิ่งที่ต้องตระหนักและคำนึงถึงในการถ่ายทอดความรู้ทุกครั้ง จึงมีความจำเป็นที่ผู้ถ่ายทอดจะต้องวิเคราะห์องค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. **ใครคือผู้รับการถ่ายทอด** หรือผู้ฟังนั่นเอง จำเป็นต้องทำความรู้จักผู้ฟังให้ถ่องแท้ เพราะสิ่งเหล่านี้มีผลต่อการรับรู้หรือนำความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดไปสู่การปฏิบัติ
2. **เรื่องประเด็น เนื้อหา** ที่จะถ่ายทอด ตรงกับความต้องการของผู้ฟังหรือไม่ กล่าวคือ เขาสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้โดยตรงหรือไม่ ตรงกับความต้องการ หรือสนองตอบกับปัญหาหรือไม่มีมากหรือน้อย

และมีความสลับซับซ้อนแค่ไหน เพราะจะมีผลต่อระยะเวลาในการทำความเข้าใจ ผู้ฟังสามารถอยู่รับฟังได้ตลอดระยะเวลาหรือไม่ และช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงเทศกาล หรือมีงานประเพณีต่าง ๆ ของชุมชนหรือไม่ ถ้ามีก็ควรหลีกเลี่ยง

3. วิธีการถ่ายทอดความรู้ โดยปกติทั่วไปมีอยู่หลายวิธีขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการถ่ายทอด

แต่ละครั้ง เช่น

- การบรรยาย เป็นวิธีการที่ส่วนใหญ่จะใช้กันมากที่สุดเพื่อบอกและทำความเข้าใจในส่วนที่เป็นเนื้อหา โดยเฉพาะเนื้อหาที่มาก และมีความยุ่งยาก สลับซับซ้อน ผู้บรรยายต้องมีทักษะค่อนข้างสูงเพื่อไม่ให้เกิดการบรรยายที่น่าเบื่อหน่าย

- การอภิปราย อาจจะเป็นกลุ่ม หรือรายบุคคล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการรับฟังความคิดจากผู้อื่น หรือทำให้เกิดความรู้ใหม่ ๆ จากผู้ฟังที่มีประสบการณ์แตกต่างกันไปแต่ผู้ดำเนินการจะมีความสามารถในการสรุปประเด็น หรือหัวข้อการอภิปรายนั้น ๆ ให้เกิดความเข้าใจในทิศทางเดียวกัน

- การฝึกปฏิบัติ เป็นวิธีการถ่ายทอดที่จะต้องมีการเตรียมการค่อนข้างมาก โดยเฉพาะในการจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ เวลาต้องเหมาะสมกับเนื้อหา เป็นวิธีการที่น่าสนใจ ไม่เบื่อ ฝึกทักษะให้กับผู้รับการถ่ายทอดเป็นอย่างดี แต่ผู้ควบคุมต้องคอยกำกับดูแลให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติให้มากที่สุด จะดีมากถ้ามีทีมงานช่วยกันดูแล และมีจำนวนที่เหมาะสม

- กรณีตัวอย่าง เป็นการแสดงให้เห็นรูปแบบโดยการจำลอง หรือสมมุติมาจากของจริงกรณีที่ไม่สามารถนำไปดูของจริงได้ กรณีตัวอย่างสามารถช่วยหรือทดแทนแต่จะไม่สมบูรณ์แบบแต่ทั้งนี้ผู้ถ่ายทอดจะต้องยกกรณีตัวอย่าง ที่มีความเหมาะสมตรงกับประสบการณ์ของผู้ฟังให้มากที่สุด เป็นวิธีการที่ประหยัดเวลาและงบประมาณ และมีประสิทธิภาพในระดับที่ดีวิธีหนึ่ง

4. สื่อ อุปกรณ์ สถานที่

- ขนาดและสี ความน่าสนใจ และเข้าใจง่าย ทุกอย่างจะต้อง มีความเหมาะสมกับผู้ฟังโดยเฉพาะผู้สูงอายุที่มีปัญหาด้านสายตา และจำนวนคนที่มาก น้อย ความกว้างและแคบของสถานที่ ล้วนมีผลต่อการรับฟังและการมองเห็น ความสะดวกในการเดินทางยากลำบาก สะดวก ใกล้เคียง อุปกรณ์ที่ต้องใช้กระแสไฟฟ้า สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มีพร้อมหรือไม่ หรืออาจจะต้องมีการออกไปสำรวจหรือเตรียมความพร้อมก่อนขอให้พิจารณาให้รอบคอบ

5. การประเมินผล

เป็นกระบวนการที่เราไม่ค่อยกระทำหรือให้ความสำคัญมากนัก ทั้ง ๆ ที่มีความสำคัญมาก ๆ เพราะจะเป็นการบอกถึงระดับความสำเร็จของการถ่ายทอดครั้งนั้น ๆ ส่วนใหญ่ถ่ายทอด

แล้วก็ถือว่าเสร็จสิ้น แต่จะสำเร็จมากน้อยเพียงใดนั้น จำเป็นต้องประเมินอย่างน้อยก็เพื่อเป็นการพัฒนาตัวของผู้สอนในครั้งต่อ ๆ ไป ซึ่งอาจจะใช้วิธีการประเมินแบบง่าย ๆ ก็ได้ เช่น การสังเกต ในขณะที่สอน หรือ ถ่ายทอดถ้ามีความสังเกตผู้ฟังตลอด ก็จะสามารถบ่งบอกได้ในระดับหนึ่งว่าผู้ฟังมีความรู้ความเข้าใจมากน้อยเพียงใด การใช้คำถามสังเกตพฤติกรรมผู้ฟังเป็นระยะ ๆ แต่ถ้าต้องการประเมินให้เห็นเป็นรูปธรรมมากขึ้น อาจจะใช้วิธีการทดสอบ หรือตอบแบบสอบถามก็จะดีมาก สิ่งเหล่านี้ใช้เวลาไม่มากถ้ามีการเตรียมการวางแผนมาอย่างดี

6. **การติดตามผล** บอกได้ว่าเป็นกระบวนการที่มีการดำเนินการน้อยที่สุด เพราะจะต้องมีการเตรียมการและใช้ทรัพยากรพอสมควร แต่ถ้าทำได้ก็จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่งเพราะจะเป็นสิ่งบ่งชี้ถึงความสำเร็จหรืออุปสรรคปัญหาของการดำเนินงานเป็นอย่างดี และสามารถนำข้อมูลที่ได้จากการติดตามมาพัฒนาการทำงานในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ วิธีการก็ไม่ยุ่งยากซับซ้อนเพียงแค่ตามไปดู พูดคุยสอบถาม การนำความรู้ไปปรับใช้ในการประกอบอาชีพ หรือไม่ว่าอะไร ผลเป็นประการใด ข้อมูลเหล่านี้ล้วนแต่เป็นประโยชน์ต่อการจัดกระบวนการถ่ายทอด หรือเรียนรู้ในครั้งต่อ ๆ ไป

แนวทางในการถ่ายทอดความรู้ รศ.ดร.พสุ เดชะรินทร์ กรุงเทพธุรกิจ วันอังคารที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2548 ได้ให้ข้อมูลแนวทางในการถ่ายทอดความรู้ด้วยรูปแบบต่าง ๆ จากหนังสือ Deep Smart ที่เขียนโดย Dorothy Leonard และ Walter Swap ได้แบ่งขั้นตอนหรือกระบวนการในการถ่ายทอดความรู้จากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง ทั้งหมดห้าขั้นตอน โดยเรียงจากบทบาทของผู้รับการถ่ายทอดความรู้ จากการรับความรู้ในเชิงรับแล้วค่อย ๆ เข้าสู่การรับความรู้ในเชิงรุก

ขั้นที่หนึ่ง คือ การรับการถ่ายทอดโดยการบรรยายหรือชี้แนะ (Directives / Presentations / Lectures) การถ่ายทอดด้วยวิธีการนี้จะเป็นสิ่งที่คุ้นเคยกัน เช่น การบรรยายของอาจารย์ในห้องเรียน ผู้ฟังไม่ต้องคิดอะไรมาก เพียงแค่ปฏิบัติตาม

ขั้นที่สอง คือ การถ่ายทอดผ่านสูตรสำเร็จ (Rules of Thumb) จากการรวบรวมประสบการณ์ของผู้ถ่ายทอดออกมาเป็นแนวทาง ประโยค หรือข้อคิดสั้น ๆ ที่ถ่ายทอดต่อไปยังคนอื่นคนหนึ่ง

ขั้นที่สาม คือ การถ่ายทอดผ่านทางเรื่องราวหรือนิทาน (Stories with a Moral) ซึ่งถือเป็นวิธีการที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในการถ่ายทอด หรือบอกเล่าประสบการณ์จากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง และทำให้เรื่องราวเหล่านั้นได้ถูกจดจำได้ง่ายขึ้น

ขั้นที่สี่ คือ การถ่ายทอดผ่านทางการตั้งคำถาม (Socratic Questioning) ซึ่งเป็นแนวทางในการถ่ายทอดความรู้ที่มีมานานตั้งแต่สมัยปราชญ์โบราณอย่าง Socratis และก็เป็นวิธีที่อาจารย์ทางด้านบริหารธุรกิจหลายท่านใช้ในการสอนกรณีศึกษา นั่นคือให้ผู้สอนจะใช้วิธีตั้งคำถาม เพื่อให้ผู้เรียนได้คิด และจากการที่ได้คิดนั้น จะทำให้สามารถได้คำตอบนั้นมาด้วยตนเอง โดยไม่ต้องอาศัยการบอกเล่าจากผู้สอน การตั้งคำถามนั้นจะทำให้ผู้ฟังได้มีการทบทวนในประโยคคำถามเหล่านั้นได้ชัดเจนขึ้น อีกทั้งทำให้ผู้ฟังได้ย้อนกลับมาคิดและท้าทายถึงความเชื่อแต่เดิมของตนเอง

ขั้นสุดท้าย คือ การถ่ายทอดความรู้โดยผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ด้วยตนเอง และมีผู้มีประสบการณ์คอยให้การถ่ายทอดคำแนะนำ (Learning by Doing / Guided Experience)

ความรู้ด้วยวิธี Guided Experience ยังสามารถแบ่งออกไปได้อีกหลายแบบไม่ว่าจะ Guided Observation ที่ผู้รับการถ่ายทอดจะคอยสังเกตในพฤติกรรมและการกระทำของผู้ที่ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ ซึ่งวิธีการนี้ก็สอดคล้องกับที่เด็ก ๆ เขาจะเกิดการเรียนรู้โดยสังเกตจากพฤติกรรมของพ่อแม่ หรือ Guided Problem Solving ที่ทั้งผู้ถ่ายทอดและผู้รับการถ่ายทอดจะมาร่วมกันแก้ไขปัญหา โดยผู้รับการถ่ายทอดได้มีโอกาสเรียนรู้อย่างใกล้ชิดถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหาจากผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่า

2.2 ความหมายของวิถีเกษตรกรรม

นอกจากนี้พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ยังได้ให้ความหมายถึงคำว่าวิถีเกษตรกรรม คือ แนวทางการทำเกษตรทั้งการใช้ที่ดินเพาะปลูกพืชต่าง ๆ รวมทั้งการเลี้ยงสัตว์ การประมงและการป่าไม้ ส่วนความหมายของวิถีเกษตรกรรมของชุมชนตำบลหนองเรือคือนั้นหมายถึง รูปแบบการทำนา ทำสวน ทำไร่ ทั้งเพื่อการบริโภคและเพื่อขายของคนในชุมชน

2.3 แนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วม

ความหมายของการมีส่วนร่วม

Erwin (อ้างอิงใน ยุพาพร รูปงาม 2545, หน้า 6) เกี่ยวกับความหมายการมีส่วนร่วมว่า เป็นกระบวนการให้บุคคลเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ตัดสินใจ แก้ไขปัญหาด้วยตนเอง เน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแข็งขันของ บุคคล แก้ไขปัญหาร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุน ติดตามการปฏิบัติงานขององค์กรและบุคคลที่เกี่ยวข้อง

Reeder (1963 : 39) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การร่วมกันในการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ซึ่งรวมทั้งการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคลและการมีส่วนร่วมเป็นกลุ่ม

WHO / UNICEF (1978 : 4-8) ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วมคือการที่กลุ่มของประชาชนก่อให้เกิดการรวมตัวที่สามารถจะกระทำการตัดสินใจใช้ทรัพยากร และมีความรับผิดชอบในกิจกรรมที่กระทำในกลุ่ม

Goodman (อ้างใน พงษ์ธร ธัญญสิริ, 2543 : 37) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง

1. กระบวนการซึ่งมวลชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในขั้นตอนต่าง ๆ ของกิจกรรมของส่วนรวม
2. มวลชนที่เข้าร่วมได้ใช้ความพยายามส่วนตัว เช่น ความคิด ความรู้ ความสามารถ แรงงาน ตลอดจนทรัพยากรของตนต่อกิจกรรมนั้น ๆ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า การเกี่ยวข้องของกิจกรรมต่าง ๆ ของมวลชน ในกิจกรรมต่าง ๆ จะมี 2 ด้าน คือ

2.1 ด้านความคิดหรือกำหนดนโยบาย ซึ่งแบ่งได้อีก 3 ระดับคือ

- มวลชนเป็นเพียงผู้ให้ข้อมูลข่าวสาร ข้อคิดเห็น (Information Input)
- มวลชนมีส่วนแบ่งในอำนาจตัดสินใจ (Share Decision Making)
- มวลชนเป็นผู้กำหนดนโยบาย (Policy Formulation)

2.2 ด้านทำหรือดำเนินการตามนโยบาย ซึ่งแบ่งได้อีก 3 ระดับ คือ

- ร่วมกำหนดเป้าหมายแผนงาน (Participation on Formulating Objective and Plan)
- ร่วมดำเนินการในกระบวนการจัดการ (Participating on Manageme Resourecs)
- ร่วมหนุนช่วยทรัพยากรการบริหาร (Supporting on Management Resources)

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2526 : 20) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชน ได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบถึงตัวประชาชน

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2537 : 183) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ (Mental and Emotional involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (Group situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้ (Contribution) บรรลุจุดหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ (2527 : 2) ให้คำจำกัดความของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าหมายถึง การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการและควบคุม การใช้และกระจายทรัพยากร และปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกสังคม

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527 : 6) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน การสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งรูปแบบส่วนบุคคล กลุ่มชนสมาคม มูลนิธิ และองค์การอาสาสมัครรูปแบบต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องรวมกัน

ปรัชญา เวสารัชช์ (2528 : 5) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าหมายถึง การที่ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยการใช้ความพยายามหรือใช้ทรัพยากรบางอย่างส่วนตน ในกิจกรรมซึ่งมุ่งสู่การพัฒนาของชุมชน

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2528 : 288) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าหมายถึง พฤติกรรมอันก่อรูปด้วยการร่วมและสมยอมตามพฤติกรรมที่คาดหวังของกลุ่มทางการเมืองและไม่ใช่ทางการเมือง หรือในความหมายก็คือ การที่ประชาชนก่อให้เกิดสิ่งต่าง ๆ ร่วมกันนั่นเอง

2.4 แนวคิด เยาวชนและบทบาทหน้าที่

2.4.1 ความหมายของเยาวชน

จากการศึกษาความหมายของ เยาวชน ตาม พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 เยาวชน หมายถึง บุคคลที่มีอายุเกิน 14 ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์ และไม่ใช่ผู้บรรลุนิติภาวะแล้วจากการจดทะเบียนสมรส ในทางกฎหมายก็ถือว่าบุคคลที่มีอายุระหว่างนี้เป็นเยาวชนและหากต้องระวางโทษ ก็พิจารณาโทษแตกต่างจากผู้ใหญ่

ความหมายในระดับสากล โดย สหประชาชาติ ระบุว่า เยาวชน หมายถึง คนในวัยหนุ่มสาว คือ ผู้มีอายุระหว่าง 15 - 25 ปี หรือเป็นช่วงวัยหนุ่มสาว เป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างการเป็นเด็กและผู้ใหญ่ เป็นช่วงที่กังวลเกี่ยวกับบุคลิกภาพและสิ่งรอบตัวมากเป็นพิเศษ

2.4.2 บทบาทและหน้าที่ของเยาวชนที่มีต่อสังคมและประเทศชาติ

จากการค้นคว้าจาก www.truelookpanya.com (อ๋างโนไพศาล ภูไพบูลย์ และคณะ) กล่าวว่า สมาชิกทุกคนในสังคมย่อมต้องมีบทบาทหน้าที่ตามสถานภาพของตน ซึ่งบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกแต่ละคนจะมีความแตกต่างกันไป แต่ในหลักใหญ่และรายละเอียดจะเหมือนกัน ถ้าสมาชิกทุกคนในสังคมได้ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตนอย่างถูกต้องก็จะได้ ชื่อว่าเป็น "พลเมืองที่ดีของสังคมและประเทศชาติ" และยิ่งส่งผลให้ประเทศชาติพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังนั้น สมาชิกในสังคมทุกคน โดยเฉพาะเยาวชนที่ถือว่าเป็นอนาคตของชาติ จึงจำเป็นต้องเรียนรู้และปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตน เพื่อช่วยนำพาประเทศชาติให้พัฒนาสืบไป

เยาวชนกับการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมและประเทศชาติ เยาวชน หมายถึง คนหนุ่มสาวที่มีพลังอันสำคัญที่จะสามารถช่วยกันเสริมสร้างกิจกรรมที่เป็น ประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศชาติในอนาคต ดังนั้น เยาวชนที่ดีควรตระหนักในคุณค่าของตนเอง และร่วมแรงร่วมใจ สามัคคี และเสียสละเพื่อส่วนรวม

ลักษณะของเยาวชนที่ดี

1. มีคุณธรรม จริยธรรม ศีลธรรมในการดำเนินชีวิต
2. เคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น
3. มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย
4. เป็นผู้ที่มีเหตุผล รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
5. ปฏิบัติตามแบบอย่างวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม
6. ปฏิบัติตามกฎหมายข้อบังคับของชุมชนอย่างเคร่งครัด

โดยเยาวชนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ จึงต้องมีบทบาทหน้าที่ต่อชุมชน ดังนี้

1. รักษาสุลักษณะของชุมชน เช่น การทิ้งขยะให้เป็นที่ ช่วยกำจัดสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ เป็นต้น
2. อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชน เช่น ไม่ขีดเขียนทำลายโบราณวัตถุในชุมชน ช่วยกันดูแลสาธารณ

สมบัติ

3. มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของชุมชน
4. เยาวชนกับการเป็นสมาชิกที่ดีของประเทศชาติ
5. เข้ารับการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี
6. ปฏิบัติตนตามกฎหมาย
7. ใช้สิทธิในการเลือกตั้ง
8. ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า
9. สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของไทย
10. ช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางราชการจัดขึ้น
11. ประกอบอาชีพสุจริตด้วยความขยันหมั่นเพียร
12. ประหยัดและอดออม

2.5 ปัญหาเยาวชนกับการทำเกษตรกรรม

จากการศึกษาปัญหาเยาวชนกับการทำเกษตรกรรมจากเว็บไซต์สยามธุรกิจที่ได้นำเสนอฉบับที่ 1307 ประจำวันที่ 9-12 มิถุนายน พ.ศ. 2555 ได้นำเสนอถึงผลสำรวจที่แสดงให้เห็นว่าเด็กรุ่นใหม่ไม่นิยมเรียนเกษตร ระบุว่าอีก 10 ปี อาจเกิดวิกฤตจากผลการสำรวจความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 ในเขตพื้นที่ภาคเหนือ จำนวน 934 ราย ต่อความเห็นเกี่ยวกับความสนใจในวิชาความรู้ด้านการเกษตรของเยาวชน ในหัวข้อ “เด็กไทยกับการเกษตร อนาคตและความหวังของชาติ” ของศูนย์วิจัยเศรษฐกิจและพยากรณ์ทางการเกษตร ม.แม่โจ้ หรือ “แม่โจ้โพลล์” พบว่า เด็กร้อยละ 90.4 ยังชอบเรียนวิชาทางการเกษตร อยู่ และเด็กร้อยละ 99.1 เห็นว่าวิชาเกษตรมีประโยชน์ต่อชีวิตประจำวัน แต่มีเด็กเพียงร้อยละ 29.3 ที่สนใจจะเรียนต่อด้านการเกษตร

ขณะเดียวกันจากข้อมูลของ ดร.อนันต์ ดาโลดม นายกสมาคมพืชสวนแห่งประเทศไทย พบว่า เมื่อปี 2532 มีจำนวนเกษตรกรอยู่ที่ร้อยละ 67 และในปี 52 เหลือร้อยละ 40 ขณะเดียวกัน จากข้อมูลการวิจัย แนวโน้มความต้องการแรงงานใน 5 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2553-2557) ของกองวิจัยตลาดแรงงาน กระทรวงแรงงาน พบว่า สาขาอาชีพที่เกี่ยวกับเกษตรคือผู้ปฏิบัติงานด้านการเพาะปลูกพืชไร่และพืชผัก และผู้ปฏิบัติงานด้านการปลูกไม้ยืนต้นและผลไม้ มีความต้องการแรงงานมาก โดยในภาคเกษตรกรรมคาดมีความต้องการแรงงานเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าจำนวนเด็กที่สนใจเรียนเกษตรกับความต้องการแรงงานด้านเกษตรไม่ได้ไปในทิศทางเดียวกัน

รศ.ดร.วิจารณ์ วิชชุกิจ คณบดีคณะเกษตร ม.เกษตรศาสตร์ เปิดเผยว่า คณะเกษตรได้มีการศึกษาและทำการบันทึกข้อมูลสถิติไว้ทุกปีอย่างต่อเนื่องจะ เห็นได้ว่าสถิติเด็กที่มาสมัครเรียนเกี่ยวกับเกษตรมีจำนวนลดน้อยลงอย่างเห็น ได้ชัดเมื่อเทียบกับอดีต โดยในปีนี้มีจำนวนเด็กลดลงประมาณ 5-8 % และที่ผ่านมามีเด็กมาเรียนเกษตรส่วนใหญ่จะเป็นเด็กที่เลือกคณะหรือสาขาเกษตร เป็นอันดับ 3 หรือ 4 มีส่วนน้อยมากที่เลือกคณะหรือสาขาเกษตรเป็นอันดับ 1 หรือ 2 ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้ว่าเด็กไม่อยากจะเรียนเกษตร สาเหตุเพราะเด็กไม่เข้าใจเรียนเกษตรจบแล้วทำอะไร ตลอดจนทางการไทยไม่ได้วางแนวทางให้เกษตรเป็นสาขาที่จำเป็นจริง ๆ อีกทั้งรัฐบาลยังไม่ได้เอาใจใส่วางแผนระยะยาวเกี่ยวกับเรื่องนี้ “เกษตรกรผู้ผลิตยังทำให้เขาอยู่ไม่ได้แล้วใครจะอยู่ได้ ทั้งนี้ ในส่วนของการศึกษาเองก็ไม่สามารถทำให้นักเรียนทุกคนเข้าใจว่าแต่ละสาขามี ความสำคัญอย่างไร ทำให้เด็กเอารายได้มาเป็นเกณฑ์เพราะเนื่องจากทำการเกษตรมีรายได้น้อย ซึ่งหากไม่มีเด็กที่ฉลาดมาเรียนจะทำให้ภาคเกษตรของบ้านเราแย่ และอีกไม่กี่ปีข้างหน้าก็จะเปิดประชาคมอาเซียนจะทำให้คนต่างชาติ หลังไหล เข้ามาเป็นแรงงานภาคเกษตรมากยิ่งขึ้น”

ด้าน ผศ.ดร.อำนาจ ศิลวัตร คณบดี คณะเทคโนโลยีการเกษตร ม.เทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า ในส่วนของ มทร.ธัญบุรีมีเด็กมาสมัครเรียนด้านเกษตรกันมากและมีแนวโน้มมากขึ้น ทุกปีอาจจะเป็นเพราะเป็นสาขาที่เกี่ยวกับเทคโนโลยีการเกษตรเมื่อจบไปจะมีงานรองรับ ซึ่งถ้าเทียบกับเมื่ออดีตบัณฑิตที่จบเกษตรจะไม่ค่อยมีงานทำจบมาทำงานหนัก อีกทั้งมีเงินเดือนที่ต่ำด้วยทำให้เด็กไม่อยากจะเรียนเกษตร ทั้งนี้ อนาคตตนมองว่าตลาดแรงงานทางด้านเกษตรมีแนวโน้มขยายตัวสูงขึ้นเพราะเราประกาศ ตัวจะเป็นครัวโลกทำให้การเกษตรเป็นสิ่งสำคัญ แต่ทว่า การเกษตรในอนาคตจะมีแนวโน้มเป็นธุรกิจมากยิ่งขึ้น อาจจะมีการรวมกันเป็นหน่วยงานในรูปบริษัทมากยิ่งขึ้น และจะมีการนำอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ทางด้านการเกษตรมาใช้มากขึ้นเพื่อให้ได้ผลผลิตมากและทุนแรง ซึ่งด้วยเหตุนี้อาจจะทำให้จำนวนเกษตรกรที่ลงมือทำเองไม่ใช่เครื่องทุนแรง เหมือนสมัยก่อนน้อยลงและจะมีเกษตรกรที่มีความรู้เพิ่มมากขึ้น

นอกจากนี้เมื่อได้ศึกษาข้อมูลจาก สกู๊ปข่าวจาก <http://news.mthai.com> วันที่ 4 มิถุนายน 2555 ที่ได้แสดงความเป็นห่วงถึงวิกฤตการทำเกษตรกรรมของคนรุ่นใหม่ โดยระบุว่าการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ทั้งเทคโนโลยี สารสนเทศ และการศึกษา ทำให้เมล็ดพันธุ์เยาวชนไทยเติบโตขึ้นมา พร้อมกับการแสวงหาอาชีพที่ไม่ต้องทนลำบากตรากตรำ ทำเกษตรกรรมอย่างที่ค่านิยมของคนสมัยใหม่ไม่ค่อยสนับสนุน คำตอบที่คุ้นหูของเด็กและเยาวชนสนใจก็คือ วิศวกร นักบิน ทหาร ตำรวจ ครู หมอ หรือพยาบาล น้อยคนนักอยากโตขึ้นมาเป็นเกษตรกร

ตอกย้ำว่าอาชีพเกษตรกรเริ่มเลือนหายไปจากสังคมไทย จากสถิติการเลือกคณะแอดมิชชันของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ยังพบว่า ช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา นักเรียนเลือกเรียนในสาขาการเกษตรน้อยลงจนน่าเป็นห่วง ไม่ใช่เฉพาะใน ม.เกษตรศาสตร์ เท่านั้น ที่มีคนเลือกเรียนคณะ/สาขาเกษตรน้อยลง มหาวิทยาลัยอื่น ๆ ก็น้อยลงเช่นกัน ยิ่งขณะนี้หลายประเทศพัฒนาการเกษตรไปมาก ไม่ว่าจะเป็นประเทศเวียดนาม ที่ตอนนี้ผลิตข้าวเฉลี่ยอยู่ที่ 1,000 กิโลกรัม ต่อ 1 ไร่ ขณะที่บ้านเราเฉลี่ยอยู่ที่ 800 กิโลกรัมต่อ 1 ไร่ เท่านั้น และหากเราเป็นเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ เราก็คงสู้เพื่อนบ้านไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน สินค้าเกษตรจะเป็นส่วนหนึ่งที่จะเป็นทางรอดของประเทศ

แต่ที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่งก็คือ พ่อแม่เป็นเกษตรกรไม่ปลูกฝังให้ลูกเจริญรอยตาม ทำนาทำสวน ด้วยคำตอบแทนที่อาจไม่คุ้มกับหยาดเหงื่อที่ทุ่มเท ไม่อยากให้ลูกหลานโตมาแบกจอบแบกเสียม ดากแดดตากลม ก้มหน้าก้มตาปลูกผักปลูกผลไม้ จึงผลักดันให้เรียนในคณะที่มีความมั่นคง คำตอบแทนสูง เชิดชูเกียรติภูมิ เกียรติยศครอบครัว

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการสืบค้นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและใกล้เคียงกับประเด็นกระบวนการถ่ายทอดวิถีเกษตรกรรมอย่างมีส่วนร่วมสู่เยาวชน ก็ได้พบโครงการวิจัยจากเว็บไซต์ห้องสมุดออนไลน์ ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย หลายโครงการ เริ่มจากโครงการ “กระบวนการสร้างสำนึกชวาวาและการเรียนรู้ต่อการแก้ไขปัญหาทางการเกษตรของเด็ก และเยาวชนบ้านกุดหิน ตำบลก่ำแมต อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร” โดยนางสาวพัชรินทร์ พืชผล เป็นหัวหน้าโครงการซึ่งมีพื้นที่ดำเนินการเป็นพื้นที่ทำการเกษตรเป็นหลัก โดยเฉพาะการทำนา และปลูกพืชหลังนา ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 1) เพื่อศึกษาบริบทและการเปลี่ยนแปลงของนิเวศวัฒนธรรม และการทำนาของบ้านกุดหินตำบลก่ำแมต อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธรตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัญหาของชวาวาในการทำนาของชุมชนบ้านกุดหิน ตำบลก่ำแมต อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน 3) เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ ต่อการแก้ไขปัญหาทางการเกษตรของเด็กและเยาวชน บ้านกุดหิน ตำบลก่ำแมต อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร ระยะเวลาในการดำเนินงาน 1 มิถุนายน 2551 ถึง 31 สิงหาคม 2552 รวม 15 เดือน รูปแบบในการศึกษา ได้เน้นที่การเรียนรู้ของเด็ก/เยาวชน ที่เป็นบุตรหลานของ ชวาวาและเป็นคนในชุมชนบ้านกุดหิน จากการเก็บข้อมูลความเปลี่ยนแปลงของชุมชน ทั้งการสัมภาษณ์ใช้ แบบฟอร์ม การสอบถาม การสังเกต การจัดเวทีย่อย การสังเกตการทดลองปฏิบัติ สิ่งเหล่านี้ทางโครงการได้นำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษา การเรียนรู้ปัญหาทางการเกษตรโดยเฉพาะการทำนาดั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมถึงการทดลองปฏิบัติในแปลงทดลอง โดยนำแนวทางของเกษตรอินทรีย์เป็นต้นแบบในการเรียนรู้ ผลการศึกษา จากการรับรู้ข้อมูลและการได้ทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง ทำให้เยาวชนได้รู้ว่า ที่ผ่านมา (พ่อ แม่) ชวาวานั้นเหนื่อยลำบากมาก ทำให้เยาวชนเริ่มใส่ใจเห็นคุณค่าของข้าวมากขึ้น จากคนที่ทำนาไม่ได้เรียนรู้ จากการกระบวนการร่วมกัน มีการแบ่งปันเทคนิคในการทำนาจากประสบการณ์ ทำให้ผู้ปกครองเริ่มเห็น พฤติกรรมที่เปลี่ยนไปของบุตรหลาน เริ่มเห็นบุตรหลานมีส่วนร่วมมากขึ้น เช่น ช่วยปักดำ เกี่ยวข้าว ทำไม่เป็น ก็สนใจเรียนรู้จากพ่อแม่ ช่วยงานบ้าน ทำปุ๋ยหมัก เยาวชนบางคนก็ชักชวนพ่อแม่เปลี่ยนจากการทำนาเคมีเป็น นาอินทรีย์ เยาวชนเรียนรู้วิธีการทำปุ๋ยหมัก น้ำหมัก แล้วขยายไปทำที่บ้าน ที่โรงเรียน จนเกิดเป็นกิจกรรมใน วิชาเกษตรในโรงเรียนบ้านกุดหิน มีการแลกเปลี่ยนกันระหว่างเยาวชนที่ผ่านกระบวนการกับผู้ปกครอง สิ่งเหล่านี้เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัยทั้งสิ้น

ผลที่เกิดขึ้นนอกจากจะเกิดกับเด็ก เยาวชนในชุมชนแล้ว ชุมชนเองยังได้เรียนรู้และหันมาให้ความสำคัญ ต่อเยาวชน โดยส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมและเปิดโอกาสให้เรียนรู้งานในไร่นามากขึ้น เริ่มมีความตระหนักถึง การสร้างจิตสำนึกให้ลูกหลานรักเป็นเกษตรกรต่อจาก พ่อ แม่ โดยเรียนรู้วิธีการใหม่ ๆ ในการแก้ไขปัญหา

ทางการเกษตรไปพร้อมกับบุตรหลานส่ง เสริมการแสดงออกว่าสนใจอยากทำอะไรในแปลงนา รวมถึงการทดลองเทคนิคใหม่ ๆ เพื่อนำมาประยุกต์ในชีวิตประจำวัน ส่วนองค์กรในชุมชน โรงเรียนบ้านกุดเริ่มเห็นความสนใจของเด็ก เยาวชน ต่อกิจกรรมทางการเกษตร จึงเปิดโอกาสให้แสดงออกในวิชาเกษตรของโรงเรียน ซึ่งเยาวชนได้นำสิ่งที่ได้เรียนรู้จากกระบวนการงานวิจัยไปใช้ที่โรงเรียน เช่น การคัดแยกขยะ เศษใบไม้เพื่อนำไปทำปุ๋ยหมัก การทำน้ำหมักรดต้นไม้ในโรงเรียน รวมกลุ่มปลูกพืชสวนครัวไว้กิน โดยมีครูในโรงเรียนคอยเป็นที่เลี้ยงดู จากผลที่เกิดขึ้น ทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของเยาวชนจากการแสดงออก ซึ่งมีแนวโน้มจะพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยการร่วมมือของ ชุมชน โรงเรียน เยาวชน ที่จะช่วยผลักดันให้เกิดการเรียนรู้และสร้างสำนึกให้กับเยาวชนรักในท้องถิ่น ของตนเอง ซึ่งเริ่มขยายอย่างต่อเนื่องแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยเยาวชนได้เรียนรู้วิถีของท้องถิ่นและเรียนรู้สังคมภายนอกควบคู่กันไป

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องนักวิจัยจึงได้ออกแบบกรอบแนวคิดในการดำเนินงาน ซึ่งกระบวนการถ่ายทอดวิถีเกษตรกรรมอย่างมีส่วนร่วมสู่เยาวชนตำบลหนองเรือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของเยาวชน ผู้ปกครองและผู้นำชุมชน ในที่นี้ก็คือ อบต.หนองเรือเป็นหลักในการเป็นผู้ใหญ่ใจดีคอยแนะนำส่งเสริมทั้งการเรียนรู้และการปฏิบัติการของเยาวชน ผ่านกระบวนการงานวิจัยอย่างมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน เพื่อทำการศึกษาค้นคว้าตามวัตถุประสงค์ คือ ข้อมูลบริบทชุมชน การเปลี่ยนแปลงทางด้านเกษตรตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เพื่อให้ทราบถึงวิถีชีวิตรากเหง้าของชุมชนเกษตรกรรมว่ามีการเปลี่ยนแปลงเช่นไรบ้าง รวมถึงสถานการณ์ สาเหตุ ปัจจัย ของเยาวชนที่ไม่ทำการเกษตรเพื่อสะท้อนถึงปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างแนวคิด ความต้องการของคนในชุมชนต่อวิถีเกษตรกรรม แล้วนำมาวิเคราะห์ พุดคุยเพื่อหากระบวนการถ่ายทอดวิถีเกษตรกรรมที่เหมาะสมและสร้างทัศนคติเกี่ยวกับเกษตรกรรมในมุมที่สร้างสรรค์แก่เด็กและเยาวชน ทั้งนี้โดยมีวัตถุประสงค์เป็นตัวตั้งในการทำงาน

บทที่ 3

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การวิจัยนี้ได้ดำเนินกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมระหว่างเยาวชน ผู้ปกครอง ผู้อาวุโส ปราชญ์ชุมชน ผู้นำชุมชน และองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเรือ ในพื้นที่ชุมชนตำบลหนองเรือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการศึกษาข้อมูล และการปฏิบัติการดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง และสร้างการเรียนรู้กระบวนการวิจัยไปพร้อม ๆ กัน จึงได้ดำเนินกิจกรรมการวิจัย ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 ขอบเขตการวิจัย

3.1.1 ขอบเขตเชิงเนื้อหา

เป็นการศึกษาเนื้อหาเพื่อเป็นข้อมูลในการหากระบวนการถ่ายทอดวิถีเกษตรกรรมอย่างมีส่วนร่วมสู่เยาวชนตำบลหนองเรือ ระยะที่ 1 ตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาบริบทชุมชน การเปลี่ยนแปลงทางด้านเกษตรตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เป็นการนำเสนอข้อมูลเพื่อให้เห็นภาพรวมทั่วไปของตำบลหนองเรือ บริบทชุมชนแต่ละด้าน การเปลี่ยนแปลงทางด้านเกษตรตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันว่าเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร เพราะเหตุใดและมีผลกระทบต่อเยาวชนอย่างไรบ้าง โดยจำแนกข้อมูลได้ 3 ประเด็น ดังนี้

1. บริบทชุมชน 4 ด้าน กับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเกษตรตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

- ด้านการศึกษา
- ด้านสังคม
- ด้านประเพณีวัฒนธรรม
- ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2. ประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงของชุมชนตำบลหนองเรือ

3. การเปลี่ยนแปลงทางด้านเกษตรกรรมตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

- การทำนา
- การทำสวน
- การเลี้ยงสัตว์

2. เพื่อศึกษาสถานการณ์ สาเหตุ ปัจจัย ของเยาวชนที่ไม่ทำการเกษตร โดยการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกรณีศึกษาทั้งส่วนของเยาวชนและผู้ปกครอง

3. เพื่อสร้างกระบวนการถ่ายทอดวิถีเกษตรกรรมสู่เยาวชนในตำบลหนองเรือแบบมีส่วนร่วม เกิดขึ้นหลังจากนำข้อมูลที่ได้จากวัตถุประสงค์ที่ 1 และ 2 นำมาวิเคราะห์ เพื่อให้เห็นถึงกระบวนการที่เหมาะสมต่อการถ่ายทอด

3.1.2 ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย

1. กลุ่มเป้าหมายหลัก คือ เยาวชนในตำบลหนองเรือ จำนวน 30 คน และคนในชุมชนตำบลหนองเรือที่ทำเกษตรกรรม จำนวน 30 คน
2. กลุ่มเป้าหมายรอง คือ ชาวบ้านในชุมชนตำบลหนองเรือจำนวน 45 คน

3.1.3 ขอบเขตพื้นที่เป้าหมาย

ผู้เข้าร่วมจากหมู่บ้านในตำบลหนองเรือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร จำนวน 9 หมู่บ้าน ดังนี้

1. บ้านหนองเรือ หมู่ที่ 1 ตำบลหนองเรือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร
2. บ้านคุ้มกลาง หมู่ที่ 2 ตำบลหนองเรือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร
3. บ้านหนองเรือ หมู่ที่ 3 ตำบลหนองเรือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร
4. บ้านหนองสรวง หมู่ที่ 4 ตำบลหนองเรือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร
5. บ้านนาสีนวล หมู่ที่ 5 ตำบลหนองเรือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร
6. บ้านนาสีนวล หมู่ที่ 6 ตำบลหนองเรือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร
7. บ้านดอนกลอง หมู่ที่ 7 ตำบลหนองเรือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร
8. บ้านดอนกลอง หมู่ที่ 8 ตำบลหนองเรือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร
9. บ้านหนองเรือ หมู่ที่ 9 ตำบลหนองเรือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

3.1.4 ขอบเขตระยะเวลาดำเนินการวิจัย

เริ่มดำเนินการตั้งแต่วันที่ 1 สิงหาคม 2555 ถึง 31 กรกฎาคม 2556 รวม 12 เดือน

3.2 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.2.1 การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ

- การสัมภาษณ์โดยใช้แบบฟอร์ม

หลังจากที่ได้มีการแตกประเด็นตามวัตถุประสงค์ที่ 1 ในเรื่องของบริบทชุมชน 4 ด้าน กับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเกษตรตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ได้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผ่านแบบฟอร์ม เป็นเครื่องมือเพื่อให้ข้อมูลที่เยาวชนเก็บมาอยู่ในรูปของกรณีศึกษา ข้อมูลส่วนใหญ่จะเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ ทีมวิจัยมีเป้าหมายในการสัมภาษณ์กับผู้สูงอายุ ผู้อาวุโส ผู้รู้ และปราชญ์ชุมชนที่สามารถถ่ายทอดเรื่องราวที่สำคัญเพื่อให้เห็นวิถีเกษตรกรรมของคนในสมัยก่อนว่าเป็นอย่างไร มีการเปลี่ยนแปลงอะไรที่เกิดขึ้นในชุมชน และส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านการทำเกษตรกรรมของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

กรอบเครื่องมือมีดังนี้

- 1.1 ชื่อ-นามสกุล ,อายุ ของผู้ให้ข้อมูล ที่อยู่ และวัน/เดือน/ปี ที่ทำการเก็บข้อมูล
- 1.2 ชื่อเรื่องบริบทชุมชน / ประเภทเกษตรกรรมที่สอบถาม
- 1.3 กรอบคำถาม 4 ข้อ คือ
 - 1.3.1 เป็นการถามถึงเหตุการณ์เรื่องที่สัมภาษณ์ในอดีตแล้วให้กรณีศึกษาเล่าบรรยาย ผู้สัมภาษณ์ต้องจับใจความสำคัญของกรณีศึกษา
 - 1.3.2 จากนั้นให้ถามถึงสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงจากอดีตมาเป็นปัจจุบัน โดยให้มีการระบุช่วงการเปลี่ยนแปลงนั้นด้วย
 - 1.3.3 โดยที่ผู้สัมภาษณ์จะต้องสอบถามถึงผลดี ผลเสียที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความสัมพันธ์คุณค่า ระหว่างชุมชนหรือผู้ให้ข้อมูลกับเหตุการณ์ดังกล่าวด้วย
 - 1.3.4 ซึ่งทั้งหมดนี้ผู้สัมภาษณ์จะต้องบันทึกคำบอกเล่าตามที่ตนเองถนัดลงในฟอร์มที่แจกให้ก่อนการดำเนินงาน ร่วมกับการจดบันทึก การบันทึกเสียง และเก็บภาพถ่ายเพื่อใช้เป็นแหล่งอ้างอิงถึงที่มาของข้อมูล

- การใช้เส้นประวัติศาสตร์ หรือ Timeline

เพื่อถอดข้อมูลการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลหนองเรือตั้งแต่ พ.ศ. 2500 – พ.ศ. 2555 โดยแบ่งเวลาออกเป็นช่วงละ 10 ปี ทำการถอดข้อมูลเหตุการณ์ที่มีผลกระทบต่อชุมชน จาก 3 ระดับ คือ ระดับชุมชนตำบลหนองเรือ ระดับประเทศไทย และระดับต่างประเทศ ซึ่งในด้านชุมชนนั้นผู้ร่วมกิจกรรมได้แบ่งกลุ่มย่อยออกเป็น 7 กลุ่ม 7 ประเด็นคือ การศึกษา,การเกษตร,การปกครอง, สุขภาพ

,ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม,ประเพณีวัฒนธรรม,สังคม ส่วนที่เสี่ยงเป็นผู้วิเคราะห์ข้อมูลเหตุการณ์ หรือนโยบายที่เกิดขึ้นในประเทศ และ ต่างประเทศ โดยในแต่ละเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจะต้องระบุ ปีพ.ศ. ด้วย จากนั้นก็จะนำข้อมูลของแต่ละกลุ่มมาสังเคราะห์ให้เห็นความเชื่อมโยงที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ตำบลหนองเรือร่วมกัน

- การสืบค้นข้อมูลจากเอกสาร / อินเทอร์เน็ต ส่วนใหญ่วิธีการนี้จะเป็นการสืบค้นข้อมูลในส่วนของบริษัท 2 เกี่ยวกับข้อมูลแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นการทบทวนข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการวิจัย เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ

3.3.2 การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ

- การเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม เป็นการเก็บข้อมูลเพื่อให้เห็นจำนวนตัวเลขที่เป็นตัวชี้วัดของข้อมูล สำหรับประเด็นที่ใช้แบบสอบถาม คือ

- สถานการณ์ สาเหตุ ปัจจัย ของเยาวชนที่ไม่ทำการเกษตร เก็บข้อมูลโดยทีมเยาวชนกับกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ปกครอง 82คน ได้แบ่งแบบสอบถามออกเป็น 2 ตอน ตอนที่ 1 ประกอบด้วย ข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถาม และทัศนคติต่อการทำเกษตรกรรมของเด็กและเยาวชน โดยให้เลือกตอบข้อที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำการเกษตรของเด็กและเยาวชนตำบลหนองเรือ โดยให้ทำเครื่องหมาย / ลงในช่องที่ตรงกับระดับเหตุผลเพียงข้อเดียว จาก 5 ระดับ คือ สำคัญที่สุด, สำคัญมาก, สำคัญปานกลาง, สำคัญน้อย ,ไม่สำคัญเลย

- สถานการณ์ สาเหตุ ปัจจัย ของเยาวชนที่ไม่ทำการเกษตร เก็บข้อมูลโดยทีมเยาวชนกับกลุ่มเป้าหมาย คือ เด็กและเยาวชนตำบลหนองเรือ 61 คน แบ่งแบบสอบถามออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ข้อมูลและทัศนคติ ความคิดเห็นต่อการทำการเกษตรกรรม รวมทั้งหมด 8 ข้อ โดยการเติมเครื่องหมาย (✓) ลงในหัวข้อที่เป็นจริง ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำการเกษตรของเด็กและเยาวชนตำบลหนองเรือ โดยการทำเครื่องหมาย (✓) ลงในช่องที่ตรงกับระดับเหตุผลที่มีผลต่อการทำการเกษตรเพียงข้อเดียว ซึ่งแต่ละข้อจะมี 5 ระดับ คือ สำคัญที่สุด, สำคัญมาก, สำคัญปานกลาง, สำคัญน้อย และไม่สำคัญเลย

3.3 กระบวนการวิจัย

3.3.1 กิจกรรมการพัฒนาโครงการ

มีเป้าหมายเพื่อค้นหาปัญหาของชุมชนในตำบลหนองเรือ ในชุมชนมีหลายประเด็นที่ต้องการแก้ไขแต่เมื่อวิเคราะห์ร่วมกันและสิ่งที่จะสามารถทำให้เกิดผลได้จริง และเป็นเรื่องที่ชุมชนยังไม่มี การดำเนินการ คือ ประเด็นการถ่ายทอดวิถีเกษตรกรรมแก่เยาวชน จึงได้เป็นโจทย์วิจัยเรื่อง “วิถีเกษตรกรรมอย่างมีส่วนร่วมสู่เยาวชนตำบลหนองเรือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ระยะที่ 1” และเป็นการค้นหาทีมทำงานในการเก็บข้อมูล และร่วมกระบวนการวิจัย ซึ่งได้จำนวน 20 คน ที่ปรึกษาจำนวน 4 คน ทั้งนี้การพัฒนาโครงการได้รับความร่วมมือจากพี่เลี้ยงชุดเกษตรอินทรีย์ จังหวัดยโสธร ในการให้คำแนะนำตลอดจนการให้คำปรึกษาการร่างโครงการ การแก้ไขและเพิ่มเติมรายละเอียดต่าง ๆ ที่ผ่านการพูดคุยอย่างเป็นทางการ การร่วมประชุม และไม่ เป็นทางการผ่านทางโทรศัพท์ และอีเมล เมื่อผ่านการกลั่นกรองจากพี่เลี้ยงจึงได้นำเสนอโครงการต่อ สกว.ฝ่ายท้องถิ่น จนได้รับการอนุมัติในเดือน สิงหาคม 2555 ซึ่งกิจกรรมการพัฒนาโครงการนั้นได้ดำเนินการในช่วง เดือน มีนาคม 2555 ถึงเดือน พฤษภาคม 2555 กับผู้เข้าร่วม คือ เจ้าหน้าที่ อบต.หนองเรือ ผู้นำชุมชน และตัวแทนเยาวชนตำบลหนองเรือ จำนวน 25 คน โดยพบปะพูดคุย ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเรือ

จากการดำเนินกิจกรรมแรกของงานวิจัยนี้ก็ยังไม่พบปัญหามากนัก เพราะส่วนใหญ่ทีมวิจัยหลักเป็นผู้นำชุมชนที่เคยทำงานกับชาวบ้านมาก่อน และโครงการที่จัดขึ้นก็มีความสัมพันธ์กับเรื่องเด็กและเยาวชน ซึ่งถือว่าเป็นอนาคตของชุมชนอยู่แล้ว รวมทั้งในผู้นำหลายคนมีทักษะการทำงานวิจัยเชิงวิชาการมาก่อนจึงทำให้เบื้องต้นมีการพูดคุยที่ง่าย ถึงแม้ว่าการวิจัยที่พี่เลี้ยงสื่อสารจะเป็นการเน้นการมีส่วนร่วมจากชุมชน แต่ก็ไม่ได้เกิดปัญหาอะไรนัก จะให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจกับเด็กและเยาวชนซึ่งเป็นเป้าหมายหลักของโครงการนี้มากกว่า ซึ่งก็ต้องใช้เวลาการเรียนรู้ในกิจกรรมต่าง ๆ ของเด็กและเยาวชนต่อไป

3.3.2 กิจกรรมการเตรียมทีมวิจัย

หลังจากได้รับการอนุมัติโครงการวิจัย จึงได้จัดกิจกรรมการเตรียมทีมวิจัยขึ้น เพื่อชี้แจงรายละเอียดของโครงการ กระบวนการทำงาน และแบ่งบทบาทหน้าที่เบื้องต้น โดยหัวหน้าโครงการ คือ นายยงยุทธ เชื้อบุญจิต ที่ได้ทบทวนที่มาของโครงการ ระยะเวลาดำเนินการ งบประมาณสำหรับค่าใช้จ่ายในหมวดต่าง ๆ และการจัดทำรายงาน โดยมีพี่เลี้ยงได้ร่วมทบทวนความเข้าใจในการดำเนินงานด้วยการยกตัวอย่างพื้นที่อื่นที่ทำงานวิจัย และตั้งคำถามเพื่อทดสอบความรู้ว่างานวิจัยกับงานพัฒนาแตกต่างกันอย่างไร โดยในครั้งนี้มี

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม คือ ทีมวิจัย เยาวชน ที่ปรึกษา และพี่เลี้ยง 30 คน ดำเนินการในวันที่ 15 เดือน กันยายน 2555 ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเรือ

กิจกรรมการเตรียมทีมได้รับความร่วมมือจากผู้เข้าร่วมเป็นอย่างดี ต่างให้ความสนใจในบทบาทหน้าที่ และรายละเอียดของกิจกรรม ถึงแม้เป็นการพบปะพี่เลี้ยงอย่างเป็นทางการในครั้งแรก แต่ก็ไม่พบปัญหาอะไร ในเวที ซึ่งพี่เลี้ยงก็ได้ร่วมชี้แจงรายละเอียดต่าง ๆ ด้วยความเป็นกันเอง ทำให้บรรยากาศในเวทีไม่ตึงเครียด เหมาะแก่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

3.3.3 กิจกรรมการแลกเปลี่ยนและการสร้างเครื่องมือเก็บข้อมูล

เพื่อให้สามารถตอบวัตถุประสงค์ของโครงการจึงได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนในแต่ละวัตถุประสงค์เพื่อนำไปเก็บข้อมูล และเพื่อให้การเก็บข้อมูลตรงกับเนื้อหาจึงได้ร่วมกันสร้างเครื่องมือในการตั้งคำถามกับปราชญ์ ผู้รู้ ผู้อาวุโสในชุมชน มีการจัดเวทีขึ้น 2 ครั้ง คือ ครั้งแรกได้ประเด็นในการเก็บข้อมูลวัตถุประสงค์ที่ 1 ในประเด็น บริบทชุมชน 4 ด้าน กับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเกษตรตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน, ประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงของชุมชนตำบลหนองเรือซึ่งจะจัดเป็นเวทีย่อยต่อไป และการเปลี่ยนแปลงทางด้านเกษตรกรรมตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ในเรื่องของการทำนา, การทำสวน, การเลี้ยงสัตว์ ส่วนเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจะเป็นแบบฟอร์มการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยได้แบ่งทีมเยาวชนเก็บข้อมูลทั้ง 9 หมู่บ้าน รวม 31 คน มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้จำนวน 41 คน จัดขึ้นในวันที่ 30 กันยายน 2555 ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเรือ

ครั้งที่สองได้ร่วมกันสร้างแบบสอบถามเชิงปริมาณ และแบบสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อเก็บข้อมูลในประเด็น สถานการณ์ สาเหตุ ปัจจัย ของเยาวชนที่ไม่ทำการเกษตร ซึ่งมีผู้เข้าร่วมจำนวน 25 คน จัดขึ้นในวันที่ 1 ตุลาคม 2555 ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเรือ จากการร่วมกิจกรรมทั้งสองครั้งทำให้ได้เห็นการมีส่วนร่วมจากเยาวชน ผู้นำชุมชน ที่ได้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลกับพี่เลี้ยง ซึ่งถือว่าเป็นการเรียนรู้วิชานอกห้องเรียนของเยาวชนและสร้างความตระหนักต่อทุกฝ่ายในการให้ความสำคัญต่อการถ่ายทอดวิถีเกษตรกรรมต่อเยาวชนในชุมชน

3.3.4 เวทีชี้แจงโครงการ

เพื่อให้เกิดการรับรู้ว่าได้มีการดำเนินโครงการวิจัยกระบวนการถ่ายทอดวิถีเกษตรกรรมอย่างมีส่วนร่วมสู่เยาวชนในชุมชน ทีมผู้นำรวมทั้งเด็กและเยาวชนที่เป็นที่วิจัยหลักก็ได้ร่วมกันประสานคนในชุมชนแต่ละ

หมู่บ้าน ซึ่งถือว่าเป็นตัวแทนของแต่ละชุมชนมาร่วมรับฟังการชี้แจงรายละเอียดต่าง ๆ ของโครงการ ที่ได้ดำเนินรายการโดยหัวหน้าโครงการ คือ นายยงยุทธ เชื้อบัญญัติ ตั้งแต่ความเป็นมาของปัญหา ชื่อโครงการ วัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อ คำถามวิจัย ขอบเขตการศึกษาทั้งเป้าหมายในเชิงพื้นที่และจำนวนประชากร ตลอดจนงบประมาณ ขั้นตอนการดำเนินการ และสิ่งที่คาดว่าจะได้รับ การดำเนินกิจกรรมได้รับความร่วมมือจากผู้เข้าร่วมอยู่ในระดับดี ดำเนินการร่วมกับผู้เข้าร่วมจำนวน 60 คน จัดขึ้นในวันที่ 15 ตุลาคม 2555 ณ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองเรือ

จากการแลกเปลี่ยนกับผู้ปกครองก็มองว่าเป็นเรื่องดีที่จะร่วมกันถ่ายทอดวิถีเกษตรกรรมให้เกิดขึ้นในเด็กและเยาวชนในชุมชน ที่ทุกวันนี้เริ่มกลายเป็นสังคมเมืองกันไปทุกชุมชนแล้ว ส่วนเด็กและเยาวชนก็ไม่ปฏิเสธที่จะเรียนรู้ ต่างกล่าวว่า พ่อแม่ของหลายคนก็ทำนา ทำการเกษตร การทำวิจัยเรื่องนี้จึงน่าจะเกิดประโยชน์ไม่มากนักน้อย แต่ในเวทีก็ยังเห็นว่าการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างผู้เข้าร่วมโดยเฉพาะเยาวชนมีน้อย อาจเป็นเพราะการเขินอาย การไม่กล้าแสดงออก ซึ่งก็คาดว่าจะมีพัฒนาการที่ดีขึ้นในกิจกรรมอื่นต่อไป

3.3.5 กิจกรรมการเก็บข้อมูล

หลังจากได้ประเด็นย่อยในแต่ละวัตถุประสงค์ ก็ได้มีการมอบหมายการลงพื้นที่เก็บข้อมูลตามเครื่องมือ คือ การสัมภาษณ์โดยใช้แบบฟอร์ม อาทิ ข้อมูลบริบทชุมชน ที่มีการศึกษาอยู่ 6 ประเด็น ก็ได้มอบหมายให้เยาวชนแต่ละหมู่บ้านลงพื้นที่เก็บข้อมูล การเก็บข้อมูลโดยแบบสอบถามกับเด็กและเยาวชน ผู้ปกครอง ซึ่งก็ได้ดำเนินการในช่วงเดือนตุลาคม-ธันวาคม 2555 กิจกรรมนี้มีส่วนร่วมจากผู้อาวุโส ผู้นำ ผู้ปกครอง และเยาวชนที่ให้ข้อมูลจำนวน 150 คน และมีทีมเก็บข้อมูลหลักจำนวน 25 คน สถานที่คือ หมู่บ้านในตำบลหนองเรือ จำนวน 9 หมู่บ้าน กิจกรรมนั้นนอกจากเป็นการฝึกทักษะการเก็บข้อมูลโดยการตั้งคำถาม ยังเป็นการพัฒนาการบันทึกและการสังเกตการณ์ การบันทึกภาพ ของเยาวชน แม้จะมีปัญหาการตอบคำถามที่ไม่ตรงประเด็นของผู้อาวุโสที่มีประสบการณ์มากอยากเล่าเรื่องในอดีต แต่เด็กและเยาวชนต่างก็บอกว่าเป็นบรรยากาศอย่างหนึ่งที่เป็นสิ่งที่ดีจะได้ยินเรื่องราวในอดีตจากผู้อาวุโสเหล่านี้

3.3.6 เวทีการระดมการเปลี่ยนแปลงด้วยเส้นประวัติศาสตร์ Timeline

เป็นการร่วมทบทวนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยให้ผู้สูงอายุ ผู้ปกครอง เป็นคนบอกเล่า และให้เด็กและเยาวชน เป็นคนบันทึกตามช่วงระยะเวลา เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2500 – พ.ศ. 2555 แบ่งประเด็นออกเป็น 7 ประเด็น 7 กลุ่ม เพราะการเปลี่ยนแปลงของชุมชนจะเกิดขึ้นไม่ได้ จะต้องมียุคที่มากกระทบหรือหนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ก่อนหน้านั้นได้มอบหมายให้เด็กและเยาวชนแต่ละหมู่บ้านไปเก็บ

ข้อมูลเชิงลึกมาแล้ว ซึ่งในส่วนนั้นถือเป็นการฝึกฝนการเก็บข้อมูลรายบุคคล แต่ในกิจกรรมนี้จะเน้นการทำงานแบบมีส่วนร่วมโดยการระดมข้อมูลบริบทชุมชนร่วมกับทุกฝ่าย ถึงแม้ว่าข้อมูลที่ได้บางส่วนจะเป็นการประมาณการเพราะเป็นข้อมูลที่ผ่านมาแล้ว บางเรื่องต้องใช้การย้อนอดีตซึ่งผ่านมานานไม่ได้บันทึกเป็นข้อมูล แต่ก็ได้เปรียบเทียบกับเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นกับตัวชาวบ้าน ชุมชน หรือเหตุการณ์ทางการเมือง จึงทำให้เห็นข้อมูลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนที่ใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุด สำหรับเด็กและเยาวชนกิจกรรมนี้ถือว่าเป็นทบทวนวิชาสังคมไปด้วย กิจกรรมในครั้งนี้ดำเนินการขึ้นในวันที่ 15 ตุลาคม 2555 มีผู้เข้าร่วม 50 คน สถานที่ คือ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเรือ

3.3.7 กิจกรรมการตรวจสอบข้อมูล

เวทีตรวจสอบข้อมูลเป็นการนำเอาข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลของเยาวชนตำบลหนองเรือ มาตรวจสอบถึงความถูกต้องตามที่ได้แตกประเด็นเอาไว้ อาทิ การเก็บข้อมูลด้านบริบทชุมชน ที่ได้ร่วมกันศึกษา 7 ด้าน แต่ละด้านก็ทบทวนผู้รับผิดชอบคือเยาวชนแต่ละหมู่ จากการพิจารณาโดยการให้ตัวแทนแต่ละหมู่บ้าน ออกมานำเสนอข้อมูลก็พบว่ามีส่วนที่ชมเชยเพราะเก็บข้อมูลได้ดี และบางส่วนที่เห็นว่ายังไม่สมบูรณ์ก็ได้รับคำแนะนำจากพี่เลี้ยงให้กลับไปเก็บเพิ่มเติม การร่วมกิจกรรมการตรวจสอบข้อมูลได้มีการดำเนินขึ้น 3 ครั้ง ระหว่างเดือนตุลาคม-ธันวาคม 2555 มีผู้เข้าร่วมครั้งละ 15-30 คน จัดขึ้น ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเรือ

ในกิจกรรมนี้จัดได้ว่าเป็นช่วงเริ่มต้นของโครงการแต่ก็พบว่าเด็กและเยาวชนเข้ามาร่วมน้อยกว่าครั้งแรก ซึ่งน่าจะเกิดจากการสื่อสารประชาสัมพันธ์ของทีมวิจัยหลัก จึงได้มีมติให้มีการชี้แจงและประสานการเข้าร่วมกิจกรรมของเด็กและเยาวชนเพิ่มขึ้น จึงเห็นว่ามีจำนวนผู้เข้าร่วมมากยิ่งขึ้น ปัญหาในการตรวจสอบข้อมูลก็ทำได้ไม่ครบทุกระเด็นเพราะเยาวชนบางหมู่บ้านก็ไม่เข้าร่วมประชุม ในด้านเทคนิคก็มีปัญหาเพราะไม่สามารถฉายโปรเจคเตอร์ให้เห็นการสรุปข้อมูลของพี่เลี้ยงได้

3.3.8 กิจกรรมการเตรียมการนำเสนอข้อมูล

หลังจากผ่านการเก็บข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก็ได้จัดเวทีเตรียมการนำเสนอข้อมูลเพื่อทำการคืนข้อมูลแก่ชุมชนและร่วมกันหากระบวนการถ่ายทอดวิถีเกษตรกรรมแก่เด็กและเยาวชนร่วมกัน ทีมวิจัยจึงได้ร่วมกับพี่เลี้ยงในการแบ่งกลุ่มกันเพื่อสรุปข้อมูลแต่ละวัตถุประสงค์ให้มีความกระชับในการนำเสนอ โดยแต่ละกลุ่มย่อยได้มีทีมผู้นำชุมชนให้คำปรึกษา ทำให้ได้เห็นการแลกเปลี่ยน การแสดงความคิดเห็น

ความเห็นของแต่ละคนเกี่ยวกับการสรุปข้อมูล ในครั้งนี้ได้จัดกรรมในวันที่ 20 ธันวาคม 2555 มีผู้เข้าร่วมจำนวน 20 คน ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเรือ

3.3.9 การนำเสนอข้อมูลและการสังเคราะห์ข้อมูล

เพื่อคืนข้อมูลแก่ชุมชนวิจัยและร่วมวิเคราะห์ข้อมูลการปฏิบัติการร่วมกันระหว่าง ผู้นำ ผู้ปกครอง เด็ก และเยาวชนในตำบลหนองเรือ จำนวน 65 คน ในวันที่ 15 มกราคม 2556 ณ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองเรือโดยกิจกรรมเริ่มจากการนำเสนอข้อมูลของหัวหน้าโครงการ และตัวแทนทีมเก็บข้อมูลเด็กและเยาวชนที่ได้แบ่งหน้าที่กันตามประเด็นที่เก็บข้อมูล การนำเสนอข้อมูลส่วนใหญ่จะเป็นการสรุปให้เห็นข้อมูลที่กระชับ และข้อมูลในเชิงตัวเลขที่เป็นตัวชี้วัด ทำให้เกิดความสนใจจากผู้เข้าร่วมที่ถือว่าข้อมูลเหล่านี้สะท้อนถึงความคิดและความเป็นจริงที่เกิดขึ้นกับสาเหตุปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลให้เกิดปัญหาเด็กและเยาวชนกับวิถีเกษตรกรรมของชุมชน ข้อมูลที่เห็นร่วมกันจึงช่วยทำให้เกิดการกระตุ้นความสนใจในเวที เมื่อถึงช่วงระดมการปฏิบัติการเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดวิถีเกษตรกรรมแก่เด็กและเยาวชนในชุมชน จึงทำให้เห็นการมีส่วนร่วมของหลายฝ่ายในเวที ทำให้ได้กระบวนการ ดังนี้

1. การถ่ายทอดเกษตรกรรมผ่านการเล่าเรื่อง หรือนิทาน
2. โรงเรียนชาวนาน้อยสร้างจิตสำนึก
3. เรียนรู้วิถีเกษตรกรรมผ่านบุญประเพณี
4. สืบสานประเพณีลงแขกทำนา เกี่ยวข้าว

ซึ่งแต่ละแนวทางได้มีการทดลองเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ควบคู่ไปกับการเก็บข้อมูล เนื่องจากกระบวนการวิจัยตรงกับฤดูกาลทำนาพอดี

3.3.10 กิจกรรมการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์ระยะที่ 1

เพื่อรายงานการดำเนินกิจกรรมของทางโครงการในรูปของรายงานฉบับสมบูรณ์ระยะที่ 1 แก่ สกว.ฝ่ายท้องถิ่น กิจกรรมนี้ได้มอบหมายให้กับทีม อบต.หนองเรือร่วมกับทีมที่ปรึกษาเป็นผู้รวบรวมข้อมูลจากเยาวชน และจัดทำรูปเล่ม มีพี่เลี้ยงเป็นผู้หนุนเสริมการเขียนรายงานที่ได้แนะนำหลักการเขียนตั้งแต่ช่วงแรกที่ดำเนินโครงการ กระบวนการเขียนรายงานในภาพรวมได้เห็นการมีส่วนร่วมของทีมที่รับผิดชอบ ข้อดีที่ผู้นำหลายท่านได้เคยผ่านการทำวิทยานิพนธ์มาแล้วบ้าง จึงทำให้เกิดการสื่อสารที่ง่าย แต่อย่างไรก็ตามการทำงานวิจัยแบบ PAR หรือการทำงานอย่างมีส่วนร่วมก็ยังเป็นเรื่องใหม่ที่ต้องได้รับคำแนะนำจากพี่เลี้ยงมากพอสมควร

บทที่ 4

ผลการวิจัย

โครงการวิจัย “กระบวนการถ่ายทอดวิถีเกษตรกรรมอย่างมีส่วนร่วมสู่เยาวชนตำบลหนองเรือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ระยะที่ 1” ในระยะเวลา 6 เดือน (1 สิงหาคม 2555 – 31 มกราคม 2556) ซึ่งโครงการมีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาบริบทชุมชน การเปลี่ยนแปลงทางด้านเกษตรตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาสถานการณ์ สาเหตุ ปัจจัย ของเยาวชนที่ไม่ทำการเกษตร 3) เพื่อสร้างกระบวนการถ่ายทอดวิถีเกษตรกรรมสู่เยาวชนในตำบลหนองเรือแบบมีส่วนร่วม

ทีมวิจัยพบว่า การร่วมกระบวนการวิจัยและการเก็บข้อมูลโครงการวิจัยฯ ดังกล่าวร่วมกับกลุ่มเป้าหมาย คือ ปราชญ์ ผู้อาวุโส ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน เด็กและเยาวชน จาก 9 หมู่บ้านในตำบลหนองเรือ และเจ้าหน้าที่จากองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเรือ ที่สามารถดำเนินงานได้อย่างมีส่วนร่วม ทีมวิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด เพื่อตอบตามวัตถุประสงค์ของโครงการ โดยมีเนื้อหาสาระที่สำคัญดังต่อไปนี้

4.1 ข้อมูลทั่วไปของตำบลหนองเรือ

4.2 บริบทชุมชน 4 ด้าน กับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเกษตรตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

4.2.1 ด้านการศึกษา

4.2.2 ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4.2.3 ด้านสังคม

4.2.4 ด้านประเพณีวัฒนธรรม

4.3 ประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงของชุมชนตำบลหนองเรือ

4.4 การเปลี่ยนแปลงทางด้านเกษตรกรรมตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

4.4.1 การทำนา

4.4.2 การทำสวน

4.4.3 การเลี้ยงสัตว์

4.5 สถานการณ์ สาเหตุ ปัจจัย ของเยาวชนที่ไม่ทำการเกษตร

4.5.1 ด้านเด็กและเยาวชน

4.5.2 ด้านผู้ปกครอง

4.6 กระบวนการถ่ายทอดวิถีเกษตรกรรมสู่เยาวชนในตำบลหนองเรือแบบมีส่วนร่วม

4.1 ข้อมูลทั่วไปของตำบลหนองเรือ

4.1.1 ประวัติความเป็นมา

ตำบลหนองเรือ แยกจากตำบลสิงห์ เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2534 ซึ่งมีการบอกเล่าสืบต่อกันมาว่า แต่เดิมที่มานั้น มีสามีภรรยาคนหนึ่ง สามีมีนามว่า ท้าวพระไชย ภรรยา มีนามว่า หม่อมตา โดยท่านทั้งสองได้พากันอพยพมาตั้งถิ่นฐานภูมิสำเนา ที่บ้านหนองคันตำแย ซึ่งปัจจุบันเป็นหมู่บ้านร้างอยู่ทางทิศเหนือของบ้านสว่างเชียงหวาง ตำบลสำราญ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ท้าวพระไชยมีช้างเป็นพาหนะ และชอบนำช้างมาเลี้ยงบริเวณป่าริมห้วยทวน ซึ่งเป็นสถานที่ตั้งของบ้านหนองเรือในปัจจุบัน ทุกครั้งที่ท่านนำช้างออกจากบ้านหนองคันตำแยมาอยู่ที่เลี้ยงช้าง ท่านจะมาพักหุงหาอาหารเข้าที่หนองน้ำแห่งหนึ่งซึ่งตั้งอยู่บริเวณป่าทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของบ้านหนองเรือ ซึ่งหนองน้ำแห่งนี้ชาวบ้านเรียกว่า “หนองข้าวงาย” ข้าวงายหมายถึงอาหารที่รับประทานในช่วงเวลาเช้า ครั้นเมื่อท่านรับประทานอาหารเช้าเสร็จแล้ว ก็จะนำช้างออกเลี้ยงตามริมฝั่งห้วยทวน พอวันหนึ่งท่านเลี้ยงช้างมาถึงบริเวณหนองน้ำอีกแห่งหนึ่งซึ่งมีลักษณะคล้ายเรือ ได้พักแรกค้ำคั้นริมฝั่งหนองน้ำแห่งนั้น ก็เกิดความรู้สึกพอใจในภูมิประเทศบริเวณนี้เป็นอย่างมาก จึงเกิดมีความคิดที่จะตั้งถิ่นฐานอยู่ริมฝั่งหนองน้ำแห่งนี้ และได้กลับไปรวบรวมญาติพี่น้องที่บ้านหนองคันตำแยมาได้จำนวนหนึ่ง และได้มาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนขึ้นและได้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านหนองเรือ” ตามลักษณะหนองน้ำที่เห็นนั้น อีกหลายปีต่อมา ก็ได้มีประชากรจากหมู่บ้านอื่นได้อพยพเข้ามาพักอาศัยร่วมกันมากขึ้น เดิมที่บ้านหนองเรือขึ้นกับตำบลสิงห์ อำเภอยโสธร จังหวัดอุบลราชธานี ต่อมาเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2515 อำเภอยโสธร ได้ยกฐานะขึ้นเป็นจังหวัดยโสธร แต่บ้านหนองเรือก็ยังขึ้นสังกัดตำบลสิงห์เช่นเดิม จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2534 คณะกรรมการหมู่บ้านจึงได้พร้อมใจกันขอแยกตำบลและได้รับการอนุมัติจากทางราชการยกฐานะให้เป็น “ตำบลหนองเรือ”

- กำนันคนแรก คือ นายสงวน คำภาส ดำรงตำแหน่งปี พ.ศ. 2534 - 2542
- กำนันคนที่ 2 คือ นายจันทร์ เผ่าเพ็ง ดำรงตำแหน่งปี พ.ศ. 2543 - 2545
- กำนันคนที่ 3 คือ นายกำแหง ไชยมี ดำรงตำแหน่งปี พ.ศ. 2546 - 2549
- กำนันคนที่ 4 คือ นายสถิตย์ หางนาค ดำรงตำแหน่งปี พ.ศ. 2550 - 2552
- กำนันคนที่ 5 คือ นายกำแหง ไชยมี ดำรงตำแหน่งปี พ.ศ. 2552 - 2554
- กำนันคนที่ 6 คือ นายสมชัย วงศ์ศิลป์ ดำรงตำแหน่งปี พ.ศ. 2554 - ปัจจุบัน

ในปี พ.ศ. 2550 ทางราชการได้มีการปฏิรูประบบการเมืองการปกครองใหม่ จึงทำให้ตำบลหนองเรือได้รับการยกฐานะ ให้เป็นองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเรือ โดยมี

- นายสงวน คำภาส ทำหน้าที่ประธานกรรมการบริหารคนแรกระหว่างปี พ.ศ. 2540-2541

- นายวิชา ไตรวงษ์ ดำรงตำแหน่งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเรือ ระหว่างปี พ.ศ. 2542-2547

- นายคำภาส สุวรรณหาญ ดำรงตำแหน่งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเรือ ระหว่างปี พ.ศ. 2547-2548

- นายยงยุทธ เชื้อบุญติด ดำรงตำแหน่งนายกองค์การบริหารส่วนตำบล คนที่ 4 ซึ่งดำรงตำแหน่งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 เป็นต้นมา

ปัจจุบัน ตำบลหนองเรือ มีการแบ่งการปกครองออกเป็น 9 หมู่บ้าน ดังนี้

1. บ้านหนองเรือ หมู่ที่ 1
2. บ้านคุ้มกลาง หมู่ที่ 2
3. บ้านหนองเรือ หมู่ที่ 3
4. บ้านหนองสรวง หมู่ที่ 4
5. บ้านนาสีนวล หมู่ที่ 5
6. บ้านนาสีนวล หมู่ที่ 6
7. บ้านดอนกลอง หมู่ที่ 7
8. บ้านดอนกลอง หมู่ที่ 8
9. บ้านหนองเรือ หมู่ที่ 9

อาณาเขตติดต่อของตำบลหนองเรือ

- ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลนาสะไมย์ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร
- ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร
- ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลหนองหิน อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร
- ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลทุ่งนางไวก อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

ลักษณะภูมิประเทศ

ตำบลหนองเรือ พื้นที่ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม ดินร่วนปนทรายเก็บความชื้นได้น้อย อากาศร้อนและแห้งแล้ง ในช่วงฤดูร้อนมีอุณหภูมิเฉลี่ย 30-33 องศาเซลเซียส

ลักษณะภูมิอากาศ แบ่งออกเป็น 3 ฤดู คือ

- ฤดูร้อน เริ่มจาก เดือน กุมภาพันธ์ - พฤษภาคม
- ฤดูฝน เริ่มจาก เดือน มิถุนายน - กันยายน
- ฤดูหนาว เริ่มจาก เดือน ตุลาคม - มกราคม

การคมนาคม

จากตำบลหนองเรือ ไปยังอำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร ไปตามเส้นทางสายยโสธร – น้ำคำน้อย ระยะทางประมาณ 13 กิโลเมตร

การประกอบอาชีพ

- อาชีพหลักของคนในตำบลหนองเรือ คือ อาชีพการทำนาปลูกข้าวเนื่องจาก 90% ของพื้นที่ ตอนกลางและทิศตะวันตกเป็นสภาพที่ราบ ซึ่งเหมาะสำหรับการทำนา

- อาชีพรองของคนในตำบลหนองเรือ นอกจากการทำนาแล้ว คือ การเย็บหมอน , พูก ดังจะเห็นได้จาก หมู่ที่ 1, 2, 3, 9 และอาชีพการจักสานกระติบข้าว หมู่ที่ 7, 8 ซึ่งเมื่อเสร็จจากการทำนาก็จะทอผ้า, เย็บหมอน, จักสานกระติบข้าว ส่วนการเลี้ยงสัตว์จะเลี้ยงควบคู่ไปกับการทำนาส่วนมากจะเลี้ยงเพื่อใช้งาน และบริโภคในครัวเรือน

- ด้านศาสนา ประชากรของตำบลหนองเรื่อนับถือศาสนาพุทธ สำหรับสถานที่ประกอบศาสนกิจทางศาสนาพุทธนั้นมีวัดอยู่ประจำครบทุกหมู่บ้าน

4.1.2. ข้อมูลของเยาวชน ชาย-หญิง อายุ 15 - 25 ปี ตามตาราง ดังนี้

หมู่ที่	เพศชาย (คน)	เพศหญิง (คน)	รวม (คน)
1	51	41	92
2	22	31	53
3	24	27	51
4	11	21	32
5	35	40	75
6	25	27	52
7	54	49	103
8	43	30	73
9	17	10	27
รวมทั้งหมด	282	276	558

4.1.3 กิจกรรมของเยาวชน ตำบลหนองเรือ ระหว่างปีงบประมาณ พ.ศ. 2554-2555

1. จัดตั้งและประชุมคณะกรรมการบริหารสภาเด็กและเยาวชนตำบลหนองเรือ
2. ร่วมกิจกรรมงานประเพณีบุญบั้งไฟร่วมกับชุมชน
3. ร่วมกิจกรรมฝึกอบรมครอบครัวไทยห่างไกลยาเสพติดโดยศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชนตำบลหนองเรือ
4. ร่วมกิจกรรมงานประเพณีถวายเทียนพรรษา ให้กับวัดสว่างโพธารามบ้านหนองเรือ
5. ร่วมกิจกรรมโครงการฝึกอบรมการป้องกันและแก้ไขปัญหาคาการตั้งครุฑไม่พร้อมในวัยรุ่น โดยศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชนตำบลหนองเรือ
6. ร่วมกิจกรรมในโครงการจัดแข่งขันประกวดแอโรบิค โดยองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเรือ
7. ร่วมกิจกรรมปลูกต้นไม้เฉลิมพระเกียรติ เนื่องในโอกาสวันแม่แห่งชาติ ประจำปี 2554

การสนับสนุนขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองเรือเกี่ยวกับกิจกรรมเด็กและเยาวชน ระหว่างปีงบประมาณ 2554 - 2555

1. โครงการจ้างนักเรียน นักศึกษามาปฏิบัติงานในช่วงปิดภาคเรียน
2. โครงการประกวดเต้นแอโรบิค
3. โครงการจัดแข่งขันกีฬาเยาวชน
4. อุดหนุนโครงการเข้าค่ายคุณธรรม จริยธรรม ให้แก่โรงเรียนมัธยมในตำบล
5. อุดหนุนโครงการเข้าค่ายวิชาการภาษาอังกฤษ

4.2 บริบทชุมชน 4 ด้าน กับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเกษตรตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

4.2.1 ด้านการศึกษา

การศึกษานับว่ามีความสำคัญอันดับต้นๆ ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านการเกษตรของเด็กและเยาวชนในตำบลหนองเรือ เพราะการศึกษาในยุคปัจจุบันต้องยอมรับว่าหลักวิชาการส่วนใหญ่จะเน้นในเรื่องการป้อนคนเข้าสู่ภาคแรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้น ส่วนหนึ่งก็เพื่อต้องการพัฒนาบุคคลให้มีการพัฒนาในหลายๆ ด้าน จะเห็นได้ว่าเมื่อมีการศึกษาในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสาขาเกษตรกรรมเป็นสาขาที่คนเลือกเรียนในลำดับท้ายๆ ถึงเรียนจบมาก็มุ่งเข้าสู่หน่วยงาน และบริษัทมากกว่าออกมาทำเกษตรกรรมแบบเต็มตัว เมื่อบ้านเมืองมีการพัฒนาด้านอาชีพต่างๆ ก็เกิดขึ้นอย่างหลากหลายให้คนได้เลือกทำ ไม่จำเป็นต้องทำเกษตรกรรมอย่างเดียว เมื่ออาชีพเกษตรกรรมตั้งอยู่พื้นฐานของความลำบาก ทำงานตากแดดหน้าดำ ให้

ผลผลิตน้อย เหล่านี้ล้วนเป็นเหตุผลสำคัญที่ส่งผลต่อการทำเกษตรกรรมของของเยาวชน แม้ว่าเมืองไทยจะมีการเปิดสอนหลักสูตรเกษตรกรรมหลายสถาบันก็ยังคงเน้นให้มีการใช้สารเคมี ทำให้ส่วนหนึ่งก็ยังคงมีต้นทุนการผลิตที่สูงกลายเป็นการมองภาคเกษตรกรรมที่ไม่สำเร็จอีกด้าน ในการระดมข้อมูลในเรื่องการศึกษาช่วงแรกดูเหมือนเด็กและเยาวชนตลอดจนผู้นำ ผู้ปกครองก็ยังมองไม่ออกว่าการศึกษามีส่วนต่อการทำเกษตรกรรมอย่างไร จนได้คำอ้างอิงจากข้อมูลที่ว่ารัฐบาลบางสมัยได้เปลี่ยนภาคเรียนจาก 3 เป็น 2 ภาคเรียน ถือว่าเป็นการกระทบต่อวิถีเกษตรกรรมของเด็กและเยาวชนในตำบลหนองเรือมากที่สุด เพราะจากที่เคยได้ช่วยพ่อแม่ ทำนา เกี่ยวข้าว ก็ต้องไปเรียนหนังสือ ผลที่ได้ก็คือเด็กยังมีความห่างเหินกับวิถีเกษตรกรรมมากยิ่งขึ้น แตกต่างจากการศึกษาในอดีตที่ถึงแม้ไม่ได้มีการพัฒนาอะไรมาก แต่เด็กนักเรียนก็ได้สัมผัสกับวิถีเกษตรกรรมมากกว่า

4.2.2 ด้านสังคม

จากการระดมข้อมูลด้านสังคมได้มีการแลกเปลี่ยนถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของการดำรงชีวิตของชาวบ้าน ที่ถือว่ามีความแตกต่างจากอดีตมาก สมัยก่อนชาวบ้านบอกว่าการอยู่อาศัยในแต่ละชุมชนจะพึ่งพาอาศัยกัน ช่วยเหลือการทำงานมีความเป็นพี่น้องสูง ในชุมชนเป็นสังคมเกษตรกรรมโดยหลักคือการทำนา ที่จะทำให้พออยู่พอกินไม่ดิ้นรนอะไรมาก ถึงลำบากกายแต่ก็สบายใจไม่ต้องเป็นหนี้สิน ในส่วนของลูกหลานก็จะยึดรูปแบบการดำเนินชีวิตตามพ่อแม่ แต่ในปัจจุบันสภาพการใช้ชีวิตของชุมชนในตำบลหนองเรื่อนั้นเปลี่ยนไป เพราะมีความทันสมัยจากการพัฒนาอุตสาหกรรมต่างๆ ชาวบ้านได้เคลื่อนย้ายแรงงานผันตัวเองไปทำงานอย่างอื่น เช่น กรรมกร ค้าขาย ถึงมีการทำนาส่วนใหญ่ก็เพื่อขายแล้วนำเงินมาใช้จ่ายในการดำรงชีวิต แนวคิดของพ่อแม่ผู้ปกครองอยากให้ลูกหลานเรียนต่อเพื่อทำงานในภาคอุตสาหกรรม ข้าราชการ ไม่อยากให้ลูกลำบากมาทำนา ในการดำรงชีวิตที่ต้องดิ้นรนทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนนั้นกลายเป็นรูปแบบส่วนบุคคลหรือแบบปัจเจก ระบบเครือญาติไม่แน่นแฟ้นเหมือนในอดีต ทุกคนต่างต่อสู้ดิ้นรนวิ่งตามกระแสสังคมเพื่อการอยู่รอด

4.2.3 ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ในด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนตำบลหนองเรือ จะมองในเรื่องของ ดิน น้ำ ป่า ซึ่งความอุดมสมบูรณ์ก็น้อยกว่าในอดีต เพราะส่วนใหญ่ในปัจจุบันพื้นที่ป่าบริเวณหมู่บ้านต่าง ๆ ได้ถูกแปรสภาพให้เป็นพื้นที่เกษตรกรรมโดยเฉพาะที่นา แต่ถึงแม้เป็นที่นาที่มีความสมบูรณ์แตกต่างจากในอดีตอยู่ดีเพราะเมื่อสอบถามกับผู้เฒ่าผู้แก่ต่างบอกว่าแต่ก่อน “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” สมัยก่อนแค่เตรียมหมอบางให้ร้อนลงทุ่งนาไม่ไกลก็ได้กับ เขียด ปู ปลา มาใส่หมอบเพื่อทำกับข้าวกินได้แล้ว แต่ทุกวันนี้อาหารพวกนี้หายาก ส่วนหนึ่งคือ

ความต้องการของคนมีมากขึ้น ทั้งจำนวนคนที่เพิ่ม และบางส่วนหากหาได้มากก็นำไปขาย ไม่ใช่แค่การจับสัตว์
ต่างๆ แค่อพยพอยู่พอกินแต่ก็มีสัตว์น้ำหลายชนิดที่สูญพันธุ์ไปกับผลกระทบที่เกิดขึ้นทางการเกษตร ที่ไม่ใช่การทำ
เกษตรกรรมแบบธรรมชาติพึ่งพาปุ๋ยคอก และใบไม้ใบหญ้าเหมือนในอดีต เพราะตามท้องนาจะมีการใช้ปุ๋ยเคมี
และสารเคมีเพื่อกำจัดศัตรูพืช

4.2.4 ด้านประเพณีวัฒนธรรม

ชุมชนตำบลหนองเรือ เป็นชุมชนที่มีวัฒนธรรมดั้งเดิมมาตั้งแต่บรรพบุรุษสืบทอดจนถึงปัจจุบัน เห็นได้
จากราชภรณ์ในหมู่บ้านยังมีวิถีชีวิตบนพื้นฐานของความเชื่อทางด้านพุทธศาสนา และธรรมชาติอย่างกลมกลืน
วัฒนธรรมที่ปรากฏทั้งด้านจิตใจ วัตถุ พิธีกรรม ยังเป็นไปตามประเพณีดั้งเดิม ที่ชาวอีสานเรียกว่า “ฮีตสิบ
สอง” ซึ่งชาวบ้านยังให้ความเคารพ เชื่อถือ ศรัทธา ผู้นำหัวหน้าชุมชนหรือผู้นำหมู่บ้าน พระสงฆ์ ครู -
อาจารย์ ในการจัดงานประเพณีต่าง ๆ ผู้นำเหล่านี้จะมีบทบาทสูงสุดในการจัดงานประเพณีตามฮีตสิบสอง
เป็นไปตามความเชื่อ เป็นประเพณีที่ต้องปฏิบัติแต่ละรอบเดือนในแต่ละปี ซึ่งส่วนมากจะเป็นการทำบุญตาม
หลักพุทธศาสนาเป็นหลัก แต่ด้วยความเจริญทางด้านเทคโนโลยีได้ไหลบ่าเข้าสู่ชุมชนอย่างรวดเร็ว ทำให้
ประเพณีบางอย่างถูกละเลย แต่ส่วนใหญ่ยังคงปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง สำหรับงานประเพณีของตำบลหนองเรือ
ตามฮีตสิบสองดังกล่าวจะพบว่าทุกงานบุญจะต้องมีการเกษตรกรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งเป็นแรงงานหลักหรือ
เป็นส่วนหนึ่งของงานบุญนั้น ๆ จากการศึกษาของทีมเก็บ
ข้อมูลซึ่งเป็นลูกหลานในชุมชนที่ได้จากการบอกเล่าของผู้
อาวุโสในชุมชน มีดังนี้

1. บุญคุณลาน

ประเพณีบุญคุณลานหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “พิธี
ทำขวัญข้าว” ประเพณีนี้ทำขึ้นภายหลังฤดูเก็บเกี่ยว เมื่อทุก
บ้านเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว เป็นพิธีกรรมที่บ่งบอกว่าการทำ
นาในรอบปีนี้ได้สิ้นสุดลง ชาวบ้านเชื่อว่าจะทำให้เกิดความเป็นสิริมงคล ร่วมกันรำลึกถึงแม่โพสพและบุญคุณ
ของข้าว ในงานจะมีการนำข้าวของชาวบ้านมารวมกัน แล้วทำมีพิธีแห่ข้าว บายศรีสู่ขวัญข้าว หลังเสร็จพิธีทุก
คนก็จะช่วยกันขนข้าวเข้าฉางของหมู่บ้าน หากเป็นสมัยก่อนก็จะเป็นหน้าที่ของหนุ่มสาว เยาวชนเป็นหลัก
ข้าวที่ได้ก็จะเก็บไว้ช่วยเหลือลูกบ้านที่ข้าวน้อยไม่พอกิน ที่สามารถบูชาในราคาต่ำมากินในครอบครัว จะเห็นได้
ว่าในบุญคุณลานข้าวจะเป็นแรงงานซึ่งมาจากวิถีเกษตรกรรมหลักของชุมชน และนอกจากนี้ข้าวปลาอาหารอื่น
ๆ ก็ได้นำมาเป็นภัตตาหารแก่พระภิกษุสงฆ์ และอาหาร
สำหรับชาวบ้านที่มาร่วมงาน

2. ประเพณีบุญข้าวจี

เป็นประเพณีที่จัดขึ้นในเดือนสาม บุญข้าวจี จะ
จัดขึ้นในโอกาสการทำบุญวันมาฆบูชาหรือวันใดก็ได้ใน

เดือนสาม เป็นทั้งการทำบุญและการสำนึกในบุญคุณของข้าว โดยการนำข้าวเหนียวที่นึ่งสุกแล้วปั้นเป็นก้อน ใต้อาบน้ำประมาณผลมะตูม ย่างไฟให้จนสุกเกรียม แล้วทาด้วยไข่ ย่างไฟอีกรอบ ยัดไส้ด้วยน้ำอ้อย ก้อนขนาดเท่าหัวแม่มือสุกก็จะนำไปถวายพระในวันที่ชาวบ้านได้ร่วมกำหนดการทำบุญ

3. ประเพณีบุญบั้งไฟ

ประเพณีบุญเดือนหก หรือบุญบั้งไฟ เป็นประเพณีของชาวบ้านตำบลหนองเรือ ที่สำคัญและปฏิบัติสืบทอดกันมา ซึ่งเป็นการจัดงานตามความเชื่อในเรื่องของการขอฝน บูชาพญาแถน ขอให้ช่วยดลบันดาลให้ฝนตก ในช่วงฤดูการทำนา การทำบุญบั้งไฟของชาวบ้าน จะเริ่มตั้งแต่ชาวบ้านจะประชุมกันวางแผนการจัดงาน หลังจากนั้นก็จะส่งข่าว (บอกบุญ) ไปยังหมู่บ้านใกล้เคียงอื่น ๆ ให้นำบั้งไฟมาแข่งขันกันซึ่งจะมีการประกวดทั้งการตกแต่งบั้งไฟสวยงาม เรียกว่า “เฮ้บั้งไฟ” และการแข่งขันจุดบั้งไฟขึ้นสูงสำหรับในการจัดงานนั้นส่วนใหญ่จะจัดกัน 2 วัน โดยวันแรกจะมีการประกวดบั้งไฟประดับตกแต่งสวยงาม ส่วนวันที่สองจะเป็นการแข่งขันจุดบั้งไฟขึ้นสูง ซึ่งในวันจุดบั้งไฟขึ้นสูงนั้นก่อนที่คณะบั้งไฟต่าง ๆ จะจุดแข่งขัน ก็จะมีการจุดบั้งไฟเสี่ยงทายก่อน ซึ่งเป็นจุดเพื่อพยากรณ์ ถ้าบั้งไฟเสี่ยงทายจุดแล้วขึ้นสูงจะมีความเชื่อว่าในปีนั้นฝนตกต้องตามฤดูกาล น้ำทำนามีความอุดมสมบูรณ์ แต่ถ้าบั้งไฟเสี่ยงทายจุดแล้วไม่ขึ้นหรือแตก จะมีพยากรณ์ว่า ในปีนี้น้ำทำนาจะขาดแคลน หลังจากนั้นก็จะมีการจุดบั้งไฟของคณะต่าง ๆ การตัดสินแพ้ชนะจะมีการจับเวลา ถ้าบั้งไฟที่จุดลอยอยู่บนท้องฟ้านานมากเท่าใดจะได้เวลามาก บั้งไฟคณะใดทำเวลาอยู่บนท้องฟ้ามากที่สุดจะเป็นผู้ชนะ ในขณะเดียวกันถ้าบั้งไฟคณะใดไม่ขึ้นหรือแตก ชาวบ้านจะช่วยกันห้ามเจ้าของบั้งไฟคลุกในโคลนตม เป็นที่สนุกสนาน โดยที่การกระทำดังกล่าวไม่มีการถือว่าเป็นการละเมิดตนเอง เนื่องจากชาวบ้านจะเน้นที่ความสนุกสนานเป็นหลัก

4. ประเพณีเข้าพรรษา

ในเดือนแปด มีประเพณีบุญเข้าพรรษา ซึ่งถือเอาวันแรม 1 ค่ำ เดือนแปด วันทำบุญเข้าพรรษาหรือบุญเข้าปริมพรรษา ตามประเพณีที่ยึดถือมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลที่ให้ภิกษุอยู่ประจำที่หรือเข้าพรรษาเป็นเวลา 3 เดือน ตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 ถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 เพื่อไม่ให้ภิกษุเข้าไปเหยียบย่ำข้าวในนาชาวบ้าน และสัตว์ตัวเล็กตัวน้อยในหน้าฝน ให้ภิกษุถือโอกาสเล่าเรียนพระธรรมวินัยต่าง ๆ เป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนา ชาวบ้านนิยมบวชลูกหลานเป็นภิกษุสามเณรในช่วงเข้าพรรษาเพื่อให้มีโอกาสศึกษาพระธรรมวินัย

ในงานบุญเข้าพรรษาทางพระภิกษุจะมีการเตรียมเสนาสนะ เพื่อเป็นการอยู่จำพรรษาทำวัตร ในส่วนฆราวาส ตอนเช้าจะทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ ตอนบ่ายนำดอกไม้ธูปเทียน ข้าวสาร อาหารแห้ง สบง จีวร ผ้าอาบน้ำฝน และปัจจัยจำเป็นอื่น ๆ มารวมกันไว้ที่ศาลาการเปรียญ เพื่อถวายพระตอนเย็นจะมีการเวียนเทียน จากนั้นจะมีการร่วมกันทำวัตร โดยเจ้าอาวาสเป็นผู้นำญาติโยมทำวัตรด้วย

5.บุญข้าวประดับดิน

ในเดือนเก้ามีประเพณีการทำบุญข้าวประดับดิน เป็นบุญที่ถวายทานแก่พระสงฆ์หรือจัดอาหารทิ้งไว้ตามดิน หรือแขวนไว้ตามต้นไม้เพื่อให้วิญญาณหรือผีที่เป็นญาติได้รับความทุกข์ทรมานในนรก แล้วได้รับการปล่อยให้มารับของกินในวันเดือนดับนี้ เป็นไปตามความเชื่อ แต่สิ่งที่ผู้จัดอาหารได้ประโยชน์ คือ เป็นการให้อาหารแก่สัตว์จรจัดที่ไม่มีเจ้าของเลี้ยงดู จะได้กินอาหารเป็นการทำบุญอีกทางหนึ่ง ในวันทำบุญชาวบ้านจะทำเป็นข้าวห่อห้อยและนำไปวางแจกไว้ในตอนเช้าตรู่จนถึงย่ำรุ่ง

6.ประเพณีบุญข้าวสาก

ในเดือนสิบมีประเพณีบุญข้าวสาก (สลากภัตร) ตรงกับวันเพ็ญเดือนสิบสองเรียกว่าบุญเดือนสิบ เป็นการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้วอีกครั้งหนึ่ง โดยผู้ที่จะถวายทานเขียนชื่อตนเองไว้ในภาชนะที่ใส่ลงในบาตร เมื่อภิกษุสามเณรรูปใดจับได้ฉลากของใครผู้นั้นก็นำมาถวาย เมื่อพระฉันท์เสร็จแล้วจะมีการฟังเทศน์ และกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้ญาติมิตรที่ล่วงลับไปแล้ว

แล้ว การทำข้าวสาก นำข้าวเปลือกมาซาวให้แตกแล้วเอาเคียวกับน้ำตาลน้ำอ้อย จะจัดข้าวผสมกับอาหารห่อใบตองวางไว้ตามทางเข้าวัด โคนต้นไม้ในวัด ข้างโบสถ์ ประเพณีบุญข้าวสากนี้สำหรับฆราวาส จะต้องทำทานโดยการเซ่นบวงสรวงบูชาก่อน จึงนำให้ทานสลากภัตรถวายพระสงฆ์ต่อไปเป็นการให้ทาง 2 ครั้ง เพื่อหวังผลนิพพาน พวกญาติพี่น้องก็จะพากันทำบุญอุทิศส่วนกุศลเป็นทานให้กับผู้ล่วงลับไปแล้ว

จากการศึกษาบริบทชุมชนด้านประเพณีวัฒนธรรมจะเห็นว่าบุญประเพณีบุญคุณลาน บุญข้าวจี บุญบั้งไฟ บุญเข้าพรรษา บุญข้าวประดับดิน และบุญข้าวสาก ที่จัดขึ้นในชุมชนตำบลหนองเรือ นั้น มีความเกี่ยวข้องกับวิถีเกษตรกรรมโดยเฉพาะการทำนา และนอกจากนี้บุญประเพณีอย่างบุญผะเหวด วันสงกรานต์ การเลี้ยงปู่ตา ประเพณีบุญออกพรรษา บุญกฐิน งานลอยกระทง ก็ล้วนมีความเกี่ยวข้องกับวิถีเกษตรกรรมไม่ต่างกัน เพราะในทุกงานบุญก็จะประกอบไปด้วยอาหารคาวหวานต่าง ๆ ซึ่งก็เป็นผลผลิตทางการเกษตรกรรม เช่น ข้าว ผัก ผลไม้ สัตว์ เพราะการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนสมัยก่อนมีความผูกพันกับประเพณีวัฒนธรรม อาชีพธรรมชาติสิ่งแวดล้อม การจัดงานบุญต่าง ๆ จึงมักสอดคล้องกับวิถีเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพที่หล่อเลี้ยงชีวิต ห เมื่อได้สัมภาษณ์ผู้อาวุโสในชุมชนต่างก็ให้ความเห็นพ้องกันว่า การจัดบุญประเพณีสมัยก่อนจะช่วยยึดจิตใจของชาวบ้านให้อยู่กับร่องกับรอยมีความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำบุญให้ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว การนำข้าวสาร อาหารการกินต่าง ๆ จึงเป็นเสมือนการแสดงความเคารพเพื่อให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุขของชุมชน เมื่อมองถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านเกษตรตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน จะพบว่าด้านประเพณีวัฒนธรรมยังคงเป็นบริบทที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง อาจมีแตกต่างในเรื่องของการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนเองที่มีความเข้มข้น การนับถือที่ไม่เคร่งครัดเท่ากับอดีต แต่ก็คาดว่าหากมีการถ่ายทอดวิถีเกษตรกรรมผ่านบุญประเพณีก็จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้อีกทางหนึ่ง

4.3 ประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงของชุมชนตำบลหนองเรือ

4.3.1 ประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงภายในชุมชน

จากการศึกษาประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงของชุมชนตำบลหนองเรือ โดยใช้เครื่องมือเส้นเวลา หรือ timeline โดยเริ่มระยะเวลาตั้งแต่ พ.ศ. 2500 – พ.ศ. 2555 ผ่านการมีส่วนร่วมระหว่างเด็กและเยาวชน ผู้ปกครอง ทีมผู้นำชุมชนตำบลหนองเรือ ร่วมกับพี่เลี้ยงทีมวิจัย ทำให้ได้พบการเปลี่ยนแปลงของชุมชนตำบลหนองเรือ ดังนี้

1. ด้านการศึกษา จากการระดมข้อมูลร่วมกันของหลายฝ่ายในชุมชนโดยเฉพาะผู้อาวุโสได้ระบุว่า การศึกษาได้เข้ามาสู่ชุมชนมาเป็นเวลานานมากแล้ว ก่อนที่จะมีระบบโรงเรียนการศึกษาของชุมชนจะเป็นการถ่ายทอดวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ ผ่านพิธีกรรม การสังเกต การลงมือปฏิบัติการ รับฟังคำสั่งสอนร่วมกับพ่อแม่ ผู้เฒ่าผู้แก่ และประสบการณ์ของแต่ละคนเอง ในช่วง พ.ศ. 2500 หรือ 50 ปีที่แล้ว การศึกษาได้เริ่มเข้ามาสู่ชุมชนในแบบโรงเรียนวัด นักเรียนส่วนใหญ่เป็นเด็กผู้ชาย เรียนถึงระดับ ป.4 ได้เงินไปโรงเรียนวันละ 1 สลึงเพื่อนำมาซื้อน้ำอ้อยกิน การเรียนจะเน้นการท่องจำ เช่น สูตรคูณ ครูจะมีการเขียนใส่กระดานสังกะสี มีความลำบากมากแม้กระทั่งดินสอก็ต้องหักครึ่งแบ่งกันใช้ แต่ความลำบากก็ทำให้นักเรียนอ่านออกเขียนได้ จนพ.ศ. 2510 ได้ยกระดับจาก ป.4 ถึง ป.7 แต่การเรียนการสอนยังคงเน้นการท่องจำ

แบบเดิม แต่ครูก็มีพัฒนาการสอนที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น เมื่อถึงช่วง พ.ศ. 2520-2530 เริ่มปรับเปลี่ยนมาเป็นสมุดไว้เขียน เริ่มมีตำราเรียนยังจำกันได้ว่าเป็นหนังสือ กอ กา แต่ก็ยังไม่มีกรอบแบบการสอนที่ชัดเจนเท่าไรนัก ระหว่าง พ.ศ. 2530-2550 มีการออกกฎหมาย พรบ.การศึกษา ใน 8 กลุ่มสาระ จึงได้มีการขยายโรงเรียนให้เกิดขึ้นในทุกหมู่บ้าน นับว่าเป็นปฏิวัติการศึกษาครั้งใหญ่ แต่ก็ยังพบว่าครูยังสอนให้ท่องจำอยู่ ลดความขัดแย้งทางความคิดเปิดโอกาสให้มีทางเลือกในการศึกษาเล่าเรียน ข้อเสียของการเรียนฟรีทำให้ไม่มีความหวงแหนในหนังสือ ไม่เหมือนหวงแหนกระดานดำ มีการใช้ภาษาที่ผิดเพี้ยนที่มีเทคโนโลยีเข้ามา เช่น อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์ และใช้เงินมาก ส่วนครูและอาจารย์ต้องติดตามนักเรียน ไม่เหมือนสมัยก่อนที่นักเรียนต้องติดตามครู นอกจากนี้ยังพบว่าเมื่อมีการปฏิรูปการศึกษาหลายรอบ จาก 3 ภาคเรียนเป็น 2 ภาคเรียน ส่งผลให้ช่วงที่เด็กเรียนหนังสือเป็นช่วงของการทำเกษตรกรรมของพ่อแม่ ด้วยติดภาระทางการเรียนลูกหลานก็ไม่สามารถมาช่วยเหลืองานเกษตรกรรมของครอบครัวได้ ทำให้ห่างเหินกับวิถีเกษตรกรรมในครอบครัว ความผูกพันต่อเด็กและเกษตรกรรมจึงมีน้อย

2. ด้านการเกษตรกรรม ในช่วง พ.ศ. 2500 การทำเกษตรกรรมของคนในชุมชนตำบลหนองเรือจะมีการใช้แรงงานคนและแรงงานสัตว์เป็นหลัก เช่น ใช้ควายไถนา มีการร่วมลงแขกปักดำและเก็บเกี่ยวข้าว ในช่วงนี้ยังพบว่าชาวบ้านมีการแลกเปลี่ยนอาหารและสิ่งของกันมาก เพราะยังไม่นิยมใช้เงินมากนัก เช่น เมล็ดพันธุ์ข้าวและเมล็ดพันธุ์ผักต่าง ๆ จะใช้ภูมิปัญญาเก็บเกี่ยวและเก็บรักษาพันธุ์เพื่อปลูกในฤดูกาลถัดไป มีการใช้มูลสัตว์ วัว ควาย เป็ด ไก่ มาเป็นปุ๋ยบำรุงดิน สัตว์เลี้ยงส่วนใหญ่จะนิยมเลี้ยงบริเวณบ้านและปล่อยตามทุ่งหญ้า ทุ่งนา ส่วนผักสวนครัวจะนิยมปลูกบนโพนที่เป็นดินเหนียวผสมทรายตามทุ่งนาเวลาไปไร่ไสวนจะเก็บกินได้ง่าย เมื่อถึงช่วง พ.ศ. 2510 - 2520 ยังพบว่ารูปแบบการทำเกษตรกรรมยังไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก บางอย่างเปลี่ยนไปอย่างช้า ๆ เช่น การทำคราด ไถ จากไม้มาเป็นเหล็กเพื่อให้ควายลากไถนา การเกี่ยวกลึงเรื่องอาหารการกินก็ยังคงมีให้เห็น จนกระทั่งช่วง พ.ศ. 2520 - 2530 ที่เริ่มเห็นการเกษตรกรรมที่เปลี่ยนไปเพราะเริ่มมีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ เช่น รถไถนา ปุ๋ยเคมี เมล็ดพันธุ์ หัวอาหารสัตว์เลี้ยง วิถีเกษตรกรรมจากทำเพื่อพออยู่พอกินก็เริ่มเปลี่ยนเป็นการค้าขาย เพราะเงินทองเริ่มเป็นที่นิยมในการใช้จ่ายมากยิ่งขึ้น ความเปลี่ยนแปลงเริ่มเห็นได้ชัดมากขึ้นคือในช่วง พ.ศ. 2530 - 2540 ที่ชาวบ้านส่วนใหญ่จะหันมาใช้เครื่องจักรกลกันแพร่หลาย รวมถึงปุ๋ยเคมีจากบริษัทต่าง ๆ เข้ามาให้เลือกมากมาย รวมถึงยาฆ่าหญ้าและยาฆ่าแมลงที่ช่วยลดเวลาการทำเกษตรลง จากปลูกข้าวเหนียวก็เปลี่ยนเป็นปลูกข้าวเจ้าเพื่อขาย จากนาดำก็เป็นนาหว่าน ทำให้มีการใช้แรงงานลดลงเครื่องจักรมีบทบาทมากกว่าแรงงานคน เมื่อเข้าถึงช่วง พ.ศ. 2540-2550 ด้านเกษตรกรรมของคนในชุมชนตำบลหนองเรือก็ยังคงมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด เพราะนอกจากความเจริญด้านวัตถุ เช่น เครื่องจักรทางการเกษตร อย่างรถเกี่ยวข้าว รถดำนา ก็ได้เข้ามาสู่ชุมชนใช้เวลาไม่กี่วันก็ทำนา

เสร็จเร็ว และที่มีความเปลี่ยนแปลงไปมากก็คือคนที่ยังคงทำนาส่วนใหญ่ก็เป็นชาวนารุ่นสุดท้าย มีแต่พ่อแม่ และคนวัยกลางคน ลูกหลานไม่ค่อยให้ความสนใจการทำเกษตรกรรมกันนัก ตั้งแต่ พ.ศ. 2550-2555 ประเทศไทยก็เจริญก้าวหน้าไปตามสมัย อาชีพในปัจจุบันมีมากและตามค่านิยมก็มีความสบายมากกว่าทำเกษตรกรรม

3. ด้านสาธารณสุข จากการระดมข้อมูลเกี่ยวกับบริบทชุมชนด้านสุขภาพ ที่เริ่มจาก พ.ศ. 2500 - 2510 ในช่วงนี้พบว่าในเขตตำบลหนองเรือนี้ยังไม่มีสถานพยาบาล การรักษาโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ยังต้องพึ่งหมอแผนโบราณ คือ หมอยาสมุนไพร หมอดำแย หมอธรรม หมอเป่า หมอน้ำมัน ร่วมกับการใช้พิธีกรรม ของขวัญ ยาสมุนไพร เช่น เวลาไม่สบายจะมีการฝนยาสมุนไพรกินรักษา เป็นการรักษาที่ได้รับความนิยมและได้รับการสืบทอด ในช่วง พ.ศ. 2510 - 2520 ก็ยังพบว่าการพึ่งหมอแผนโบราณในการรักษาอยู่เช่นเดิม จะเริ่มเห็นการรักษาที่เปลี่ยนไปก็อยู่ในช่วง พ.ศ. 2520 - 2530 ที่เริ่มมีสถานพยาบาลเกิดขึ้นในตัวอำเภอ และจังหวัด และเริ่มขยายออกมาสู่ชุมชนเป็นสถานีนามัย ได้มีการรักษาแบบทันสมัยคือการกินยาแผนปัจจุบัน ทำให้มีประสิทธิภาพเห็นผลได้เร็วกว่า ในพ.ศ. 2530 - 2540 ชาวบ้านให้ความนิยมกับการรักษาแบบแพทย์สมัยใหม่มากยิ่งขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็มีการรักษาควบคู่กับแผนโบราณไปด้วย เมื่อ พ.ศ. 2540 - 2555 การรักษาพยาบาลมีความทันสมัยมากยิ่งขึ้นทำให้ชาวบ้านให้ความสำคัญกับการรักษากับแพทย์แผนปัจจุบัน เช่น การกินยา การผ่าตัด การบำบัดด้วยอุปกรณ์ต่าง ๆ ในส่วนของ อบต.หนองเรือก็มีรถฉุกเฉินเพื่อไว้ให้บริการแก่ชาวบ้าน มีการพัฒนาเครื่องมือแพทย์ให้ง่ายต่อการรักษามีแพทย์เฉพาะทาง มีรถผู้ป่วยฉุกเฉิน

4. ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จากการระดมข้อมูลพบว่า ในช่วงพ.ศ. 2500 -2510 ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเขตตำบลหนองเรือมีความอุดมสมบูรณ์มาก มีป่าไม้ขึ้นหนาที่บสลับกับทุ่งนาเป็นบางแห่ง เพราะสมัยก่อนชาวบ้านใช้แรงงานในการถางป่าเพื่อทำไร่ ทำนา หรือชาวบ้านเรียกกันว่า “ชาวป่า” การบุกเบิกจึงทำได้ครั้งละไม่มาก ป่าในบริเวณรอบหมู่บ้านก็ยังมีอุดมสมบูรณ์ เช่น ผักป่า เห็ดต่าง ๆ และสัตว์หลายชนิด เมื่อเข้าสู่ช่วง พ.ศ. 2510 - 2520 ถึงแม้ช่วงนี้ชาวบ้านบางส่วนจะมีการจับจองที่ดินแต่ก็ถือว่ายังมีการบุกเบิกได้ไม่มาก ความอุดมสมบูรณ์ก็ยังมีไม่ต่างจาก 10 ปีแรก ชาวบ้านระบุว่าทรัพยากรทางธรรมชาติเริ่มถูกบุกรุกในช่วง พ.ศ. 2520 - 2530 เพราะเริ่มมีพืชเศรษฐกิจเข้ามาในชุมชน รวมทั้งการเพิ่มจำนวนประชากรทำให้มีการบุกรุกป่ากันมากขึ้น และเห็นว่าบางรายได้มีการนำเครื่องมือทางการเกษตร เช่น รถไถนา เข้ามาในชุมชน ป่าไม้ในบริเวณตำบลหนองเรือเริ่มลดลงอย่างเห็นได้ชัด เมื่อก้าวเข้าสู่ช่วง พ.ศ. 2530 - 2540 ที่ชาวบ้านหันมาทำนากันมากขึ้นเพื่อขายและเพื่อเลี้ยงคนในครอบครัว ป่าไม้จึงได้ถูกทำลายลงอย่างรวดเร็ว บางส่วนเริ่มมีนายทุนจากต่างถิ่นเข้ามาจับจองทั้งเพื่อเก็งกำไรและสร้างที่อยู่อาศัย เพราะตำบลหนองเรืออยู่ไม่ไกลจากตัวจังหวัดยโสธรจึงทำให้เกิดความสะดวกรถต่อผู้ซื้อ ใน พ.ศ. 2540 -2555 ป่าที่เคยอุดมสมบูรณ์ถูกแปรสภาพเป็นที่นาในส่วนของข้อดีคือชาวบ้านมีข้าวกินมากกว่าในอดีตทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น แต่ข้อเสียคือไม่

มีแหล่งอาหารให้กับคนในชุมชนทำให้ส่วนใหญ่ต้องพึ่งจากตลาด และร้านค้าชุมชนแทน ปัจจุบันจึงเหลือป่าไม้ในเขตชุมชนเป็นส่วนน้อย ส่วนใหญ่จะเป็นบริเวณป่าช้า ดอนปู่ตา

5. ประเพณีและวัฒนธรรม ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันหมู่บ้านในเขตตำบลหนองเรือ นั้นจะนับถือประเพณีวัฒนธรรม “ฮิดลีสอง” ซึ่งจะมีพิธีกรรมทางศาสนาในทุกเดือน และส่วนใหญ่จะมีความเกี่ยวข้องกับวิถีเกษตรกรรม เพราะการทำเกษตรกรรมส่วนใหญ่จะใช้แรงงานคนและสัตว์ ประเพณีการลงแขกช่วยเหลือนั้นจึงเป็นสิ่งที่นิยมมาก ในช่วง พ.ศ. 2510-2530 ก็ยังพบว่าประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก แต่เริ่มเกิดการจ้างแรงงานควบคู่ไปกับการช่วยเหลือนั้น ส่วนบุญประเพณีส่วนใหญ่ก็ยังคงให้ความสำคัญ แต่ก็เริ่มพบว่าผู้ที่ร่วมกิจกรรมจะเป็นผู้ปกครอง ผู้อาวุโสเสียส่วนใหญ่ ในช่วง พ.ศ. 2540 – 2555 ได้พบเห็นการเปลี่ยนแปลงที่เริ่มชัดเจนมากขึ้นเพราะเงินมีบทบาทสำคัญในการดำรงชีวิต การจ้างแรงงานและการใช้เครื่องจักรกลนั้นสะดวกสบายมากกว่า ทำให้วัฒนธรรมการช่วยเหลือนั้นลดลงอย่างเห็นได้ชัดเจน ในการร่วมประเพณีวัฒนธรรมพบว่าส่วนใหญ่โดยเฉพาะลูกหลานไม่รู้สาเหตุและความหมายของการจัดกิจกรรมนั้นๆ เช่น บุญข้าวจี บุญกุ่มข้าว หากมีการปฏิบัติก็จะร่วมกับพ่อแม่เป็นส่วนใหญ่

6. ด้านสังคม จากการระดมข้อมูลพบว่าในช่วง พ.ศ. 2500– 2510 วิถีชีวิตของคนในชุมชนตำบลหนองเรือจะมีความเกื้อกูลเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือนั้น มีการหาอยู่หากินตามธรรมชาติ ไล่เบียดยามฝน หากะปอมยามแล้ง เลี้ยงวัว ควาย เป็ดไก่ ครอบครัวส่วนใหญ่จะอยู่กันเป็นครัวใหญ่ เมื่อเข้าสู่ช่วงพ.ศ. 2510 – 2520 วิถีชีวิตของคนในชุมชนนั้นไม่แตกต่างจากอดีตมากนัก การช่วยเหลือเกื้อกูลยังคงมีให้เห็น และวิถีชีวิตที่พึ่งพิงธรรมชาติก็ยังคงมีอยู่เช่นกัน แต่การเปลี่ยนแปลงเริ่มเกิดขึ้นเมื่อก้าวเข้าสู่ ช่วง พ.ศ. 2520-2530 ที่ความเจริญเข้ามาสู่ชุมชนอีกทั้งอยู่ห่างจากตัวจังหวัดไม่มากนัก การพัฒนาในด้านต่างๆ จากตัวเมืองยโสธรก็ได้ซึมซับเข้ามาสู่ชุมชน ตั้งแต่สื่อเทคโนโลยี เครื่องจักรกลทางการเกษตร การจ้างแรงงาน ทำให้คนในชุมชนมีทางเลือกทางอาชีพที่หลากหลาย สมาชิกในครัวเรือนเริ่มออกไปรับจ้างทำงานในเมือง แต่ก็ยังพบว่าในช่วงเวลานี้ยังไม่มีผลกระทบถึงวิถีเกษตรกรรม แต่ความเป็นครัวใหญ่นั้นเริ่มลดลง และความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างเห็นได้ชัดคือในช่วง พ.ศ. 2530-2540 ที่ความสะดวกสบายเข้ามาสู่ชุมชนในด้านการเกษตรก็มีเครื่องยนต์กลไกพร้อมทุนแรง การช่วยเหลือกันเรื่องของการลงแขกทางการเกษตรจึงเริ่มลดลง คนในชุมชนรับเอาความเป็นชุมชนเมืองเข้ามามาก วิถีชีวิตที่เคยอยู่แบบพอมีพอกินก็กลายกลายเป็นความเร่งรีบ เพื่อทำงานหาเงินมาใช้จ่ายในครอบครัว ครอบครัวใหญ่จากที่เคยอยู่ด้วยกันหลายคน คือ ลุง ป้า น้า อา พ่อ แม่ พี่น้อง ปู่ ย่า ตา ยาย ก็เหลือเพียง พ่อ แม่ ลูก ชะส่วนใหญ่ ใน พ.ศ. 2540 – 2550 เทคโนโลยีมีบทบาทในชีวิตประจำวันเงินทองมีบทบาทหลายขึ้น ครอบครัวใหญ่แยกย้ายออกไปหาเงิน ต่างคนต่างทำงานมีการใช้เงินมากกว่าความ

การอยู่ใกล้ชิดกัน เช่น ส่งลูกให้คนเฝ้าคนแก่เลี้ยง และในช่วง พ.ศ. 2550 – 2555 ชุมชนในตำบลหนองเรือมีความเป็นครอบครัวเดี่ยวอย่างเห็นได้ชัด การช่วยกันทางเขตรนั้นมิให้เห็นน้อยมาก หากมีก็จะเป็นการจ้างแรงงานกันส่วนมาก คนที่ทำเกษตรกรรมส่วนใหญ่ก็คือ พ่อแม่ ส่วนลูกหลานก็จะมุ่งเรียนเพื่อเติบโตแล้วทำอาชีพที่ไม่ลำบาก มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในภาคการเกษตร ลืมการทำนาแบบดั้งเดิม การมุ่งทำงานหาเงินคนในครอบครัวไม่ค่อยอยู่ใกล้ชิดกัน พ่อแม่ไม่มีเวลาอบรมเลี้ยงดูลูกทำให้ติดเพื่อนเวลาไปเรียนก็เผลอรักถามไถ่เป็นห่วงพ่อแม่มีแต่จะขอเงิน

4.3.2 ประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงภายนอกที่กระทบต่อชุมชนตำบลหนองเรือ

หลังจากได้มีการนำเสนอข้อมูลบริบทชุมชนรายกลุ่มพี่เลี้ยงก็ได้ร่วมวิเคราะห์สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในระดับประเทศและระดับโลก ที่ส่งผลกระทบย้อนกลับมายังชุมชน เริ่มจากใน พ.ศ. 2512 ได้มีการจัดตั้งสภาอุตสาหกรรมยานยนต์ขึ้นในประเทศไทย เพื่อเป็นการส่งเสริมการเข้ามาลงทุนในด้านอุตสาหกรรมภายในประเทศ ส่งผลให้ชุมชนตำบลหนองเรือเริ่มนำจักรยาน รถมอเตอร์ไซด์ และรถยนต์เป็นพาหนะ ซึ่งต่อ ๆ มาก็ได้มีการใช้เครื่องจักรกลทางการเกษตร เช่น รถไถนา รถสีข้าว รถเกี่ยวข้าว ใน พ.ศ. 2513 เกิดการปฏิวัติเขียวเพื่อการกระตุ้นการใช้สารพิษสารเคมีเข้ามาในการเกษตร ความนิยมได้แพร่กระจายเข้ามาถึงชุมชนหนองเรือซึ่งอยู่ไม่ห่างจากตัวจังหวัดมากนัก ได้ใช้ปุ๋ยเคมี และสารเคมีทางการเกษตร เริ่มแรกก็มีการใช้ไม่มากแต่ก็ได้รับความนิยมในหลายปีต่อมาจนถึงปัจจุบัน เมื่อ พ.ศ. 2518-2519 สมัยนายกรัฐมนตรี คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้มีงบประมาณเงินผันลงสู่ภาคชนบทโดยใช้แรงงานชาวบ้านในการก่อสร้างโครงการต่างๆ จากนั้นนโยบายนี้ชุมชนทั่วประเทศ จึงเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องถนนหนทางที่สะดวกขึ้น แต่ในการติดต่อสื่อสารก็ยังใช้จดหมาย โทรเลข และพึ่งวิทยุในการรับข่าวสารอยู่ ส่วนด้านการศึกษาที่มีการเลื่อนจากระดับชั้น ป.4 เป็น ป.6 พฤติกรรมของเด็กยังคงเชื่อฟังครูเพราะครูยังทำโทษเด็กได้เมื่อทำผิด และเด็กในชนบทส่วนใหญ่ก็ยังคงดำรงชีวิตในวิถีเกษตรกรรม

ในระหว่าง พ.ศ. 2524-2525 สมัยนายกรัฐมนตรีเกรียงศักดิ์ ได้มีนโยบายในการขยายพันธุ์ข้าวพันธุ์มะลิ 105 และข้าวเหนียว พันธุ์ กข6 แก่เกษตรกรจึงทำให้คนในชุมชนได้นำมาปลูกแทนข้าวพันธุ์พื้นเมือง เพื่อผลิตไว้บริโภคและขายในปัจจุบัน ช่วง พ.ศ. 2538 สมัยนายบรรหาร ศิลปอาชา เป็นนายกรัฐมนตรีได้มีนโยบายให้มีการจัดตั้งกองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา เพื่อให้ลูกหลานที่ขาดทุนทรัพย์ได้กู้ยืมไปใช้ในการศึกษา ได้ พ.ศ.2539 สมัยนายกรัฐมนตรีชวน หลีกภัย ได้มีนโยบายโครงการอีสานเขียวเพื่อให้เกษตรกรในภาคอีสานมีอาชีพและรายได้ทางการเกษตรส่งผลให้ชาวบ้านประกอบอาชีพเกษตรกรรมในเชิงการค้ากันมากยิ่งขึ้น จนกระทั่ง พ.ศ. 2540 เกิดวิกฤตเศรษฐกิจฟองสบู่แตกในไทย หรือ(ต้มยำกุ้ง) ส่งผลให้บริษัทไฟแนนซ์กว่า 50 แห่งล้มละลายเป็นครั้งที่เศรษฐกิจไทยตกต่ำที่สุด แต่ผลกระทบที่เกิดขึ้นทำให้คนในชุมชนที่ไปทำงานต่างถิ่นเกิดการว่างงานและหลายคนกลับมาพึ่งตัวในชุมชน ตั้งแต่ พ.ศ. 2541 สมัยนายกรัฐมนตรี นายชวน หลีกภัย ที่ได้ทำการกู้ยืมเงินจาก IMF จากต่างประเทศ เพื่อนำมาพัฒนาประเทศ และ พ.ศ. 2542 รัฐบาลสมัยที่ 2 ได้มีการแก้หลักสูตรการศึกษาจากที่เรียน 3 ภาคเรียน เป็น 2 ภาคเรียน ส่งผลให้ระบบการศึกษาของประเทศไทยมีการ

เปลี่ยนแปลงอย่างมาก เพราะจะเน้นการผลิตนักศึกษาให้เข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม ผลกระทบดังกล่าวส่งผลให้ทัศนคติของชุมชนตำบลหนองเรือเริ่มเปลี่ยนไปเพราะให้ความสำคัญกับเรื่องวิถีการเกษตรลดลง เนื่องจากผู้ที่เข้าสู่ระบบการศึกษานั้นไม่เอื้อต่อวิถีเกษตรกรรม เช่น เปิดเทอมในช่วงฤดูการทำนา แต่ปิดเทอมในช่วงเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว ลูกหลานก็ไม่สามารถหยุดเรียนมาทำการเกษตรได้ จึงเป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้ปัจจุบันวิถีเกษตรกรรมขาดการสืบทอดจากบุตรหลานเท่าที่ควร มาถึงรัฐบาลของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ที่ได้รับคะแนนนิยมจากชุมชนไม่น้อยทั้งจากนโยบายกองทุนหมู่บ้าน โครงการ 30 บาทรักษาทุกโรค โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ โดยนโยบายเหล่านี้ได้เข้าถึงประชาชนฐานรากรวมถึงชุมชนตำบลหนองเรือก็เช่นกัน จนใน พ.ศ. 2549 เกิดการปฏิวัติรัฐบาลทักษิณ โดยภายหลังมีพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีแทน และรัฐบาลนี้ได้ร่างรัฐธรรมนูญปี 2550 ขึ้น ทำให้เกิดความแตกต่างทางความคิดทางการเมือง จากการแลกเปลี่ยนกับพี่เลี้ยงพบว่าในภาคชุมชนตำบลหนองเรือได้เกิดการเปลี่ยนแปลงมาก เช่น มีการตัดไม้ทำลายป่าเพื่อทำพื้นที่เกษตรกรรมมากขึ้น มีการใช้เทคโนโลยีทางการเกษตรที่หลากหลาย แรงงานจากชุมชนหลั่งไหลกันไปทำงานยังต่างจังหวัดและตัวเมืองโยธธ

ช่วง พ.ศ. 2551 – 2555 เป็นช่วง 5 ปี ที่เป็นปัจจุบันมากที่สุด โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมืองของประเทศที่มีการเปลี่ยนนายกรัฐมนตรีอยู่บ่อยครั้ง เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2551 สมัยคณะรัฐบาลของนายสมัคร สุนทรเวช สังกัดพรรคพลังประชาชน ที่ได้ถูกตัดสิทธิ์ทางการเมืองเนื่องจากขาดคุณสมบัติของนักการเมือง จึงได้ใช้ระบบสรรหาในสภาทำให้ นายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ตัวแทนพรรคพลังประชาชนดำรงตำแหน่งแทน จากนั้นก็ได้เกิดการยุบพรรคพลังประชาชนโดยศาลรัฐธรรมนูญมีมติให้พรรคฯ รวมถึงคณะกรรมการบริหารพรรคฯ ถูกตัดสิทธิ์ทางการเมืองเป็นเวลา 5 ปี จึงได้มีการสรรหานายกรัฐมนตรีโดยผ่านมติของรัฐสภา ซึ่งทำให้นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ สังกัดพรรคประชาธิปัตย์ที่ดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีแทน จากเหตุการณ์ดังกล่าวส่งผลให้ทางด้านประชาชนมีความเห็นแตกต่างทางการเมือง ในด้านต่างประเทศปี พ.ศ. 2552 ได้เกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจของประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐบาลได้พิมพ์เงินดอลลาร์ขึ้นมาใช้เองส่งผลให้อัตราเงินดอลลาร์อ่อนตัวแต่เงินไทยแข็งตัวขึ้น กระทั่งทำให้ราคาผลผลิตของไทยที่ส่งไปขายยังต่างประเทศนั้นราคาถูกลง และส่งผลกระทบต่อโรงงานอุตสาหกรรมที่ผลิตสินค้าเพื่อการส่งออกสู่ประเทศสหรัฐอเมริกา และแถบยุโรปที่ส่งสินค้าขายได้ลดลง ทำให้โรงงานอุตสาหกรรมในประเทศไทยบางแห่งต้องปิดตัวลง ทำให้เกิดการเลิกจ้างแรงงานในปี พ.ศ.2553 – 2554 ในรัฐบาลของนายอภิสิทธิ์ ได้มีนโยบายอาทิ สวัสดิการผู้ยากไร้, การประกันราคาสินค้าและผลผลิตทางการเกษตร, และมีนโยบายการปลูกยางพาราจำนวน 800,000 ไร่ แต่ในระหว่างที่ดำรงตำแหน่งนั้นก็เกิดการเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง จนเกิดเสื้อแดงจนนำไปสู่การชุมนุมทางการเมือง ในพ.ศ. 2553 และเกิดการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนจำนวนมาก การดำรงตำแหน่งของนายอภิสิทธิ์ จึงสิ้นสุดลงด้วยการยุบสภา และมีการเลือกตั้งใหม่ในเดือนกรกฎาคม 2554 จนถึงปัจจุบัน โดยผู้ที่ได้ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี คือ นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร สังกัดพรรคเพื่อไทย มีนโยบาย อาทิโครงการรับจำนำข้าว ,30 บาทรักษาทุกโรค,ค่าแรงขั้นต่ำ 300 บาท ,ปริญญาตรี 15,000 บาท, กองทุนสตรี, รถยนต์คันแรก ,บ้านหลังแรก ,บัตรเครดิตเกษตรกร ,แท็บเล็ตนักเรียน

ชั้น ป.1 รวมถึงนโยบายอีกหลายอย่างที่บางส่วนมีความเกี่ยวข้องกับชาวบ้านในตำบลหนองเรือทั้งโดยตรงและทางอ้อม

สรุปผลการศึกษา

จากการนำเสนอประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงของชุมชนตำบลหนองเรือ จากเยาวชนและผู้ปกครองของชาวตำบลหนองเรือ จะเห็นได้ว่าตั้งแต่ พ.ศ. 2500 – 2555 ทำให้ได้เห็นลำดับขั้นของการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ของชุมชนที่มีการรับเอาปัจจัยทางภายนอกเข้ามาเพื่อให้เกิดความสะดวกในการดำรงชีวิต ทั้งนี้ก็ยังคงเกิดจากนโยบายรัฐที่มีการส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมในชุมชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาในด้านการอุปโภคบริโภค การคมนาคม การสื่อสาร รวมถึงการแลกเปลี่ยนระหว่างสินค้าและบริการระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภคด้วยเงิน ทำให้ชุมชนที่เคยใช้ชีวิตแบบอดีตนั้นเปลี่ยนแปลงไป เมื่อมีการนำเสนอข้อมูลจากพี่เลี้ยงก็เหมือนเป็นการตอกย้ำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากภายนอกมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะนโยบายจากรัฐบาลที่เข้ามาบริหารประเทศมักส่งผลถึงการดำรงชีวิตของชาวบ้านอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นจึงสามารถสรุปองค์ประกอบของการเปลี่ยนแปลงได้ 3 ส่วนคือ ชาวบ้าน ,นายทุน,นโยบายรัฐ ที่ทั้งสามส่วนนี้จะแยกออกจากกันไม่ได้ เป็นเหมือนความสัมพันธ์ที่ตัดกันไม่ขาด เพราะตัวชาวบ้านเองก็ได้เน้นไปที่การดำรงชีวิตท่ามกลางกระแสนิยม ในยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการติดต่อสื่อสารแบบไร้พรมแดน การได้รับฟังโฆษณาสินค้าต่างๆ จากนายทุนหรือผู้ผลิตที่มีการนำเสนอจากหลายช่องทางทำให้มีทางเลือกที่มากขึ้น ส่วนนายทุนเองก็มีการแข่งขันผลิตสินค้าและบริการให้สามารถตอบสนองความต้องการแก่ผู้บริโภค ในด้านของนโยบายรัฐก็มีการพัฒนาด้วยการช่วยเหลือ การส่งเสริมให้ชาวบ้านได้ร่วมโครงการต่างๆ เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น เมื่อมองผิวเผินองค์ประกอบทั้งสามส่วนนี้ดูเหมือนจะสมบูรณ์แบบ ส่งผลดีแก่หลายฝ่าย แต่เมื่อมีการรับการเปลี่ยนแปลงมากเกินไป ผลกระทบที่เกิดขึ้นก็คือดูเหมือนคนในสังคมหรือแม้กระทั่งคนในชุมชนตำบลหนองเรือมีความตื่นตระหนกในการใช้ชีวิตมากขึ้น ผลพวงจากการเปลี่ยนแปลงเพื่อการพัฒนาทำให้เกิดผลกระทบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสุขภาพของคนที่มีโรคภัยไข้เจ็บมากขึ้น อายุสั้นลงที่เกิดจากหลายปัจจัยจากการดำรงชีวิต ปัญหาสังคมที่เห็นความรุนแรงเกิดขึ้นทุกวัน ปัญหาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมฝนไม่ตกตามฤดูกาลกระทบต่อภาคเกษตรกรรม ด้านสังคมคนในชุมชนเองมีการดำรงชีวิตเป็นครอบครัวเดี่ยว ความเอื้ออาทรในชุมชนมีน้อย สำหรับประเด็นสำคัญในโครงการวิจัยก็คือปัญหาการทำเกษตรกรรมของเด็กและเยาวชนที่มีให้เห็นน้อยลง เพราะการเป็นชุมชนใกล้เมืองทำให้นวนคิดการดำรงชีวิตนั้นเปลี่ยนไป อย่างที่วิเคราะห์มาแล้วว่าเมื่อมีการส่งเสริมการศึกษาและมีการเปลี่ยนแปลงจากระบบ 3 ภาคเรียนเป็น 2 ภาคเรียนหรือแม้กระทั่งการสนับสนุนเทคโนโลยีในการศึกษา หรือตัวผู้ปกครองเองที่อยากให้ลูกเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมหรือข้าราชการเพราะไม่อยากให้ลำบากเหมือนตน ปัจจัยทางสังคมหลายด้านทั้งหมดนี้จึงส่งผลให้เด็กห่างไกลวิถีเกษตรกรรม ดังนั้นการที่จะช่วยฟื้นฟูให้เด็กและเยาวชนจะต้องเริ่มจากการถ่ายทอดวิถีเกษตรกรรมเพื่อเป็นอีกทางหนึ่งที่จะช่วยสร้างจิตสำนึกที่ดีแก่เยาวชนในตำบลหนองเรือได้

4.4 การเปลี่ยนแปลงทางด้านเกษตรกรรมตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

ในอดีตคำขวัญที่ว่า “ในน้ำมีปลาในนามีข้าว” เป็นจริงแน่นอน เพราะในตำบลหนองเรือเกือบทุกครัวเรือนจะทำการเลี้ยงข้าวและอุปกรณ์การทำนาที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน เลี้ยงควายไว้ใช้ไถนาและบางครั้งก็ช่วยเพิ่มรายได้ให้แก่ชาวบ้านได้ด้วย และมีการทำนาค่าเป็นส่วนใหญ่ ครอบครัวชาวนาจะอยู่กันอย่างพี่น้อง เกิดการเอื้ออาทรระหว่างเพื่อนบ้านกัน มีความสามัคคีกันในชุมชน เด็กเชื้อฟังผู้ใหญ่ ผู้อาวุโส คนในหมู่บ้านเชื้อฟังผู้นำ การทำนาคือว่าเป็นอาชีพหลักของชาวตำบลหนองเรือมาตั้งแต่ปู่ย่าตายายและจะเห็นได้จากความร่ำรวยของคนในชุมชน โดยเฉพาะในครอบครัวที่มีสมาชิกจำนวนมาก มีควายไถนาฝูงใหญ่ประมาณ 20 ตัว ผลผลิตส่วนใหญ่คือข้าวเปลือกในยุ้งฉางส่วนตัว ข้าวมีพอเพียงสำหรับเลี้ยงชีพสมาชิกในครอบครัว แต่หลังจากมีการเปลี่ยนแปลงไปตาศสมัย บ้านเมืองมีความเจริญก้าวหน้าวิถีชีวิตแบบที่คุ้นเคยก็เริ่มจางหายไป มีเครื่องจักรมาใช้ในการท่นแรงแทนแรงงานสัตว์ เช่น ควาย รวมถึงแรงงานคนที่ปัจจุบันจะอยู่ในรูปของการจ้างมากกว่าการช่วยเหลือกันจากนาค่าเป็นนาหวานใช้ปุ๋ยเคมีแทนปุ๋ยคอก เพื่อให้เห็นข้อมูลการทำเกษตรกรรมที่มีความเปลี่ยนแปลงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จึงได้มีการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกรณีศึกษา ซึ่งเป็นผู้อาวุโส ปราชญ์ และผู้นำในชุมชนตำบลหนองเรือ ใน 3 ประเด็น คือ การทำนา การทำสวน การเลี้ยงสัตว์ ในส่วนของการทำไร่ในสมัยก่อนชาวตำบลหนองเรือไม่นิยมทำไร่กันมากนัก เพราะนอกจากจะไม่มีพืชเศรษฐกิจสมัยก่อนแล้ว พื้นที่ในตำบลหนองเรือส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มเหมาะสมกับการทำนามากกว่า ในการศึกษาข้อมูลการทำเกษตรกรรมจึงมีเนื้อหา ดังนี้

4.4.1 การทำนา

การทำนาเป็นวิถีเกษตรกรรมที่นิยมทำกันมากที่สุดในอดีตของชาวตำบลหนองเรือ เพราะข้าวมีความสำคัญในการเลี้ยงชีพ การมีข้าวในยุ้งฉางไว้กินตลอดปีนั้นคือความสำคัญที่สุดของชาวบ้าน สมัยก่อนเครื่องจักรกลทางการเกษตรยังไม่มีในการทำนาส่วนใหญ่จึงเป็นการพึ่งธรรมชาติ อาศัยน้ำฝน และใช้แรงงานควายและแรงงานคนเป็นหลัก ทุกคนในครอบครัวต่างมีส่วนร่วมกับการทำนา เด็กๆ ในหมู่บ้านจะนิยมไปทุ่งนาของตนกับพ่อแม่ก่อนไปโรงเรียนและหลังเลิกเรียน เพื่อช่วยต้อนวัว ควายไปเลี้ยง ไปช่วยดำนาหรือเกี่ยวข้าว

ตามงานที่มีให้ทำในแต่ละฤดูกาล หากหยุดเรียนก็จะไปนอนนากับพ่อแม่ แสดงให้เห็นว่าเด็กสมัยก่อนจะมีการสืบทอดวิธีการทำนาถึงแม้จะเรียนหนังสืออยู่ก็ตาม แต่เมื่อบ้านเมืองมีความเจริญขึ้นเรื่อย ๆ การทำนาได้ถูกพัฒนาในหลายด้าน เห็นได้ชัดเจนคือช่วง พ.ศ. 2530 เป็นต้นมาที่ได้มีการนำเครื่องมือทางการเกษตรเข้ามาใช้แทนแรงงานควายทำให้ความสำคัญของควายลดน้อยลงไป กลายเป็นเพียงสินค้าอย่างหนึ่ง ด้านแรงงานเปลี่ยนไปในรูปของการว่าจ้างมากกว่าการช่วยเหลือ ถึงแม้ช่วงแรกของการพัฒนาลูกหลานในตำบลหนองเรือจะยังคงมีการช่วยเหลือพ่อแม่ในการทำนาอยู่ ถึงแม้บางส่วนจะได้เริ่มเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานยังในเมืองโยธอร์และต่างจังหวัด โดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร แต่ก็ยังพบว่ามี การกลับมาช่วยเหลือการทำนาอยู่ ทั้งเรื่องของทุน และแรงงาน แต่เมื่อผ่านไปหลายปีงานในตัวเมืองเริ่มมีให้เลือกมากยิ่งขึ้น ในช่วง พ.ศ. 2540 ลูกหลานที่ไปทำงานต่างถิ่นจะนิยมฝากเงินทุนมาให้พ่อแม่ทำนาแทนการกลับมาช่วยเหลือ แนวคิดต่อวิถีเกษตรกรรมเริ่มเปลี่ยนไปโดยเฉพาะลูกหลานที่อยู่ในวัยเรียนก็เริ่มห่างเหินจากการทำนา เพื่อมุ่งเรียนเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม

และเมื่อวิวัฒนาการเครื่องมือทางการทำนามีการพัฒนาจากการใช้แรงงานควาย เป็นรถไถเดินตาม รถไถนั่งขับ รถนวดข้าว รถเกี่ยวนวด รถปักดำ ซึ่งข้อดีคือมีความสะดวกแต่ทำให้เกิดค่าใช้จ่าย รวมถึงมีการใช้ปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืช ยาฆ่าหญ้า ฯลฯ ที่เพิ่มปริมาณสูงขึ้น โดยมีการเอื้อจากภาครัฐในการเข้าถึงปัจจัยเหล่านี้ เช่น บัตรเครดิตเกษตรกร เพื่อใช้เป็นสินเชื่อ ภาพของวิถีการทำนาแบบดั้งเดิมจากที่เคยพึ่งธรรมชาติก็เป็นการพึ่งเครื่องจักรมากกว่าจากการนำชีวิตชีวาควายไปใส่แปลงนา ทำให้เห็นกันน้อยลง ชาวนาส่วนใหญ่ก็เป็นพ่อแม่ผู้ปกครอง และคนแก่ในชุมชนเท่านั้น ส่วนหนึ่งก็ไม่ได้มองแค่มุมของเด็กๆ เพราะในความคิดของพ่อแม่ผู้ปกครองก็ต้องการให้ลูกหลานเล่าเรียนหนังสือเพื่อทำงานในเมือง และในภาคการศึกษาในปัจจุบันก็เอื้อให้เกิดความห่างเหินจากวิถีเกษตรกรรม ถึงแม้จบสาขาการเกษตรก็จะมุ่งเข้าสู่ภาคแรงงานบริษัท หน่วยงาน มากกว่าการกลับมาทำนาบนที่ดินของตนเอง

4.4.2 การทำสวน

ในสมัยก่อนชาวบ้านในตำบลหนองเรือมีการดำรงชีวิตแบบเรียบง่าย การทำเกษตรกรรมส่วนใหญ่จะทำเพื่อพออยู่พอกิน เกษตรกรส่วนใหญ่จะไม่ทำอะไรเพราะสมัยก่อนไม่มีพืชเศรษฐกิจให้ปลูก จะมีเพียงการทำนาควบคู่กับการเลี้ยงสัตว์ และการทำสวนที่จะมีการปลูกพืชผักสวนครัวตามบ้านเรือนและหัวไร่ปลายนา เพื่อเก็บไว้กินในครอบครัวและแบ่งปันญาติพี่น้องเท่านั้น ผักที่ปลูกส่วนใหญ่เป็นพืชผักพื้นบ้าน เช่น แตงกวา มะเขือหอม พริก แตงต่างๆ ข้าวโพด ฟักทอง บวบ ถั่วต่างๆ ส่วนใหญ่จะมีการเก็บเมล็ดพันธุ์เอง หรือแลกเปลี่ยนแบ่งปันกับเพื่อนบ้านผ่านการใช้ภูมิปัญญาในการเก็บรักษา เช่น แว่นฝักข้าวโพด หรือซอเมล็ดแตงกวาไว้เหนือเตาไฟเพื่อรมควันกันมอด แมลง เพราะสมัยก่อนนิยมใช้ฟืนในการหุงต้ม เมื่อถึงฤดูกาลเพาะปลูกบางชนิดจะ

นำมาบ่มแช่น้ำประมาณ 2-3 คืน จนงอกรากจึงนำไปปลูกแต่บางชนิดก็หว่านในแปลงที่เตรียมดินไว้โดยใช้ขี้วัว ขี้ควายรองพื้น แต่ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะนิยมปลูกผักบนโพน เพราะเชื่อว่ามีธาตุอาหารมาก มีการขุดบ่อน้ำเพื่อใช้ในการรดผัก บางคนอาจเลือกปลูกตามริมห้วย คูสระเพื่อสะดวกต่อการรดน้ำ บทบาทของคนในแต่ครัวเรือน จะมี โดยเฉพาะลูกหลานในสมัยก่อนจะมีหน้าที่ช่วยพ่อแม่ในการรดผัก หลังจากที่เอาวัวควายไปปล่อยให้กินหญ้า เป็นกิจวัตรที่ต้องทำก่อนที่จะไปโรงเรียน สมัยก่อนจะนิยมปลูกผักในช่วงปลายฝนต้นหนาว คือปลายเดือนตุลาคมและต้นเดือนพฤศจิกายน เพื่อเตรียมพร้อมเป็นอาหารในช่วงการเก็บเกี่ยวข้าว โดยเฉพาะในช่วงเก็บเกี่ยว ลูกหลานจะมีความตื่นเต้นและภูมิใจเมื่อได้เห็นผลผลิตที่ออกมา เช่น การออกลูกของแตงโมแล้วนำไปไม่มาปกคลุมเพื่อกันคนอื่นมาเก็บไปกินก่อนจนรอวันที่แตงโมสุก ซึ่งเป็นการสร้างความภูมิใจแก่เด็กเป็นอย่างมาก

ช่วงของการเปลี่ยนแปลงในด้านของการทำสวน เกิดขึ้นในช่วง พ.ศ. 2530 ที่มีความเจริญเข้ามาสู่ชุมชน เมล็ดพันธุ์พืชผักจากร้านค้าเริ่มเป็นที่นิยม การเก็บพันธุ์เองมีให้เห็นน้อยลง บวกกับการมีร้านค้าในชุมชน ตลาดนัดในเมือง รถเร่ รถพุ่มพวง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการพึ่งพิงจากภายนอก ด้วยความสะดวกทำให้คนในชุมชนเริ่มไม่นิยมปลูกพืชผักสวนครัว ถึงปลูกก็ปลูกไม่มากยังต้องมีการซื้อ หากปลูกในเนื้อที่มากมาย ก็เป็นการปลูกเพื่อขาย เช่น สวนพริก สวนแตง ที่ต้องพึ่งพิงปัจจัยการผลิตทางการเกษตร คือ เครื่องจักร ปุ๋ยเคมี และสารเคมีต่างๆ การมีส่วนร่วมในการปลูกผักสวนครัวต่างๆ ส่วนในด้านบทบาทของลูกหลานก็มีลดลงเช่นกัน เพราะปัจจุบันให้ความสำคัญกับอาหารจานด่วน และอาหารสำเร็จรูปที่มีขายตามห้าง ร้านค้า

4.4.3 การเลี้ยงสัตว์

การเลี้ยงสัตว์เป็นวิถีการทำเกษตรกรรมที่สืบทอดมายาวนานของชาวบ้านในตำบลหนองเรือ ในสมัยก่อนการเลี้ยงสัตว์ส่วนใหญ่หากเป็นสัตว์ใหญ่ เช่น วัว ควาย จะนิยมเลี้ยงไว้ใช้แรงงาน เช่น ไถนา และเทียมเกวียนเพื่อลากสิ่งของ ไม่มีการฆ่าสัตว์ใหญ่พร่ำเพื่อเพราะถือว่าเป็นสัตว์ที่มีบุญคุณ ส่วนหนึ่งเพราะความผูกพันที่เปรียบเสมือนเป็นเพื่อนคู่ใจ โดยเฉพาะกับลูกหลานที่มีหน้าที่เลี้ยงวัวควาย และตอนวัวควายกลับเลี้ยงบ้าน เพราะในแต่ละครอบครัวมักจะมีวัว หรือควาย ลูกหลานทุกบ้านจะมีหน้าที่เลี้ยงควายตามทุ่ง ร่วมกับเพื่อนๆ ในหมู่บ้าน มีการหาอาหาร เช่น จับกะปอม (กิ้งก่า) จับปลา ขุดปูนา จับตักแตนมาทำอาหารกินร่วมกัน บางครั้งก็ร่วมเล่นไ้ร่มไม้ เช่น ตีจับ, ขี่ม้าส่งเมือง, ม้าหลังโปก ฯลฯ ซึ่งเป็นวิถีการดำเนินชีวิตที่สนุกสนาน ในส่วนของสัตว์เล็ก เช่น เป็ด ไก่ จะนิยมเลี้ยงไว้เป็นอาหารในครัวเรือนและใช้พิธีกรรมที่สำคัญ สมัยก่อนหากบ้านไหนได้กินเนื้อ เป็ด ไก่ ถือว่าเป็นอาหารชั้นดี แต่ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะนิยมกินสัตว์ที่หาได้ตามธรรมชาติ เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา กบ เขียด จิ้งหรีด กิ้งก่า ที่มีมากตามท้องทุ่งนาและป่าทั่วไปลายนา เมื่อมีความเจริญเข้ามาสู่ชุมชนทั้งเครื่องจักร และเทคโนโลยีต่างๆ ที่เข้าถึงสินค้าและบริการได้ง่าย ทำให้คนในชุมชนหันไปรถไถนา รถดำนา รถเกี่ยวข้าว ทำให้ลดการใช้แรงงานคนและสัตว์อย่างควาย การเลี้ยงวัวควายจึงเป็นเพื่อการค้ามา ดังนั้นความผูกพันต่อคนและสัตว์ก็ลดลง เด็กเลี้ยงวัวเลี้ยงควายกลายเป็นวิถีชีวิตที่ไม่น่าภูมิใจมากนัก ไม่เหมือนการใช้ชีวิตตามกระแสอยู่กับเทคโนโลยีในปัจจุบัน

สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางด้านเกษตรกรรมตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันของชาวบ้านในตำบลหนองเรือ ทำให้ได้เห็นความเป็นอยู่ของคนในชุมชนในอดีตที่มีต่อการทำเกษตรกรรมแต่ละด้านที่เป็นไปอย่างเรียบง่าย พออยู่พอกิน มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน แต่ก็ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามปัจจัยของสังคมที่เข้ามา ทั้งเครื่องมือทางการเกษตร การสื่อสาร การคมนาคม ที่ทำให้รูปแบบการดำรงชีวิตของชาวบ้านเปลี่ยนไป จากชาวนาหลายคนก็เป็นเพียงผู้จัดการนาที่หลายขั้นตอนไม่ได้ลงมือทำเองเป็นการจ้างแรงงาน และเครื่องจักรมากกว่า แต่สิ่งที่น่าเป็นห่วงมากที่สุด คือ การเกษตรกรรมที่ยังอยู่ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ใหญ่ บพบาทจากเด็กและเยาวชนนั้นมีน้อย ความห่างเหินจากวิถีเกษตรกรรมนั้นมีมากขึ้นจึงมีความสำคัญที่จะถ่ายทอดวิธีการทำเกษตรกรรมเหล่านี้แก่เด็กและเยาวชน เพื่อเป็นการฟื้นฟูสิ่งที่กำลังเลือนหายไปกับการคนรุ่นเก่า และสร้างความตระหนักในวิถีชีวิตและภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่ ส่วนหนึ่งเพื่อเป็นการสร้างองค์ความรู้ให้เกิดทางเลือกในการดำรงชีวิตในอนาคต

4.5 สถานการณ์ สาเหตุ ปัจจัย ของเยาวชนที่ไม่ทำการเกษตร

4.5.1 ด้านเด็กและเยาวชน

จากการศึกษาข้อมูลสถานการณ์ สาเหตุ ปัจจัย ของเยาวชนที่ไม่ทำการเกษตร กับผู้ให้ข้อมูลคือเด็กและเยาวชนในตำบลหนองเรือ จำนวน 61 คน จาก 9 หมู่บ้าน พบว่า เยาวชนที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงคิดเป็นร้อยละ 67 รองลงมาคือเพศชายคิดเป็นร้อยละ 33 ในครอบครัวส่วนใหญ่ประกอบอาชีพกรรมเกษตรกรรม คิดเป็นร้อยละ 75 รับจ้างทั่วไปคิดเป็นร้อยละ 18 ค้าขายคิดเป็นร้อยละ 5 รับราชการคิดเป็นร้อยละ 2 โดยเยาวชนร้อยละ 74 ตอบว่าตนเองทำการเกษตรเป็น คือ ทำนากว่าร้อยละ 91 เลี้ยงสัตว์ร้อยละ 49 ทำไร่ร้อยละ 33 เมื่อสอบถามถึงอนาคตว่าอยากประกอบอาชีพอะไร พบว่าในร้อยละ 41 คืออยากทำอาชีพรับราชการ รองลงมาคือเกษตรกรรมคิดเป็นร้อยละ 29 ทำธุรกิจส่วนตัวร้อยละ 23 รับจ้างทั่วไปร้อยละ 7 หากพ่อแม่แบ่งมรดกเป็นที่ดินให้ ในร้อยละ 90 พบว่าจะทำการเกษตรเอง รองลงมาคือให้คนอื่นทำการเกษตรแทนหรือให้เช่าคิดเป็นร้อยละ 6 ส่วนผู้ที่ขายเพื่อเอาเงินไปลงทุนในอาชีพอื่นคิดเป็นร้อยละ 4 เมื่อสอบถามถึงทัศนคติต่ออาชีพเกษตรกรรมที่พ่อแม่ทำมาเป็นอย่างไร ในร้อยละ 50 ระบุว่าเหนื่อยยากลำบาก และพออยู่พอกินและเป็นอาชีพอิสระที่สบายใจดี คิดเป็นร้อยละ 44 ส่วนกลุ่มที่มองว่าเป็นอาชีพที่ทำแล้วได้เงินน้อยรวมถึงไม่เป็นอาชีพมีศักดิ์ศรีนั้นคิดเป็นร้อยละ 6 เมื่อได้สอบถามว่าอาชีพเกษตรกรรมในอนาคตในความคิดของเยาวชนจะเป็นอย่างไร ในร้อยละ 45 ระบุว่าจะมีผู้นิยมทำการเกษตรมากขึ้น ในร้อยละ 27 จะมีการทำเกษตรควบคู่ไปกับการทำอาชีพอื่นในร้อยละ 24 จะมีผู้นิยมทำการเกษตรน้อยลง และระบุว่าจะมีการขายพื้นที่เกษตรกรรมกันมากขึ้นร้อยละ 4

จากการสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำเกษตรของเด็กและเยาวชนตำบลหนองเรือ โดยให้ระบุระดับความสำคัญของเหตุผลที่ส่งผลต่อการทำเกษตรกรรม พบว่า

- การที่ครอบครัวไม่มีพื้นที่ทำการเกษตร พบว่า ให้เป็นเหตุผลในระดับสำคัญที่สุดคิดเป็นร้อยละ 41 รองลงมาเป็นเหตุผลสำคัญในระดับปานกลางคิดเป็นร้อยละ 30 และเป็นเหตุผลสำคัญน้อยคิดเป็นร้อยละ 15
- ครอบครัวอยากให้เรียนหนังสือมากกว่าทำการเกษตร พบว่า เป็นเหตุผลในระดับสำคัญที่สุดคิดเป็นร้อยละ 34 รองลงมาคือเป็นเหตุผลในระดับสำคัญมากคิดเป็นร้อยละ 33 และเป็นเหตุผลในระดับสำคัญปานกลางคิดเป็นร้อยละ 28
- พ่อแม่รักไม่ยอมให้ลำบากมาทำการเกษตร พบว่า เป็นเหตุผลในระดับสำคัญมากคิดเป็นร้อยละ 38 รองลงมาระบุว่าเป็นระดับเหตุผลที่สำคัญที่สุดคิดเป็นร้อยละ 32 และระบุว่าเป็นเหตุผลที่สำคัญปานกลางคิดเป็นร้อยละ 20
- ทำการเกษตรแล้วกลัวไม่สวย ไม่ขาว พบว่า เป็นระดับเหตุผลที่สำคัญปานกลางโดยคิดเป็นร้อยละ 48 รองลงมาคือเป็นเหตุผลที่ไม่สำคัญเลย คิดเป็นร้อยละ 21 และระบุว่าเป็นระดับความสำคัญที่น้อยคิดเป็นร้อยละ 16
- ติดเกม ติดเพื่อน พบว่า เป็นเหตุผลในระดับสำคัญปานกลางโดยคิดเป็นร้อยละ 44 รองลงมาคือมองว่าเป็นเหตุผลที่ไม่สำคัญเลยโดยคิดเป็นร้อยละ 31 และให้ระดับเหตุผลสำคัญน้อยคิดเป็นร้อยละ 16
- การทำเกษตรเป็นงานหนัก เหนื่อย และลำบาก พบว่า เป็นเหตุผลที่สำคัญมากคิดเป็นร้อยละ 34 รองลงมาคือเป็นเหตุผลที่มีความสำคัญปานกลางคิดเป็นร้อยละ 31 และมองว่าเป็นเหตุผลที่ไม่สำคัญเลยคิดเป็นร้อยละ 18 ส่วนมองว่าเป็นเหตุผลที่สำคัญน้อยคิดเป็นร้อยละ 15
- ความเกียจคร้าน พบว่า เป็นเหตุผลที่มีความสำคัญในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 51 รองลงมาคือมองว่าเป็นเหตุผลที่มีความสำคัญน้อยคิดเป็นร้อยละ 28 และระบุว่ายกเว้นไม่ใช้เหตุผลเลยในร้อยละ 15
- เครื่องจักรมาแทนแรงงานคน พบว่า เป็นเหตุผลที่สำคัญปานกลางคิดเป็นร้อยละ 49 รองลงมาคือมองว่าเป็นเหตุผลที่มีความสำคัญปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 33 และเป็นเหตุผลที่มีความสำคัญน้อยคิดเป็นร้อยละ 11
- เพราะผลผลิตไม่ดี ขายไม่ได้ราคา พบว่า เป็นเหตุผลที่อยู่ในระดับความสำคัญปานกลางคิดเป็นร้อยละ 51 รองลงมาคือเป็นเหตุผลในระดับสำคัญมากคิดเป็นร้อยละ 21 และให้เป็นเหตุผลในระดับสำคัญน้อยคิดเป็นร้อยละ 13 และให้เป็นเหตุผลที่สำคัญมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 10

- ติดความสะดวกสบายจนเกิดความเคยชิน พบว่า ให้เป็นเหตุผลในระดับความสำคัญปานกลางคิดเป็นร้อยละ 52 รองลงมาคือให้เหตุผลในระดับความสำคัญน้อยคิดเป็นร้อยละ 23 และให้เป็นระดับเหตุผลที่มีความสำคัญมากคิดเป็นร้อยละ 18
- ทำการเกษตรไม่เป็น เพราะไม่มีคนสอน พบว่า ให้เป็นเหตุผลในระดับความสำคัญปานกลางคิดเป็นร้อยละ 46 รองลงมาคือให้เหตุผลว่าไม่มีความสำคัญเลยคิดเป็นร้อยละ 26 และให้ระดับความสำคัญน้อยคิดเป็นร้อยละ 15
- ต้องมีค่าจ้างถึงจะทำ ไม่เช่นนั้นก็ไม่ทำ พบว่า เป็นเหตุผลที่มีความสำคัญในระดับปานกลางโดยคิดเป็นร้อยละ 54 รองลงมาให้ข้อมูลว่าเป็นเหตุผลที่ไม่มีความสำคัญเลยคิดเป็นร้อยละ 28 และระบุว่า เป็นเหตุผลที่มีอยู่ในระดับความสำคัญมากคิดเป็นร้อยละ 11
- ไม่มีเพื่อนก็ไม่อยากไปไร่ ไปนา พบว่า ให้เป็นเหตุผลในระดับความสำคัญปานกลางคิดเป็นร้อยละ 56 รองลงมาคือเป็นเหตุผลที่ไม่มีความสำคัญเลยคิดเป็นร้อยละ 31
- ระบบการศึกษาไม่เน้นไปที่การเกษตร พบว่า ให้เป็นเหตุผลที่สำคัญในระดับปานกลางคิดเป็นร้อยละ 43 รองลงมาระบุว่าให้เป็นเหตุผลในระดับสำคัญมากคิดเป็นร้อยละ 21 และให้ความสำคัญน้อยกับเหตุผลนี้คิดเป็นร้อยละ 15 และคิดว่าเป็นเหตุผลที่ไม่สำคัญเลยในร้อยละ 11 แต่ก็ยังพบว่า เป็นเหตุผลที่มีความสำคัญระดับมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 10
- การเกษตรจะทำเมื่อไหร่ก็ได้ ไม่ต้องเรียนรู้มาก พบว่า ให้เป็นเหตุผลระดับความสำคัญปานกลางคิดเป็นร้อยละ 40 รองลงมาระบุว่าให้เป็นเหตุผลในระดับสำคัญน้อยคิดเป็นร้อยละ 26 ให้ความสำคัญในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 13 คิดว่าเหตุผลนี้ไม่สำคัญเลยคิดเป็นร้อยละ 10 และให้ความสำคัญระดับมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 10

4.5.2 ด้านผู้ปกครอง

จากการศึกษาข้อมูลสถานการณ์ สาเหตุ ปัจจัย ของเยาวชนที่ไม่ทำการเกษตร กับผู้ให้ข้อมูลคือ ผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนในตำบลหนองเรือ จำนวน 82 คน 9 หมู่บ้านพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงคิดเป็นร้อยละ 65 เพศชายคิดเป็นร้อยละ 35 ส่วนมากอยู่ในช่วงอายุ 31-60 ปี คิดเป็นร้อยละ 61 ช่วงอายุไม่เกิน 30 ปี คิดเป็นร้อยละ 26 ช่วงอายุ 61 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 13 ระดับการศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับประถมศึกษาคิดเป็นร้อยละ 39 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นคิดเป็นร้อยละ 22 ปริญญาตรีคิดเป็นร้อยละ 20 มัธยมศึกษาตอนปลายคิดเป็นร้อยละ 15 ปริญญาโทคิดเป็นร้อยละ 4 ผู้ให้ข้อมูลในร้อยละ 59 อยากให้ลูกหลานเรียนหนังสือมากกว่าทำการเกษตร ให้ข้อมูลว่าลูกหลานในครอบครัวมีบทบาทช่วยเหลืองานเกษตรเป็นบางครั้งคิดเป็นร้อยละ 49 ช่วยเหลืองานด้านเกษตรทุกครั้งคิดเป็นร้อยละ 34 และไม่

เคยช่วยเหลือคิดเป็นร้อยละ 13 ในการเกษตรกรรมพบว่าการนำอุปกรณ์หรือเทคโนโลยีด้านเกษตร คือ รถไถใหญ่คิดเป็นร้อยละ 62 รถไถนาเดินตามคิดเป็นร้อยละ 28 มีการสอนการทำเกษตรกรรมแก่ลูกหลาน คิดเป็นร้อยละ 55 และมีแนวความคิดที่จะให้ลูกหลานทำการเกษตรสม่ำเสมอร้อยละ 55 และอยากให้ทำเป็นบางครั้งคิดเป็นร้อยละ 37 และไม่อยากให้ทำการเกษตรเลยในร้อยละ 9 ผู้ปกครองได้ให้ความคิดเห็นว่าในอนาคตเยาวชนหรือลูกหลานจะทำอาชีพเกษตรกรรม คิดเป็นร้อยละ 59 และคิดเห็นว่าลูกหลานจะไม่ทำการเกษตรคิดเป็นร้อยละ 31 โดยในร้อยละ 9 คิดว่าพวกเขาอาจจะทำเป็นบางครั้งบางคราว

เมื่อถามถึงความเห็นว่าเพราะเหตุใดจึงไม่อยากจะให้ลูกหลานทำอาชีพเกษตรกรรมในร้อยละ 51 ให้เหตุผลว่าไม่อยากจะมีความลำบากเหมือนตนเอง เหตุผลรองลงมาคืออยากให้ประกอบอาชีพอื่นที่ดีกว่านี้ คิดเป็นร้อยละ 39 และในร้อยละ 7 ให้เหตุผลว่าเพราะไม่มีคนนับหน้าถือตา เมื่อสอบถามถึงกรณีกทำเกษตรกรรมอย่างการทำนา ในช่วงของการเก็บเกี่ยวในอนาคต ผู้ปกครองส่วนใหญ่คิดว่าลูกหลานจะใช้รถเกี่ยวข้าวเป็นเครื่องมือในการเก็บเกี่ยว คิดเป็นร้อยละ 62 เพียงร้อยละ 17 อาจจะยังใช้เคียวเกี่ยวข้าวร่วมกับจ้างคนงานเก็บเกี่ยว เมื่อสอบถามถึงความคิดเห็นต่อแนวความคิดความรู้สึกของลูกหลานต่ออาชีพเกษตรกรรม พบว่าในร้อยละ 65 อาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพที่ไม่มีเกียรติ ลำบากใจคิดเป็นร้อยละ 22 ซึ่งมีความภูมิใจคิดเป็นเพียงร้อยละ 9 ในส่วนของระบบการศึกษาผู้ปกครองร้อยละ 77 ระบุว่ามีส่วนสำคัญที่มีหลักสูตรที่ไม่เอื้อต่อการทำอาชีพเกษตรกรรมของเด็กและเยาวชน และมีความรู้สึกว่าการศึกษามีส่วนเป็นบางครั้งคิดเป็นร้อยละ 14.63 นอกจากนี้ยังพบว่าในร้อยละ 9 ยังมีความไม่แน่ใจว่าเป็นเพราะการศึกษาด้วยหรือไม่ และเหตุผลที่คิดเห็นว่าทำให้ลูกหลานไม่อยากจะทำอาชีพเกษตรกรรม พบว่าเพราะเป็นอาชีพที่ไม่รวยเหมือนทำอาชีพธุรกิจนั้นคิดเป็นร้อยละ 57 รองลงมาคือเพราะไม่มีที่นาเป็นของตัวเองคิดเป็นร้อยละ 29 ไม่อยากลำบากคิดเป็นร้อยละ 15

4.6 กระบวนการถ่ายทอดวิถีเกษตรกรรมสู่เยาวชนในตำบลหนองเรือแบบมีส่วนร่วม

จากการสังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ พบว่า จากข้อมูลทั่วไปของตำบลหนองเรือที่กว่าร้อยละ 80 มีอาชีพหลักคือเกษตรกรรมในปัจจุบัน แต่ก็พบว่าได้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามบริบทชุมชนที่กระทบต่อด้านการเกษตรกรรมของชุมชน คือ ด้านการศึกษา ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม และด้านประเพณีวัฒนธรรม ที่มีสาเหตุหลักจาก 3 ประการที่พบจากศึกษาประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงของชุมชนตำบลหนองเรือ คือ ตัวของคนในชุมชนเอง นโยบายรัฐ และสินค้าและบริการต่างๆ จากนายทุน ที่ส่งผลต่อความเจริญทางด้านวัตถุ เครื่องจักรกล เครื่องทุนแรง และปัจจัยทางการเกษตร เช่น ปุ๋ย สารเคมีกำจัดศัตรูพืชต่างๆ จึงทำให้เกษตรกรรมของชุมชนตำบลหนองเรือ อย่างการทำนา การทำสวน และการเลี้ยงสัตว์ ได้เกิดการ

เปลี่ยนแปลง เมื่อได้ศึกษาสถานการณ์ สาเหตุ ปัจจัย ของเยาวชนที่ไม่ทำการเกษตร ที่พบว่าโดยหลักแล้ว ลูกหลานเยาวชนมีความเข้าใจว่าชุมชนของตนเป็นชุมชนเกษตรกรรมควบคู่ไปกับการทำอาชีพอื่นๆ หลายคนสามารถทำการเกษตรได้ในระดับหนึ่ง ถึงแม้ว่าโดยหลักจะมองถึงอาชีพอื่นๆ เช่น ข้าราชการ การทำงานในภาคอุตสาหกรรมในอนาคต แต่ก็ยังมีแนวคิดถึงการทำการเกษตรกรรมด้วยเช่นกัน ในขณะเดียวกันก็ตระหนักดีว่า การทำการเกษตรกรรมเป็นอาชีพที่ลำบาก แต่ก็พร้อมที่จะเรียนรู้หากเกิดการถ่ายทอดที่ดี

จากการเก็บข้อมูลในด้านผู้ปกครอง พบว่า ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มวัยทำงานและวัยกลางคนมีวุฒิการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษา ส่วนใหญ่คาดหวังให้ลูกหลานเรียนหนังสือ เพราะไม่อยากให้ลำบากเหมือนตน ถึงแม้ว่าลูกหลานส่วนใหญ่จะยังคงช่วยเหลือการทำเกษตรกรรมของพ่อแม่ แต่ก็ระบุว่าในอนาคตลูกหลานคงทำการเกษตรกรรมควบคู่ไปกับการทำงานอื่นๆ และเน้นการใช้เทคโนโลยีเป็นหลัก จากการศึกษาข้อมูลจึงทำให้ได้เห็นข้อมูลที่เป็นส่วนหนุนเสริมในการทำเกษตรกรรมของเด็กและเยาวชน และข้อมูลที่ขัดแย้งในเรื่องของแนวคิดของพ่อแม่ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงภายนอกที่เข้ามาในชุมชนอย่างต่อเนื่อง หรือแม้แต่ตัวเด็กและเยาวชนเองที่เป็นวัยของการเปลี่ยนแปลงทั้งแนวคิดและการปฏิบัติอยู่ตลอด การร่วมสร้างกระบวนการถ่ายทอดวิถีเกษตรกรรมสู่เยาวชนในตำบลหนองเรือแบบมีส่วนร่วม จึงยังคงเป็นอีกแนวทางที่จะช่วยหนุนเสริมให้ความคิดของเด็กและเยาวชนนั้นชัดเจนขึ้น กระบวนการถ่ายทอดที่สร้างสรรค์จะเป็นส่วนสำคัญในการเป็นแรงบันดาลใจให้เกิดทางเลือกอาชีพในอนาคต ดังนั้นจากการระดมกระบวนการดังกล่าวจากพ่อแม่ผู้ปกครอง และผู้นำชุมชน รวมถึงเด็กและเยาวชนในตำบลหนองเรือ ทำให้เกิดกิจกรรมที่ทำควบคู่ไปกับการเก็บข้อมูล ซึ่งสอดคล้องกับช่วงการผลิตในขณะนั้น ประกอบด้วย

1. การถ่ายทอดวิถีเกษตรกรรมผ่านการเล่าเรื่อง หรือนิทาน

เป็นกิจกรรมที่ทางกลุ่มผู้นำ ผู้ปกครอง และเยาวชนได้ร่วมจัดขึ้น โดยเป็นทั้งการเก็บข้อมูล และเป็นกิจกรรมที่ให้เยาวชนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง โดยเป็นกิจกรรมในช่วงการเก็บเกี่ยว มีผู้เฒ่าผู้แก่มาถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาในการจัดการข้าวหลังเก็บเกี่ยว โดยมีการสาธิตการทำลานตากข้าวด้วยมูลสัตว์ (มูลควายสดๆ) การนวดข้าวอุปกรณ์ในท้องถิ่น เช่น ไม้ตีข้าว ไม้รองฟาดข้าว การตีข้าวสนุ (เพื่อตีข้าวจากฟ่อนจะเหลือเมล็ดข้าวค้างตรงตอกมัด และรวงเล็กๆ จะออกไม่หมด จึงต้องนำมัดฟางมาดัดตอกออกแล้วสะบัดให้เมล็ดข้าวหลุดออกมา) ซึ่งในกิจกรรมนี้เยาวชนให้ความสนใจเพราะการนวดข้าวแบบนี้ได้หายไปจากชุมชน ประกอบกับเยาวชนได้รับรู้ว่า กว่าข้าวจะได้ขึ้นยังฉาง ขาวนาสมัยก่อนต้องลำบากอย่างไร ผู้เฒ่าที่มากล่าวเรื่องราวได้เล่าว่า สมัยก่อนการนวดข้าวจะนวดด้วยมือ และใช้เวลานาน กลางคืนจะได้ยินเสียงฟ่อนข้าวกระทบไม้ดังตบตบ ตบตบ ยิ่งคืนเดือนหงาย แต่ละบ้านจะตีข้าวจนดึก การตีข้าวส่วนใหญ่นิยมตีตอนกลางคืน เพราะอากาศไม่ร้อน ยิ่งเป็นหน้าหนาว เรียกเหงื่อได้เป็นอย่างดี หากใครเสร็จก่อนก็จะมาช่วยกันตีเสร็จเป็นลานๆ ไป รอเอาข้าวขึ้นยุ้งพร้อมกัน ไม่แข่งกันเสร็จเหมือนทุกวันนี้ นอกจากจะสาธิตการใช้ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการจัดการข้าวให้เยาวชนได้ดูแล้ว เยาวชนได้ลงมือปฏิบัติ เรียกเหงื่อได้ตามๆ กัน ในบางกลุ่มผู้เฒ่าก็ได้เล่านิทานเกี่ยวกับความเป็นมาของข้าว เช่น ข้าวสมัยก่อนเมล็ดใหญ่เท่าลูกมะพร้าว แต่ถูกตีด้วยไม้

คานจนแตกละเอียดจึงเล็กจนถึงทุกวันนี้ ความเป็นมาของตำนานกล่อ่งข้าวน้อยฆ่าแม่ รวมทั้งประเพณีฮีดคองต่างๆ ล้วนแต่มีข้าวเข้าไปเกี่ยวพันทั้งสิ้น

2. โรงเรียนชาวนาน้อยสร้างจิตสำนึก

จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างเด็กเยาวชน ทีมวิจัยฝ่ายผู้นำ และที่ปรึกษาโครงการคือ ดร. ชัชวาล แก้วแสน ซึ่งในขณะนี้แปลงข้าวของ อบต. ที่เดิมที่จะทำเป็นที่ทิ้งขยะแต่เกิดการคัดค้านจากชาวบ้าน จึงได้เปลี่ยนมาปรับเป็นแปลงนาในเนื้อที่ 4 ไร่ เมื่อมีโครงการกระบวนการถ่ายทอดวิถีเกษตรกรรมสู่เยาวชน หนองเรือ ก็ได้เกริ่นกับพี่เลี้ยงว่าจะใช้เป็นสถานที่เรียนรู้ในการทำร่วมกัน รอเพียงให้เด็กและเยาวชนมาเก็บเกี่ยว เพราะหากข้าอีก 1 อาทิตย์ ข้าวอาจจะร่วงได้ ดังนั้นทีมวิจัยจึงได้มิตรร่วมกันว่าจะใช้เป็นสถานที่เรียนรู้ และถ่ายทอดการทำนาแก่เยาวชน ซึ่งในปีนี้อา้งพร้อมรอเก็บเกี่ยวแล้ว จะประสานไปยังโรงเรียนสิงห์ เพื่อขอความอนุเคราะห์ให้นักเรียนชั้น ม.3 จำนวน 70 คน มาร่วมกิจกรรมดังกล่าวด้วย โดยมอบหมายให้ อบต. หนองเรือเป็นผู้ประสานเพื่อให้มีการเกี่ยวข้าวในวัน พุธ ที่ 14 พฤศจิกายน 2555 และจะจัดให้เป็นกิจกรรมประจำปีโดยให้เยาวชนมาร่วมกันลงแขกทำนาในพื้นที่แห่งนี้ เพื่อให้เกิดรูปธรรมยิ่งขึ้น ทาง อบต. ซึ่งมีแผนในการพัฒนาเยาวชนจะเป็นกำลังสำคัญในการเชื่อมประสานให้เกิดกิจกรรมที่ต่อเนื่องหลังงานวิจัยสิ้นสุด โดยจะรับสมัครเยาวชนที่สนใจมาร่วมเป็นแกนนำ โดยมีผู้ปกครองเป็นคนแนะนำ พาทำให้อายุเป็นตัวอย่าง ซึ่งคิดว่า กิจกรรมที่วางแผนไว้จะเกิดรูปธรรมที่ชัดเจน

3. สืบสานประเพณีลงแขกทำนา เกี่ยวข้าว

การลงแขก เนื่องจากกระหว่างการเก็บข้อมูลเป็นช่วงเก็บเกี่ยว และเมื่อทาง อบต. ได้มีแผนจะให้เกิดกิจกรรมการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างหมู่บ้านในกลุ่มเยาวชน จึงเกิดเป็นกิจกรรมลงแขกเกี่ยวข้าวในกลุ่ม โดยมีเยาวชนรวมกลุ่มไปช่วยเพื่อนในหมู่บ้านและต่างหมู่บ้าน กลุ่มละ 4-5 คน ซึ่งในระหว่างนั้นก็มีการเก็บข้อมูล โดยส่วนใหญ่เป็นการสอบถามเกี่ยวกับบริบท ความเปลี่ยนแปลง และวิถีการทำเกษตรในอดีต ซึ่งผู้ใหญ่ก็จะเล่าให้ฟังอย่างสนุกสนาน ซึ่งกิจกรรมเกิดขึ้นอย่างไม่เป็นทางการเท่าใดนัก เพราะส่วนใหญ่ในพื้นที่จะใช้รถเกี่ยวข้าวเป็นหลัก การลงแขกจึงมีเป็นบางพื้นที่และเป็นช่วงเวลาสั้นๆ

ผลจากการดำเนินงานในระยะที่ 1 แม้จะมีเป้าหมายเพื่อการรวบรวมข้อมูล แต่ในระหว่างการเก็บข้อมูล พื้นที่วิจัยก็ได้มีการทดลองเพื่อสร้างการเรียนรู้ไปด้วย เพราะส่วนหนึ่งวิถีเกษตรกรรมมีอยู่ทุกช่วงตลอดทั้งปีชาวบ้านมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ซึ่งเป็นวิถีของชุมชน การหาอยู่หากินในป่า ในนา ในน้ำ ล้วนต้องอาศัยภูมิปัญญาและการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ การถ่ายทอดเรื่องราวผ่านกิจกรรมผ่านต้นแบบ จึงเพื่อให้คนรุ่นใหม่เกิดความตระหนัก และมีทางเลือกมากขึ้น ซึ่งผลที่เกิดขึ้นก็พบว่า เยาวชนสนใจมาร่วมกิจกรรม โดยไม่เคอะเขิน เช่น การนวดข้าว การลงแขกเกี่ยวข้าว บางคนไม่เคยทำก็มีความพยายามเรียนรู้ ในส่วนของผู้ปกครองยังมองว่า ในยุคสมัยของการสื่อสารไร้พรมแดน ยุคของเทคโนโลยี แม้เยาวชนไม่ได้ลงมาทำด้วยตัวเอง แต่ใช้ความรู้ในส่วนนี้มาช่วยพัฒนาการเกษตร เช่น การตลาด การสร้างนวัตกรรมที่เหมาะสมเพื่อลดต้นทุน ก็อาจจะเป็นทางเลือกหนึ่งของกลุ่มเยาวชน

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โครงการกระบวนการถ่ายทอดวิถีเกษตรกรรมอย่างมีส่วนร่วมสู่เยาวชนตำบลหนองเรือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 3 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาบริบทชุมชน การเปลี่ยนแปลงทางด้านเกษตรตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาสถานการณ์ สาเหตุปัจจัย ของเยาวชนที่ไม่ทำการเกษตร 3) เพื่อสร้างกระบวนการถ่ายทอดวิถีเกษตรกรรมสู่เยาวชนในตำบลหนองเรือแบบมีส่วนร่วม ในครั้งนี้ได้มีการดำเนินการกับกลุ่มเป้าหมายหลัก คือ เยาวชนในตำบลหนองเรือ คนในชุมชนตำบลหนองเรือที่ทำเกษตรกรรม ร่วมกับกลุ่มเป้าหมายรอง คือ ชาวบ้านในตำบลหนองเรือ ผู้นำชุมชน โดยมีทีมวิจัยที่ประกอบด้วยผู้ปกครอง เยาวชน และผู้นำชุมชนตำบลหนองเรือ รวมทั้งสิ้น 20 คน ซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะแยกตามประเด็นหลัก ๆ ดังนี้

5.1 ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์

5.2 บทเรียนการวิจัย

5.3 ปัญหาการวิจัย

5.4 ข้อเสนอแนะต่อชุมชน นโยบายและการวิจัยในอนาคต

5.1 ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์

ข้อมูลทั่วไปของตำบลหนองเรือ

จากการศึกษาข้อมูลทั่วไปของตำบลหนองเรือ พบว่า ในตำนานบ้านหนองเรือเกิดจากสองสามีภรรยาที่มาเลี้ยงช้าง ได้มาพักแรมบริเวณหนองน้ำที่คล้ายเรือ และมีความพอใจในบริเวณพื้นที่จึงได้กลับไปรวบรวมญาติพี่น้องมาตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยและตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านหนองเรือ” ตามหนองน้ำ ขณะนั้นได้อยู่ในเขตการปกครองของตำบลสิงห์ อำเภอยโสธร จังหวัดอุบลราชธานี จนในพ.ศ. 2515 อำเภอยโสธร ได้ยกฐานะขึ้นเป็นจังหวัดยโสธร แต่บ้านหนองเรือก็ยังขึ้นกับตำบลสิงห์เช่นเดิม จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2534 ได้แยกเป็น “ตำบลหนองเรือ” อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร จวบจนปัจจุบันที่มีอายุตามที่ได้แยกจากตำบลสิงห์ 41 ปี มีการดำรงตำแหน่งของกำนันมาแล้ว 6 สมัย ปัจจุบันได้แบ่งการปกครองออกเป็น 9 หมู่บ้าน มีระยะทางห่างจากอำเภอเมือง จังหวัดยโสธร เพียง 13 กิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม ดินร่วนปนทรายเก็บความชื้นได้น้อย อากาศร้อนและแห้งแล้ง อาชีพหลักในร้อยละ 90 ของชาวบ้าน คือ การทำนา อาชีพรอง คือ เย็บหมอน เย็บฟูก งานจักสาน และทอผ้า ชาวบ้านส่วนใหญ่มีการนับถือศาสนาพุทธ ข้อมูลด้านเยาวชนอายุระหว่าง 15 – 25 ปี จาก 9 หมู่บ้าน มีจำนวน 558 คน แบ่งเป็นชาย 282 คน หญิง 276 คน กิจกรรมของเยาวชนที่ได้รับการสนับสนุนขององค์การบริหารส่วนตำบลหนอง ตำบลหนองเรือ ระหว่างปีงบประมาณ พ.ศ.

2554-2555 พบว่ามีการจัดกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมและการพัฒนา อาทิ สภาเด็กและเยาวชน การร่วม
อบรมการแก้ไขปัญหายาเสพติด การฝึกป้องกันและแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พร้อมในวัยรุ่น การแข่งขันกีฬา
ประจำตำบล ซึ่งก็พบว่า กิจกรรมที่ยังขาดคือการส่งเสริมให้เยาวชนเรียนรู้วิถีของท้องถิ่น โดยเฉพาะวิถี
การเกษตรที่ถือเป็นอาชีพหลักของชุมชน

บริบทชุมชน 4 ด้าน กับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเกษตรตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

ผลจากการศึกษาเมื่อได้ศึกษาบริบทชุมชน 4 ด้าน กับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเกษตรตั้งแต่อดีตถึง
ปัจจุบัน คือ ด้านการศึกษา ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม ด้านประเพณีวัฒนธรรม พบว่าบริบท
ชุมชนแต่ละด้านได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านเกษตร โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชนในชุมชนนับว่า
เป็นกลุ่มที่เห็นผลที่เกิดขึ้นชัดเจนมากที่สุด ในด้านการศึกษาจะเห็นว่าลูกหลานในชุมชนตำบลหนองเรือส่วน
ใหญ่จะอยู่ในระบบการศึกษาเพื่อมุ่งเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม ภาคเรียนของการศึกษาทั้ง 2 ภาคเรียนไม่เอื้อต่อ
การช่วยงานด้านเกษตรกรรมของผู้ปกครองเท่าที่ควร ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นผลกระทบที่เกิดขึ้น
จากการเกษตรที่เปลี่ยนแปลงจากอดีตที่ทำเพื่อพออยู่พอกิน ในปัจจุบันเปลี่ยนเป็นการทำเกษตรกรรมเพื่อ
การค้าขายและพึ่งปัจจัยภายนอกมากขึ้น โดยเฉพาะปุ๋ยเคมี และสารเคมีต่าง ๆ เมื่อใช้ในภาคการเกษตรก็ทำ
ให้สภาพแวดล้อมนั้นเปลี่ยนไปจากอดีตที่ชาวบ้านบอกว่ามีสัตว์น้ำต่างๆ จำนวนมาก แต่ปัจจุบันได้มีจำนวน
ลดลงเพราะหาได้ยาก จึงเกิดการพึ่งแหล่งอาหารภายนอก เช่น ตลาด ร้านค้าในชุมชน ด้านสังคมก็พบว่าตำบล
หนองเรือเป็นชุมชนใกล้เคียงเมืองความเจริญต่าง ๆ เข้ามาถึงชุมชนได้ง่าย ความสะดวกสบายได้เปลี่ยนทัศนคติของ
คนในชุมชนทีละนิด เช่น ด้านพ่อแม่ผู้ปกครองที่อยากให้ลูกเรียนหนังสือเพื่อทำงานด้านอื่น ๆ มากกว่าการทำ
เกษตรกรรมเพราะไม่อยากให้เกิดความลำบากเหมือนตน คนในชุมชนมีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงจากการทำ
เกษตรกรรมอย่างเดียว ก็มีการทำงานอื่น ๆ ควบคู่ด้วย เพื่อหาเงินมาใช้ดำรงชีวิต จากที่เคยช่วยเหลือเกื้อกูล
การลงแขกช่วยเหลือกันก็เปลี่ยนจากการจ้างแรงงาน การใช้เครื่องจักรทางการเกษตร และในปัจจุบันพบว่า
ครอบครัวส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว ส่วนด้านประเพณีวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนยังมีการนับถือปฏิบัติสืบทอด
กันมาตั้งแต่อดีต ยังให้ความสำคัญควบคู่ไปกับความเชื่อต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการทำเกษตรกรรม อาทิ บุญบั้ง
ไฟขอฝน

ประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงของชุมชนตำบลหนองเรือ

จากการใช้เวทีระดมข้อมูลประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงของชุมชนตำบลหนองเรือตั้งแต่ พ.ศ. 2500 –
2555 ผ่านการมีส่วนร่วมระหว่างเด็กและเยาวชน ผู้ปกครอง ทีมผู้นำชุมชนตำบลหนองเรือ ร่วมกับพี่เลี้ยงทีม
วิจัย ทำให้ได้พบการเปลี่ยนแปลงของชุมชนตำบลหนองเรือ ทำให้ได้เห็นองค์ประกอบที่เกิดการเปลี่ยนใน
ชุมชน 3 ด้าน คือ ตัวชาวบ้านเองที่มีการดำรงชีวิตตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม ที่เกิดจากนโยบายการ
พัฒนาของภาครัฐ และการเข้ามาของเทคโนโลยี การคมนาคม การสื่อสารทำให้ชาวบ้านสามารถเข้าถึงสินค้า

และบริการได้อย่างรวดเร็ว ทำให้ชุมชนในตำบลหนองเรือในอดีตมีความแตกต่างจากปัจจุบันไปโดยสิ้นเชิง ซึ่งจากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนตามบริบทชุมชน 6 ด้าน คือ ด้านเกษตรกรรม ด้านสาธารณสุข ด้านธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ด้านประเพณีวัฒนธรรม ด้านสังคม พบว่าช่วงพ.ศ. 2530 - 2540 เป็นช่วงที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชน และใน พ.ศ. 2540 จนถึงปัจจุบันเป็นช่วงของการเปลี่ยนแปลงในชุมชนที่แตกต่างจากอดีตมากที่สุด

การเปลี่ยนแปลงทางด้านเกษตรกรรมตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางด้านเกษตรกรรมตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันของชาวบ้านในตำบลหนองเรือ ทำให้ได้เห็นความเป็นอยู่ของคนในชุมชนในอดีตที่มีต่อการทำเกษตรกรรมแต่ละด้านที่เป็นไปอย่างเรียบง่าย พอกินอยู่พอกิน มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน แต่ก็ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามปัจจัยของสังคมที่เข้ามา ทั้งเครื่องมือทางการเกษตร การสื่อสาร การคมนาคม ที่ทำให้รูปแบบการดำรงชีวิตของชาวบ้านเปลี่ยนไป จากชาวนาหลายคนก็เป็นเพียงผู้จัดการนาที่หลายขั้นตอนไม่ได้ลงมือทำเองเป็นการจ้างแรงงาน และเครื่องจักรมากกว่า แต่สิ่งที่น่าเป็นห่วงมากที่สุด คือ การเกษตรกรรมที่ยังอยู่ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ใหญ่ บทบาทจากเด็กและเยาวชนนั้นน้อย ความห่างเหินจากวิถีเกษตรกรรมนั้นมีมากขึ้นจึงมีความสำคัญที่จะถ่ายทอดวิธีการทำเกษตรกรรมเหล่านี้แก่เด็กและเยาวชน เพื่อเป็นการฟื้นฟูสิ่งที่กำลังเลือนหายไปกับการคนรุ่นเก่า และสร้างความตระหนักในวิถีชีวิตและภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่ ส่วนหนึ่งเพื่อเป็นการสร้างองค์ความรู้ให้เกิดทางเลือกในการดำรงชีวิตในอนาคต

จากการศึกษาสถานการณ์ สาเหตุ ปัจจัย ของเยาวชนที่ไม่ทำการเกษตร ซึ่งเป็น
วัตถุประสงค์ที่ 2 โดยแยกเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้อง เช่น

ด้านเด็กและเยาวชน

จากการศึกษาข้อมูลสถานการณ์ สาเหตุ ปัจจัย ของเยาวชนที่ไม่ทำการเกษตร กับผู้ให้ข้อมูลคือเด็กและเยาวชนในตำบลหนองเรือ จำนวน 61 คน จาก 9 หมู่บ้าน พบว่า เยาวชนที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงคิดเป็นร้อยละ 67 เพศชายคิดเป็นร้อยละ 33 ในครอบครัวส่วนใหญ่ประกอบอาชีพกรรมเกษตรกรรมคิดเป็นร้อยละ 75 เยาวชนร้อยละ 74 ตอบว่าตนเองทำการเกษตรเป็น แต่เมื่อสอบถามถึงอนาคตว่าอยากประกอบอาชีพอะไร พบว่าในร้อยละ 41 คืออยากทำอาชีพรับราชการ รองลงมาคืออยากทำธุรกิจส่วนตัวและรับจ้างทั่วไปร้อยละ 30 โดยอาชีพเกษตรกรรมคิดเป็นร้อยละ 29 หากพ่อแม่แบ่งมรดกเป็นที่ดินให้ ในร้อยละ 90 พบว่าจะทำการเกษตรเอง รองลงมาคือให้คนอื่นทำการเกษตรแทนหรือให้เช่าคิดเป็นร้อยละ 6 ส่วนผู้ที่ขายเพื่อเอาเงินไปลงทุนในอาชีพอื่นคิดเป็นร้อยละ 4 เมื่อสอบถามถึงทัศนคติต่ออาชีพเกษตรกรรมที่พ่อแม่ทำมาเป็นอย่างไร ในร้อยละ 50 ระบุว่าเหนื่อยยากลำบาก และพอกินพอกินและเป็นอาชีพอิสระที่สบายใจดี คิด

เป็นร้อยละ 44 ส่วนกลุ่มที่มองว่าเป็นอาชีพที่ทำแล้วได้เงินน้อยรวมถึงไม่เป็นอาชีพมีศักดิ์ศรีนั้นคิดเป็นร้อยละ 6 เมื่อได้สอบถามว่าอาชีพเกษตรกรรมในอนาคตในความคิดของเยาวชนจะเป็นอย่างไร ในร้อยละ 45 ระบุว่า จะมีผู้นิยมทำการเกษตรมากขึ้น ในร้อยละ 27 จะมีการทำเกษตรควบคู่ไปกับการทำอาชีพอื่นในร้อยละ 24 จะมีผู้นิยมทำการเกษตรน้อยลง และระบุว่าจะมีการขายพื้นที่เกษตรกรรมกันมากขึ้นร้อยละ 4

จากการสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำเกษตรของเด็กและเยาวชนตำบลหนองเรือ โดยให้ระบุระดับความสำคัญของเหตุผลที่ส่งผลต่อการทำเกษตรกรรม พบว่า การที่ครอบครัวไม่มีพื้นที่ทำการเกษตร เป็นเหตุผลในระดับสำคัญที่สุดคิดเป็นร้อยละ 41 ครอบครัวอยากให้เรียนหนังสือมากกว่าทำการเกษตร เป็นเหตุผลในระดับสำคัญที่สุดคิดเป็นร้อยละ 34 พ่อแม่รักไม่อยากจะลำบาก เป็นเหตุผลในระดับสำคัญมากคิดเป็นร้อยละ 38 ทำการเกษตรแล้วกลัวไม่สวย ไม่ขาว เป็นระดับเหตุผลที่สำคัญปานกลางโดยคิดเป็นร้อยละ 48 ติดเกม ติดเพื่อน เป็นเหตุผลในระดับสำคัญปานกลางโดยคิดเป็นร้อยละ 44 การทำเกษตรเป็นงานหนัก เหนื่อย และลำบาก เป็นเหตุผลที่สำคัญมากคิดเป็นร้อยละ 34 ความเกียจคร้าน พบว่า เป็นเหตุผลที่มีความสำคัญในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 51 มีเครื่องจักรมาแทนแรงงานคน พบว่า เป็นเหตุผลที่สำคัญปานกลางคิดเป็นร้อยละ 49 เพราะผลผลิตไม่ดี ขายไม่ได้ราคา เป็นเหตุผลที่อยู่ในระดับความสำคัญปานกลางคิดเป็นร้อยละ 51 ติดความสะดวกสบายจนเกิดความเคยชิน เป็นเหตุผลในระดับความสำคัญปานกลางคิดเป็นร้อยละ 52 ทำการเกษตรไม่เป็น เพราะไม่มีคนสอน ให้เป็นเหตุผลในระดับความสำคัญปานกลางคิดเป็นร้อยละ 46 ต้องมีค่าจ้างถึงจะทำ ไม่เช่นนั้นก็ไม่ทำ เป็นเหตุผลที่มีความสำคัญในระดับปานกลางโดยคิดเป็นร้อยละ 54 ไม่มีเพื่อนก็ไม่อยากไปไร่ ไปนา ให้เป็นเหตุผลในระดับความสำคัญปานกลางคิดเป็นร้อยละ 56 ระบบการศึกษาไม่เน้นไปที่การเกษตร ให้เป็นเหตุผลที่สำคัญในระดับปานกลางคิดเป็นร้อยละ 43 การเกษตรจะทำเมื่อไหร่ก็ได้ ไม่ต้องเรียนรู้มาก ให้เป็นเหตุผลระดับความสำคัญปานกลางคิดเป็นร้อยละ 40

ด้านผู้ปกครอง

จากการศึกษาข้อมูลสถานการณ์ สาเหตุ ปัจจัย ของเยาวชนที่ไม่ทำการเกษตร กับผู้ให้ข้อมูลคือ ผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนในตำบลหนองเรือ จำนวน 82 คน 9 หมู่บ้านพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงคิดเป็นร้อยละ 65 เพศชายคิดเป็นร้อยละ 35 ส่วนมากอยู่ในช่วงอายุ 31-60 ปี คิดเป็นร้อยละ 61 ช่วงอายุไม่เกิน 30 ปี คิดเป็นร้อยละ 26 ช่วงอายุ 61 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 13 ระดับการศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับประถมศึกษาคิดเป็นร้อยละ 39 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นคิดเป็นร้อยละ 22 ปริญญาตรีคิดเป็นร้อยละ 20 มัธยมศึกษาตอนปลายคิดเป็นร้อยละ 15 ปริญญาโทคิดเป็นร้อยละ 4 ผู้ให้ข้อมูลในร้อยละ 59 อยากให้ลูกหลานเรียนหนังสือมากกว่าทำการเกษตร ให้ข้อมูลว่าลูกหลานในครอบครัวมีบทบาทช่วยเหลืองานเกษตรเป็นบางครั้งคิดเป็นร้อยละ 49 ช่วยเหลืองานด้านเกษตรทุกครั้งคิดเป็นร้อยละ 34 และไม่

เคยช่วยเหลือคิดเป็นร้อยละ 13 ในการเกษตรกรรมพบว่าการนำอุปกรณ์หรือเทคโนโลยีด้านเกษตร คือ รถไถใหญ่คิดเป็นร้อยละ 62 รถไถนาเดินตามคิดเป็นร้อยละ 28 มีการสอนการทำเกษตรกรรมแก่ลูกหลาน คิดเป็นร้อยละ 55 และมีแนวความคิดที่จะให้ลูกหลานทำการเกษตรสม่ำเสมอร้อยละ 55 และอยากให้ทำเป็นบางครั้งคิดเป็นร้อยละ 37 และไม่อยากให้ทำการเกษตรเลยในร้อยละ 9 ผู้ปกครองได้ให้ความคิดเห็นว่าในอนาคตเยาวชนหรือลูกหลานจะทำอาชีพเกษตรกรรม คิดเป็นร้อยละ 59 และคิดเห็นว่าลูกหลานจะไม่ทำการเกษตรคิดเป็นร้อยละ 31 โดยในร้อยละ 9 คิดว่าพวกเขาอาจจะทำเป็นบางครั้งบางคราว

เมื่อถามถึงความเห็นว่าเพราะเหตุใดจึงไม่อยากให้ลูกหลานทำอาชีพเกษตรกรรมในร้อยละ 51 ให้เหตุผลว่าไม่อยากให้มีความลำบากเหมือนตนเอง เหตุผลรองลงมาคืออยากให้ประกอบอาชีพอื่นที่ดีกว่านี้ คิดเป็นร้อยละ 39 และในร้อยละ 7 ให้เหตุผลว่าเพราะไม่มีคนนับหน้าถือตา เมื่อสอบถามถึงกรณีการทำเกษตรกรรมอย่างการทำนา ในช่วงของการเก็บเกี่ยวในอนาคต ผู้ปกครองส่วนใหญ่คิดว่าลูกหลานจะใช้รถเกี่ยวข้าวเป็นเครื่องมือในการเก็บเกี่ยว คิดเป็นร้อยละ 62 เพียงร้อยละ 17 อาจจะยังใช้เคียวเกี่ยวข้าวร่วมกับจ้างคนงานเก็บเกี่ยว เมื่อสอบถามถึงความคิดเห็นต่อแนวคิดความรู้สึกของลูกหลานต่ออาชีพเกษตรกรรม พบว่าในร้อยละ 65 อาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพที่ไม่มีเกียรติ ลำบากใจคิดเป็นร้อยละ 22 ซึ่งมีความภูมิใจคิดเป็นเพียงร้อยละ 9 ในส่วนของระบบการศึกษาผู้ปกครองร้อยละ 77 ระบุว่ามีส่วนสำคัญที่มีหลักสูตรที่ไม่เอื้อต่อการทำอาชีพเกษตรกรรมของเด็กและเยาวชน และมีความรู้สึกว่าการศึกษามีส่วนเป็นบางครั้งคิดเป็นร้อยละ 14.63 นอกจากนี้ยังพบว่าในร้อยละ 9 ยังมีความไม่แน่ใจว่าเป็นเพราะการศึกษาด้วยหรือไม่ และเหตุผลที่คิดเห็นว่าทำให้ลูกหลานไม่อยากทำอาชีพเกษตรกรรม พบว่าเพราะเป็นอาชีพที่ไม่รวยเหมือนทำอาชีพธุรกิจนั้นคิดเป็นร้อยละ 57 รองลงมาคือเพราะไม่มีที่นาเป็นของตัวเองคิดเป็นร้อยละ 29 ไม่อยากลำบากคิดเป็นร้อยละ 15

จากข้อมูลที่รวบรวมและเมื่อมีการวิเคราะห์ร่วมกัน ทำให้ได้กระบวนการถ่ายทอดวิถีเกษตรกรรมสู่เยาวชนในตำบลหนองเรือแบบมีส่วนร่วม ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย โดยเฉพาะครอบครัว สถานศึกษา ชุมชน ไม่ควรผลักลูกหลานออกนอกชุมชนด้วยการให้เรียนตามหลักสูตรเพียงอย่างเดียว ควรส่งเสริมให้มีการเรียนรู้นอกเหนือจากหลักสูตร โดยเฉพาะการเรียนรู้เกี่ยวกับการเกษตร เพราะเป็นวิถีของชุมชน การมีความรู้เพื่อออกทำงาน จะได้มีเงินเดือนอาจจะไม่ใช่แล้วในยุคปัจจุบัน แต่การสร้าง ความมั่นคงภายใต้ทุนที่ตนเองมี น่าจะเป็นสิ่งที่ยั่งยืนกว่า ดังนั้นการให้ข้อมูลที่สอดคล้องกับสถานการณ์ ให้เยาวชนรู้เท่าทันโลก น่าจะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงแนวคิดของเยาวชน ทั้งนี้ ผู้ปกครองก็ควรสนับสนุนสถานศึกษาก็ควรมองภาพให้กว้างขึ้น การเรียน การสอนเพื่อการอยู่รอดด้วยตนเองอย่างมีความสุข น่าจะดีกว่าการเรียน การสอนเพื่อนำไปแข่งขันแล้วเกิดทุกข์ ชุมชนควรสร้างผู้นำและต้นแบบที่สามารถเป็นแรงบันดาลใจเพื่อการเปลี่ยนแปลงให้กับเยาวชนได้ ซึ่งชุมชนก็เห็นว่า สิ่งที่เป็นเป้าหมายคงไม่สำเร็จได้ในเวลา

รวดเร็ว แต่ชุมชนก็ควรเริ่มต้นทำ และปรับให้เข้ากับสถานการณ์ โดยมีเป้าหมายที่การสร้างคนรุ่นใหม่ให้มาทำการเกษตร สืบสานวิถีเกษตรกรรมตามแนวทางพระราชดำริ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ พบว่า จากข้อมูลทั่วไปของตำบลหนองเรือที่กว่าร้อยละ 80 มีอาชีพหลักคือเกษตรกรรมในปัจจุบัน แต่ก็พบว่าได้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามบริบทชุมชนที่กระทบต่อการเกษตรกรรมของชุมชน คือ ด้านการศึกษา ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม และด้านประเพณีวัฒนธรรม ที่มีสาเหตุหลักจาก 3 ประการที่พบจากศึกษาประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงของชุมชนตำบลหนองเรือ คือ ตัวของคนในชุมชนเอง นโยบายรัฐ และสินค้าและบริการต่างๆ จากนายทุน ที่ส่งผลต่อความเจริญทางด้านวัตถุ เครื่องจักรกล เครื่องทุนแรง และปัจจัยทางการเกษตร เช่น ปุ๋ย สารเคมีกำจัดศัตรูพืชต่างๆ จึงทำให้เกษตรกรรมของชุมชนตำบลหนองเรือ อย่างการทำนา การทำสวน และการเลี้ยงสัตว์ ได้เกิดการเปลี่ยนแปลง เมื่อได้ศึกษาสถานการณ์ สาเหตุ ปัจจัย ของเยาวชนที่ไม่ทำการเกษตร ที่พบว่าโดยหลักแล้วลูกหลานเยาวชนมีความเข้าใจว่าชุมชนของตนเป็นชุมชนเกษตรกรรมควบคู่ไปกับการทำอาชีพอื่นๆ หลายคนสามารถทำการเกษตรได้ในระดับหนึ่ง ถึงแม้ว่าโดยหลักจะมองถึงอาชีพอื่นๆ เช่น ข้าราชการ การทำงานในภาคอุตสาหกรรมในอนาคต แต่ก็ยังมีแนวคิดถึงการทำการเกษตรกรรมด้วยเช่นกัน ในขณะเดียวกันก็ตระหนักดีว่าการทำการเกษตรกรรมเป็นอาชีพที่ลำบาก แต่ก็พร้อมที่จะเรียนรู้หากเกิดการถ่ายทอดที่ดี

จากการเก็บข้อมูลในด้านผู้ปกครอง พบว่า ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มวัยทำงานและวัยกลางคนมีวุฒิการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษา ส่วนใหญ่คาดหวังให้ลูกหลานเรียนหนังสือ เพราะไม่อยากให้ลำบากเหมือนตน ถึงแม้ว่าลูกหลานส่วนใหญ่จะยังคงช่วยเหลือการทำเกษตรกรรมของพ่อแม่ แต่ก็ระบุว่าในอนาคตลูกหลานคงทำการเกษตรกรรมควบคู่ไปกับการทำงานอื่นๆ และเน้นการใช้เทคโนโลยีเป็นหลัก จากการศึกษาข้อมูลจึงทำให้ได้เห็นข้อมูลที่เป็นส่วนหนุนเสริมในการทำเกษตรกรรมของเด็กและเยาวชน และข้อมูลที่ขัดแย้งในเรื่องของแนวคิดของพ่อแม่ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงภายนอกที่เข้ามาในชุมชนอย่างต่อเนื่อง หรือแม้แต่ตัวเด็กและเยาวชนเองที่เป็นวัยของการเปลี่ยนแปลงทั้งแนวคิดและการปฏิบัติอยู่ตลอด การร่วมสร้างกระบวนการถ่ายทอดวิถีเกษตรกรรมสู่เยาวชนในตำบลหนองเรือแบบมีส่วนร่วม จึงยังคงเป็นอีกแนวทางที่จะช่วยหนุนเสริมให้ความคิดของเด็กและเยาวชนนั้นชัดเจนขึ้น กระบวนการถ่ายทอดที่สร้างสรรค์จะเป็นส่วนสำคัญในการเป็นแรงบันดาลใจให้เกิดทางเลือกอาชีพในอนาคต ดังนั้นจากการระดมกระบวนการดังกล่าวจากพ่อแม่ผู้ปกครอง และผู้นำชุมชน รวมถึงเด็กและเยาวชนในตำบลหนองเรือ ทำให้เห็นรูปแบบในการปฏิบัติการ ดังนี้

1. การถ่ายทอดเกษตรกรรมผ่านการเล่าเรื่อง หรือนิทาน
2. โรงเรียนชาวนาน้อยสร้างจิตสำนึก
3. เรียนรู้วิถีเกษตรกรรมผ่านบุญประเพณี
4. สืบสานประเพณีลงแขกทำนา

5.2 บทเรียนการวิจัย

ด้านผู้นำชุมชน

- นายยงยุทธ เชื้อบุญจิต นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเรือ ซึ่งเป็นหัวหน้าโครงการกล่าวว่า “สิ่งที่ได้รับจากการทำงานวิจัย คือ การมีส่วนร่วมในการศึกษาเพื่อหากระบวนการถ่ายทอดวิถีเกษตรกรรมสู่เยาวชนในตำบลหนองเรือแบบมีส่วนร่วม กระบวนการวิจัยทำให้ได้ใกล้ชิดกับเยาวชน และได้ร่วมศึกษาบริบทของชุมชนตำบลหนองเรือเพิ่มขึ้น จากการสังเกตพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนทำให้เห็นว่า พวกเขาก็มีแนวคิดที่ดีเป็นของตัวเอง เด็กก็คิดได้ ทำได้ จากการเก็บข้อมูลก็ทำให้ได้รู้ถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาเด็กและเยาวชนห่างเหินกับวิถีเกษตรกรรม ในเวทีมักจะเห็นการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นจากลูกหลาน นับว่าเป็นการร่วมกิจกรรมอย่างมีส่วนร่วม”

- จ.ต.ส.เดชพัฒน์ ทองภู เลขานุการ นายก อบต. ตำบลหนองเรือ ผู้รวบรวมเอกสารข้อมูลต่าง ๆ ได้ระบุว่า “การร่วมทำงานวิจัยของหลายฝ่ายในชุมชนในครั้งนี้ถือว่าเป็นเรื่องที่ดี เป็นการหันกลับมามองวิถีชีวิตของคนในชุมชนว่าปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะการทำการเกษตรของเด็กและเยาวชนซึ่งเป็นเรื่องที่น่ากังวลใจ แม้ว่าทุกวันนี้เด็กบางส่วนยังคงรู้จักและเคยผ่านการทำการเกษตรกรรมมาบ้าง แต่ก็เห็นจากข้อมูลแล้วว่า ลูกหลานเยาวชน และผู้ปกครองเองก็มีการส่งเสริมให้ทำงานด้านอื่น ๆ มากกว่าการทำเกษตรกรรม การหารูปแบบกระบวนการในการถ่ายทอดวิถีเกษตรสู่ลูกหลานจึงนับว่าเป็นอีกทางหนึ่งที่จะช่วยให้ลูกหลานเกิดจิตสำนึกรักในภูมิปัญญา และเพื่อให้เกิดเป็นทางเลือกในการใช้ชีวิตในอนาคตด้วย”

- นายบรรจง ศรีธรรม สมาชิก อบต. หนองเรือ กล่าวว่า “เมื่อได้ร่วมกิจกรรมกับเด็กและเยาวชนในตำบลหนองเรือ ก็ได้เห็นพัฒนาการที่ดีตามลำดับ จากบางคนที่ไม่กล้าแสดงออกก็เริ่มมีการแสดงความคิดเห็นในเวทีต่อมา ในส่วนของผู้นำก็ทำให้ทราบเกี่ยวกับข้อมูลบริบทประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงของชุมชน ที่เกิดจากหลายสาเหตุการรับทราบข้อมูลจึงมีประโยชน์ในการคิด ไตร่ตรองในการดำรงชีวิต ว่าทุกอย่างไม่ได้เกิดขึ้นอย่างเรื่อยเปื่อย เช่น ชุมชนที่เกิดการพัฒนานั้นในอดีตมีอะไรบ้าง บางครั้งก็เป็นการนึกย้อนถึงอดีตในวัยเยาว์ก็ทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงจริง ๆ มีความเข้าใจว่าการวิเคราะห์ข้อมูลที่พี่เลี้ยงมาช่วยนั้นก็เพื่อต้องการให้ผู้เข้าร่วมได้เกิดกระบวนการคิด เพื่อจะนำไปใช้ในการดำรงชีวิต อยู่ในความพอดีในสังคม”

- ดร.ชัชวาล แก้วแสน ที่ปรึกษาทีมวิจัย กล่าวว่า “การทำงานวิจัยในครั้งนี้ก็เป็นการเรียนนอกห้องเรียนอีกวิชาหนึ่งที่ลูกหลานหรือแม้แต่ผู้นำชุมชนก็ได้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ ร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นการทำงานร่วมกับผู้อื่น กับเพื่อนต่างหมู่บ้าน การเปิดพื้นที่ให้เด็ก ๆ ได้แสดงความคิดเห็น ซึ่งพบเห็นได้ไม่บ่อยนักในชุมชน และเรื่องการร่วมแก้ไขปัญหาเกษตรกรรมที่หลายฝ่ายมีความกังวลว่าจะหายไปกับรุ่นพ่อแม่มีไม่ถึงรุ่นลูก ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่ดีน่าส่งเสริม เพราะยังงั้นเราก็ยังคงกินข้าว กินอาหารที่มาจากภาคเกษตร มีรายได้จากภาคการเกษตร การมาร่วมกันหากระบวนการที่ดีที่เหมาะสมดึงดูดความสนใจให้เด็กและเยาวชนอยากเรียนรู้เกษตรกรรมก็นับว่าเป็นการเริ่มต้นที่ดี”

ด้านเด็กและเยาวชน

- นางสาวสมลักษณ์ ทับเฉย “ได้กล่าวว่า การได้ร่วมทำงานวิจัยในครั้งนี้ทำให้ตนได้ร่วมศึกษาประวัติศาสตร์ของตำบลหนองเรือร่วมกับเพื่อน ๆ ต่างหมู่บ้าน ได้ฝึกทำวิจัยเพื่อในอนาคตจะได้มีทักษะในการศึกษาเล่าเรียนต่อ”

- นางสาวอรุณี โคตรสมบัติ “ได้รู้จักประวัติศาสตร์ชุมชนและการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อเด็กและเยาวชนตำบลหนองเรือ และได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการหากระบวนการถ่ายทอดวิถีเกษตรกรรมต่อเยาวชนในตำบลหนองเรือ”

- นางสาวฐิติมา คำแสง “ได้รู้พัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของตำบลหนองเรือ และพัฒนาการของการทำเกษตรกรรมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันว่ามีความแตกต่างกันทั้งในแนวคิดของคนที่ย้ายไป และชุมชนที่เปลี่ยนแปลง ที่มีทั้งข้อดีและข้อเสียในตัวเอง”

- นายสรชัย ชูรัตน์ “ได้ร่วมกับเพื่อน ๆ ในการศึกษาบริบทของชุมชนที่ส่งผลถึงพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนที่มีต่อวิถีเกษตรกรรมที่เปลี่ยนไป และได้แสดงความคิดเห็นถึงกระบวนการถ่ายทอดเกษตรกรรมที่ตนอยากให้เกิดขึ้น เป็นความภูมิใจที่จะได้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์วิถีเกษตรกรรมให้คงอยู่ในชุมชน”

- นางสาวอริสา ถาวรเจริญ “การได้ร่วมทำงานวิจัยก็เหมือนการย้อนกลับมามองสังคมในชุมชนตำบลหนองเรือที่ฟังรู้ว่ามีเปลี่ยนแปลงเมื่อได้ยินคำบอกเล่าจากผู้เฒ่าผู้แก่ ที่แสดงถึงความสุขในการใช้ชีวิตสมัยก่อน เป็นความทรงจำที่ในปัจจุบันคงหาได้ยาก เรียกได้ว่าการทำงานวิจัยในครั้งนี้เหมือนกับการเรียนนอกห้องเรียน เป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์”

- นางสาวศศิมาภรณ์ โกคาสุข “การร่วมกระบวนการวิจัยนั้นทำให้ตนได้ความรู้ต่างๆ มากขึ้น เป็นการสร้างประสบการณ์ที่ดีที่ได้จากพี่เลี้ยง เพื่อน ๆ ต่างหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลหนองเรือ”

- นายสุทัศน์ แก้วทอง “จากการทำงานวิจัยในครั้งนี้ทำให้ได้ทราบถึงข้อมูลต่างๆ ตามวัตถุประสงค์ โดยเฉพาะสถานการณ์การทำเกษตรกรรมในตำบลหนองเรือที่เปลี่ยนไปจากอดีต เมื่อนำมาหารูปแบบกระบวนการถ่ายทอดวิถีเกษตรกรรมก็ทำให้ได้ทราบว่าหลาย ๆ รูปแบบยังไม่เคยพบเจอ เป็นเรื่องที่น่าสนใจ เพราะการรับการถ่ายทอดก็ไม่ใช่เรื่องเสียหาย เพราะในอนาคตเป็นสิ่งที่ไม่น่าแน่นอนเราอาจเอาดีทางด้านเกษตรกรรมกว่าด้านอื่นก็เป็นได้”

- นางสาวสุกัญญา พิมพ์ดา “สิ่งที่ข้าพเจ้าได้รับจากการทำงานวิจัย คือ ได้รับความรู้จากการศึกษาประวัติศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงของบริบทชุมชนแต่ละด้านซึ่งส่งผลกระทบต่อเด็กและเยาวชน ได้ทราบข้อมูลช่วงการเปลี่ยนแปลงของบ้านเมืองตนเองจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้ได้ความรู้เพิ่มเติมในสิ่งที่ไม่เคยเรียนในห้องเรียน ทำให้ได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์”

นอกจากนี้เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่ยังระบุว่า การทำงานวิจัยในครั้งนี้ถึงแม้ว่าจะเป็นงานที่ยาก ไม่ค่อยเข้าใจการทำงานในช่วงแรก แต่หลังจากที่ร่วมกิจกรรมบ่อย ๆ ก็เริ่มมีความเข้าใจกระบวนการมากขึ้น ถึงแม้การทำเกษตรกรรมจะเป็นวิถีหลักของพ่อแม่ผู้ปกครอง แต่เพราะปัจจัยความลำบากในอาชีพนี้จึงทำให้ช่วงแรกบางคนไม่ค่อยอยากมาร่วมกิจกรรมมากนัก แต่การดำเนินกิจกรรมของผู้ใหญ่หลายคนก็ไม่ได้เป็นไปในเชิงบังคับพยายามให้เด็กและเยาวชนร่วมเรียนรู้ตลอดแม้จะมีความเขินอายบ้าง แต่ทุกอย่างก็ผ่านไปด้วยดี เมื่อมี

การศึกษาตามวัตถุประสงค์ก็ทำให้เข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ซึ่งที่ผ่านมาก็เข้าใจว่ามันเป็นอยู่อย่างนั้น แต่พอได้ยินคำบอกเล่าจากผู้นำ ผู้อาวุโส ก็รู้ทันทีว่ามีความแตกต่างไปมาก ในความเป็นคนยุคใหม่ก็ยอมรับว่า เรื่องเกษตรกรรมเป็นเรื่องที่เห็นและคุ้นเคยมานาน แต่ก็ไม่รู้เช่นกันว่าในอนาคตจะยังมีให้เห็นหรือไม่ ซึ่งก็เป็น การดีไม่ใช่เรื่องที่น่าเสียดายที่จะพากันเรียนรู้ แม้ว่าวันนี้อาจจะตอบใจตัวเองได้ไม่มากพอว่าจะยึดเกษตรกรรม เป็นอาชีพในฝัน แต่ก็ยังเป็นทางเลือกที่ดีเพราะอนาคตเป็นสิ่งไม่แน่นอน เด็กและเยาวชนก็ควรร่วมกันรักษา วัฒนธรรมอันดีงามเอาไว้ ไม่ปล่อยให้หายไปพร้อมกับบรรพบุรุษ เหมือนที่ผู้ใหญ่ชอบบอกว่าตนเองเป็น “ชาวนารุ่นสุดท้าย”

5.3 ปัญหาการวิจัย

ช่วงแรกของการดำเนินการวิจัยพบว่าเด็กและเยาวชนไม่ค่อยกล้าแสดงออก อีกทั้งต้องยอมรับว่าการ มาร่วมประชุม เด็กจะมีโลกส่วนตัวสูง การมาร่วมกิจกรรมจะไม่ค่อยตั้งใจและมีการใช้โทรศัพท์ Notebook เพื่อเล่นอินเทอร์เน็ต จนพี่เลี้ยงได้แนะนำให้แต่ละครั้งที่มีการจัดกิจกรรมจะต้องปิดสัญญาณอินเทอร์เน็ต ซึ่งก็ พบว่าช่วยลดความสนใจแก่งสิ่งอื่นนอกจากกิจกรรมได้ และเมื่อมีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องก็ทำให้เห็น พัฒนาการการแสดงออกของเด็กและเยาวชนนั้นมากขึ้น ในเวทีจะเน้นการมีส่วนร่วมโดยเด็กและเยาวชนเป็น หลักและมีพี่เลี้ยง และกลุ่มผู้นำ พร้อมทั้งที่ปรึกษาคอยให้ความร่วมมือและแสดงความคิดเห็นร่วม การมีส่วนร่วม ของเด็กและเยาวชนก็นับว่าอยู่ในระดับดี แต่การร่วมกิจกรรมก็ยังเป็นเพียงตัวแทนของเด็กและเยาวชนแต่ ละหมู่บ้าน เพราะโครงการวิจัยมีการทำงานในระดับตำบลการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ จึงมีความจำเป็นที่ต้องให้ เกิดความกระชับอาจไม่ครอบคลุมกับจำนวนเยาวชนที่มีในตำบลทั้งหมด

ด้านข้อมูล จากกระบวนการตรวจสอบข้อมูลพบว่าข้อมูลบางส่วนที่กลุ่มเยาวชนเก็บมาได้ นำมาจาก อินเทอร์เน็ต ซึ่งส่วนนี้ไม่ใช่ข้อจำกัดของการเรียนรู้ แต่พี่เลี้ยงและทีมผู้นำก็ได้ชี้แจงแก่เยาวชนแล้วว่าต้องการ ข้อมูลที่เกิดจากท้องถิ่นเป็นหลัก จึงได้มีการแนะนำอีกรอบให้ไปเก็บข้อมูลกับผู้อาวุโสในชุมชน ในเวทีมีความ พยายามทำความเข้าใจกับเด็กและเยาวชนให้มากที่สุด เพื่อป้องกันการเก็บข้อมูลซ้ำซาก แต่หลังจากผ่านการ แนะนำในเวทีแล้วก็พบว่าเยาวชนมีทักษะในการเก็บข้อมูลที่ดีขึ้น และส่วนสำคัญก็คือทักษะการเขียนรายงาน ที่พบว่ายังต้องได้รับการแนะนำและการพัฒนาต่อไป

5.4 ข้อเสนอแนะต่อชุมชน นโยบายและการวิจัยในอนาคต

จากการดำเนินโครงการวิจัยระยะที่ 1 ซึ่งได้ทำการศึกษาข้อมูลที่เป็นประโยชน์ไว้หลายด้าน ทาง อบต. หนองเรือสามารถใช้เป็นข้อมูลเพื่อวางแผนการพัฒนาชุมชนในเชิงของการส่งเสริม พัฒนาเพื่อให้เกิดรูปธรรม ในพื้นที่ได้ ในฐานะที่เป็นผู้นำชุมชนจึงเป็นกระบอกเสียงสำคัญในการสื่อสารให้คนในชุมชนมีทัศนคติที่ดีใน เรื่องของการถ่ายทอดวิถีเกษตรกรรมแก่ลูกหลาน ซึ่งในการดำเนินโครงการวิจัยในอนาคตควรสร้างการมีส่วน ร่วมระหว่างผู้ปกครองให้มากกว่าที่ผ่านมา เพราะจากการศึกษาข้อมูลพบว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้เด็กและ เยาวชนห่างเหินกับวิถีเกษตรกรรมก็คือทัศนคติของพ่อแม่ผู้ปกครอง สำหรับข้อเสนอแนะต่อพ่อแม่ผู้ปกครองก็ ควรมีการฝึกฝนให้ลูกหลานมีส่วนร่วมกับการทำเกษตรกรรม เพื่ออย่างน้อยในอนาคตจะสามารถเป็นอีก ทางเลือกในการดำรงชีวิต และส่วนหนึ่งความลำบากที่ได้จากการทำเกษตรกรรมจะช่วยฝึกฝนความอดทนแก่ ลูกหลานได้ด้วย

ภาคผนวก

ภาพกิจกรรม

กิจกรรมการพัฒนาโครงการ

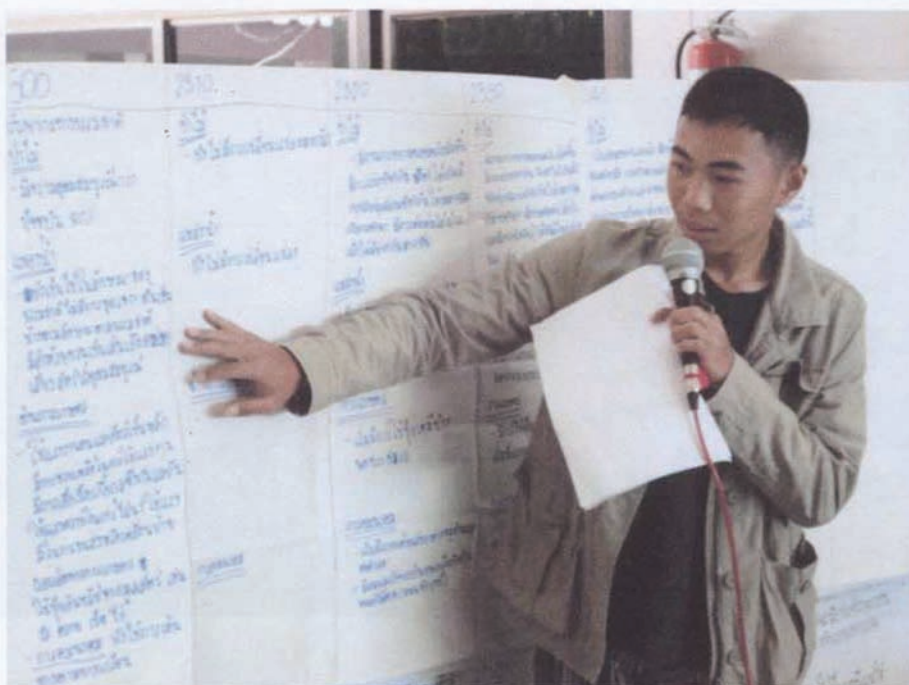
การแตกประเด็น

เวทีชี้แจงโครงการ

เวทีการระดมประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงของชุมชน

การตรวจสอบข้อมูล

การนำเสนอข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์รูปแบบปฏิบัติการ

กิจกรรมการถ่ายทอดวิถีเกษตรกรรม

สาธิตการทำลานตากข้าวจากมูลสัตว์ (ขี้ควาย)

ชนชาวขึ้นลาน (หาบด้วยหลาว)

นวดด้วยมือ (ฟาดข้าว)

สรุปบทเรียนและวางแผนปฏิบัติการ

แบบสอบถาม

งานวิจัยเรื่อง “กระบวนการถ่ายทอดวิถีเกษตรกรรมสู่เยาวชนตำบลหนองเรือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร”

แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการค้นคว้างานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อศึกษาข้อมูลทั่วไปในการทำเกษตรของเด็กและเยาวชนตำบลหนองเรือ ทีมวิจัยใคร่ขอความร่วมมือจากท่านในการตอบแบบสอบถาม ซึ่งการนำเสนอผลการวิจัยนี้จะเป็นแนวทางในการพัฒนาการถ่ายทอดวิถีเกษตรกรรมสู่เยาวชนตำบลหนองเรือต่อไป

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่องว่างหน้าคำตอบที่ตรงกับสภาพความเป็นจริงของท่าน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

1. เยาวชนที่กำลังตอบแบบสอบถามนี้เป็นเพศ ☐ ชาย ☐ หญิง
2. หมู่ที่.....ตำบลหนองเรือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร
3. ครอบครัวของท่านประกอบอาชีพอะไรบ้าง (ตอบได้กว่า 1 ข้อ)
☐ เกษตรกรรม ☐ ค้าขาย ☐ รับจ้างทั่วไป
☐ ข้าราชการ ☐ พนักงานวิสาหกิจ ☐ พนักงานเอกชน
4. ตัวท่านเองทำการเกษตรเป็นหรือไม่
☐ ไม่เป็น
☐ ถ้าเป็น มีอะไรบ้าง
☐ ทำนา ☐ ทำไร่ ☐ เลี้ยงสัตว์ ☐ อื่นๆ
5. อนาคตท่านอยากประกอบอาชีพอะไร
☐ เกษตรกรรม ☐ ธุรกิจส่วนตัว ☐ รับราชการ ☐ รับจ้างทั่วไป
6. ถ้าพ่อแม่แบ่งมรดกเป็นที่ดินให้ท่าน ท่านจะอย่างไร
☐ ทำการเกษตรเอง ☐ ให้คนอื่นทำการเกษตรแทน (ให้เช่า)
☐ ขายเพื่อเอาเงินไปลงทุนในอาชีพอื่น ☐ อื่นๆ
7. ท่านคิดว่าอาชีพเกษตรกรรมที่พ่อแม่ทำมาเป็นอย่างไร
☐ เหนื่อยยากลำบาก ☐ ทำเงินได้น้อย
☐ ไม่มีศักดิ์ศรี ☐ พออยู่พอกินและเป็นอาชีพอิสระที่สบายใจดี
☐ อื่นๆ.....
8. ท่านคิดว่าอาชีพเกษตรกรรมในอนาคตจะเป็นอย่างไร
☐ จะมีผู้นิยมทำการเกษตรมากขึ้น ☐ จะมีผู้นิยมทำการเกษตรน้อยลง
☐ จะมีการทำเกษตรควบคู่ไปกับการทำอาชีพอื่น ☐ จะมีการขายพื้นที่เกษตรกรรมกันมากขึ้น
☐ อื่นๆ.....

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำเกษตรของเด็กและเยาวชนตำบลหนองเรือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับระดับเหตุผลของท่านมากที่สุดเพียงข้อเดียว ซึ่งแต่ละข้อจะมี 5 ระดับ คือ

สำคัญที่สุด	หมายความว่า	เป็นเหตุผลที่ส่งผลต่อการทำเกษตรมากที่สุด
สำคัญมาก	หมายความว่า	เป็นเหตุผลที่ส่งผลต่อการทำเกษตรมาก
สำคัญปานกลาง	หมายความว่า	เป็นเหตุผลที่ส่งผลต่อการทำเกษตรปานกลาง
สำคัญน้อย	หมายความว่า	เป็นเหตุผลที่ส่งผลต่อการทำเกษตรน้อย
ไม่สำคัญเลย	หมายความว่า	เป็นเหตุผลที่ไม่มีผลต่อการทำเกษตรเลย

ข้อ ที่	เหตุผลที่ส่งผลต่อการทำเกษตรของท่าน	ระดับความสำคัญของเหตุผล				
		สำคัญ ที่สุด	สำคัญ มาก	สำคัญปาน กลาง	สำคัญ น้อย	ไม่สำคัญ เลย
1.	ครอบครัวของท่านไม่มีพื้นที่ทำการเกษตร					
2.	ครอบครัวของท่านอยากให้เรียนหนังสือมากกว่าทำการเกษตร					
3.	พ่อแม่รักไม่อยากจะลำบากมาทำการเกษตร					
4.	ทำการเกษตรแล้วกลัวไม่สวย ไม่ขาว					
5.	ติดเกม ติดเพื่อน					
6.	มองการทำเกษตรเป็นงานหนัก เหนื่อย และลำบาก					
7.	ความขี้เกียจ ขี้คร้าน					
8.	เครื่องจักรมาแทนแรงงานคน					
9.	เพราะผลผลิตไม่ดี ขายไม่ได้ราคา					
10.	ติดความสะดวกสบายจนเกิดความเคยชิน					
11.	ทำการเกษตรไม่เป็น เพราะไม่มีคนสอน					
12.	ต้องมีค่าจ้างถึงจะทำ ไม่เช่นนั้นก็ไม่ทำ					
13.	ไม่มีเพื่อนก็ไม่อยากไปไร่ ไปนา					

14.	ระบบการศึกษาไม่เน้นไปที่การเกษตร					
15.	การเกษตรจะทำเมื่อไหร่ก็ได้ ไม่ต้องเรียนรู้มาก					

แบบสอบถาม

แบบสอบถามในการทำวิจัย โครงการถ่ายทอดวิถีเกษตรกรรมสู่เยาวชน ตำบลหนองเรือ เมืองยโสธร จังหวัดยโสธร

คำชี้แจง ให้ทำเครื่องหมายถูกลงในวงเล็บ (✓) ตามความคิดเห็นของท่านที่คิดว่าถูกต้องที่สุด เพียงข้อเดียว
ข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถาม

เพศ เพศชาย () เพศหญิง () อายุ.....ปี ที่อยู่ หมู่ที่.....

ระดับการศึกษา ประถมศึกษา () มัธยมศึกษาตอนต้น () มัธยมศึกษาตอนปลาย ()
ปริญญาตรี

() ปริญญาโท () อื่นๆ.....

1.ในความคิดเห็นของท่าน ท่านอยากให้ลูกหลานของท่านเรียนหนังสือมากกว่าทำการเกษตรใช่หรือไม่

() ใช่ เห็นด้วย () ใช่ เห็นด้วยอย่างยิ่ง () ไม่ใช่ ไม่เห็นด้วย () ไม่แน่ใจ

2.ท่านคิดว่าลูกหลานในครอบครัวของท่าน มีบทบาทช่วยเหลืองานเกษตรอย่างไรบ้าง

() ช่วยเหลืองานด้านเกษตรทุกครั้ง () ช่วยเหลืองานเกษตรเป็นบางครั้ง () ไม่เคยช่วยเหลือ () ไม่
แน่ใจ

3.ท่านทำการเกษตรในปัจจุบัน ท่านได้นำอุปกรณ์หรือเทคโนโลยีด้านเกษตรชนิดใดบ้างมาช่วยเหลือในการทำ
การเกษตร

() ควาย () รถไถนา () รถไถนาเดินตาม () รถไถใหญ่ () อื่นๆระบุ.....

4.ท่านได้ทำการสอนให้ลูกหลานในครอบครัวของท่านได้รู้จักวิธีทำการเกษตรหรือไม่

() สอน () ไม่สอน () สอนเป็นบางครั้ง () ไม่แน่ใจ

5.ท่านมีแนวความคิดที่จะให้ลูกหลานทำการเกษตรหรือไม่

() มี () มีบ้างเป็นบางครั้ง () ไม่มี () ไม่แน่ใจ

6.ท่านคิดว่าในอนาคตอาชีพทำการเกษตร เยาวชนหรือลูกหลานของท่านจะทำอาชีพเกษตรต่อไปอีกหรือไม่

() ทำ () ไม่ทำ () ทำเป็นบางครั้ง () ไม่แน่ใจ

7.ท่านไม่อยากจะให้ลูกหลานทำอาชีพเกษตรกรรม เหมือนตัวท่านในปัจจุบันนี้เพราะเหตุใด

() ไม่อยากให้ลูกหลานลำบากเหมือนตัวเอง () อยากให้ประกอบอาชีพอื่นที่ดีกว่านี้

() ไม่มีคนนับหน้าถือตา () ไม่รวย

8.เมื่อท่านทำการเกษตร (ทำนาปลูกข้าว) ท่านคิดว่าลูกหลานท่านจะใช้เครื่องมือประเภทใดในการเก็บเกี่ยวข้าว

() ใช้เคียวเกี่ยวข้าว () ใช้รถเกี่ยว () จ้างคนเกี่ยว () อื่นๆระบุ.....

9.ท่านคิดว่าอาชีพที่ท่านทำอยู่ในปัจจุบันนี้ ลูกหลานของท่านมีความรู้สึกต่ออาชีพที่ท่านทำอย่างไร

() ภูมิใจ () ลำบากใจ () ไม่มีเกียรติ () เฉยๆ

10.ลูกหลานไม่ยากทำอาชีพเกษตรกรรม ระบบการศึกษามีส่วนและหลักสูตรที่ไม่เอื้อต่อการทำอาชีพเกษตรหรือไม่

() มีส่วน () ไม่มี () มีเป็นบางครั้ง () ไม่แน่ใจ

11.ท่านคิดว่าลูกหลานของท่าน ไม่อยากทำอาชีพเกษตรกรรมเหมือนท่านเพราะเหตุผลใดเป็นหลัก

() ไม่มีที่นาเป็นของตัวเอง () ไม่มีเงินลงทุน () ไม่อยากลำบาก () ไม่รวยเหมือนทำอาชีพธุรกิจ

12.ท่านคิดว่าเยาวชนและลูกหลานของท่านไม่ทำอาชีพเกษตรกรรม เป็นเพราะเครื่องกลการเกษตรเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในภาคการเกษตรใช้หรือไม่

() มีส่วนเกี่ยวข้อง () ไม่มีส่วน () มีส่วนบ้าง บางครั้ง () ไม่แน่ใจ

ความคิดเห็น/ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....
.....

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำการเกษตรของเด็กและเยาวชนตำบลหนองเรือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่องที่ตรงกับระดับเหตุผลของท่านมากที่สุดเพียงข้อเดียว ซึ่งแต่ละข้อจะมี 5 ระดับ คือ

สำคัญที่สุด หมายความว่า เป็นเหตุผลที่ส่งผลต่อการทำเกษตรมากที่สุด

สำคัญมาก หมายความว่า เป็นเหตุผลที่ส่งผลต่อการเกษตรมาก

สำคัญปานกลาง หมายความว่า เป็นเหตุผลที่ส่งผลต่อการเกษตรปานกลาง

สำคัญน้อย หมายความว่า เป็นเหตุผลที่ส่งผลต่อการเกษตรน้อย

ไม่สำคัญเลย หมายความว่า เป็นเหตุผลที่ส่งผลต่อการเกษตรเลย

ข้อที่	เหตุผลที่ส่งผลต่อการทำการเกษตร	ระดับความสำคัญของเหตุผล				
		สำคัญที่สุด	สำคัญมาก	สำคัญปานกลาง	สำคัญน้อย	ไม่สำคัญเลย
1.	การเกษตรจะทำเมื่อไหร่ก็ได้					
2.	ระบบการศึกษาไม่เน้นไปที่การเกษตร					

3.	ครอบครัวของท่านไม่มีพื้นที่ในการทำเกษตร					
4.	ครอบครัวของท่านอยากให้เรียนหนังสือมากกว่าทำการเกษตร					
5.	ไม่มีเพื่อนก็ไม่อยากไปไหนไปนา					
6.	ทำการเกษตรไม่เป็น เพราะไม่มีคนสอน					
7.	ต้องมีค่าจ้างถึงจะทำ ไม่เช่นนั้นก็ไม่ทำ					
8.	พ่อแม่รักไม่ อยากให้ลำบากมาทำการเกษตร					
9.	ทำการเกษตรแล้วกลัวไม่สวย ไม่ขาว					
10.	ติดความสะดวกสบายจนเกิดความเคยชิน					
11.	เพราะผลผลิตไม่ดี ขายไม่ได้ราคา					
12.	ติดเกมส์ ติดเพื่อน					
13.	มองการทำเกษตรเป็นงานหนัก					
14.	ความขี้เกียจ ขี้คร้าน					
15.	เครื่องจักรมาแทนแรงงานคน					

ประวัติย่อทีมวิจัย

1. นายยงยุทธ เชื้อบัญญัติ อายุ 46 ปี

ที่อยู่ เลขที่ 32 หมู่ที่ 7 ตำบลหนองเรือ อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร 35000
การศึกษา ปริญญาตรี
ประสบการณ์ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเรือ, ผู้นำท้องถิ่น
โทรศัพท์ 0812664970

2. นายธนาธิ กองสินแก้ว อายุ 48 ปี

ที่อยู่ เลขที่ 54 หมู่ที่ 1 ตำบลเชียงคำ อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร 35000
การศึกษา ปริญญาตรีศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) การพัฒนาชุมชน
ประสบการณ์ นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ
โทรศัพท์ 088-3500398

3. นางมยุรีย์ เศษสุวรรณ อายุ 38 ปี

ที่อยู่ เลขที่ 25 หมู่ที่ 15 ตำบลค้อเหนือ อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร 35000
การศึกษา ปริญญาตรีรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต (รป.บ)
กำลังศึกษา รัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ประสบการณ์ นักพัฒนาชุมชนตำบลหนองเรือ
โทรศัพท์ 085 - 6825778

4. จ.ต.ส.เดชพัฒน์ ทองภู อายุ 50 ปี

ที่อยู่ เลขที่ 52 หมู่ที่ 4 ตำบลหนองเรือ อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร 35000
การศึกษา ปริญญาโท
ประสบการณ์ เลขานุการ นายก อบต.
โทรศัพท์ 080-7582219

5. นางเพชรรา พิมพ์จำปา อายุ 44 ปี

ที่อยู่ เลขที่ 145 หมู่ที่ 2 ตำบลสำราญ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร 35000
การศึกษา ปริญญาโท (รัฐศาสตรการปกครอง) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยวิทยาลัย
ศาสตรัยโสธร
ประสบการณ์ อาจารย์มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
โทรศัพท์ 086-4697977

6. นายชนวิทย์ หางนาค อายุ 18 ปี

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 20 หมู่ที่ 1 ตำบลหนองเรือ อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร 35000
การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ ๖

7. น.ส.สุกัญญา พิมพ์ดา อายุ 16 ปี

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 71 หมู่ที่ 1 ตำบลหนองเรือ อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร 35000
การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 4

8. น.ส.เยาวภา เสนาพรหม อายุ 16 ปี

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 61 หมู่ที่ 1 ตำบลหนองเรือ อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร 35000
การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 4

9. นายศุภชัย เสนาพรหม อายุ 16 ปี

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 33 หมู่ที่ 1 ตำบลหนองเรือ อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร 35000
การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 4

10. นายชัยสิทธิ์ ทารสระคู อายุ 20 ปี

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 43 หมู่ที่ 2 ตำบลหนองเรือ อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร 35000
การศึกษา ปวส.

11. น.ส.อรุณดี โคตรสมบัติ อายุ 18 ปี

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 34 หมู่ที่ 2 ตำบลหนองเรือ อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร 35000
การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 6

12. น.ส.สมลักษณ์ ทับเฉย อายุ 18 ปี

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 116 หมู่ที่ 2 ตำบลหนองเรือ อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร 35000
การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 6

13. น.ส.ฐิติมา คำแสง อายุ 18 ปี

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 87 หมู่ที่ 2 ตำบลหนองเรือ อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร 35000
การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 6

14. น.ส.จิณณา อุะนันต์ อายุ 16 ปี

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 53 หมู่ที่ 3 ตำบลหนองเรือ อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร 35000
การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 4

15. นายสรชัย ชูรัตน์ อายุ 15 ปี

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 63 หมู่ที่ 3 ตำบลหนองเรือ อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร 35000
การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 3

16. น.ส.อริสา ถาวรเจริญ อายุ 16 ปี

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 43 หมู่ที่ ๓ ตำบลหนองเรือ อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร 35000
การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 4

17. นายศิวดล ไชยมี อายุ 15 ปี

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 5 หมู่ที่ 3 ตำบลหนองเรือ อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร 35000
การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 3

18. นายสุระเดช พงษ์สนิท อายุ 16 ปี
ที่อยู่ บ้านเลขที่ 85 หมู่ที่ 4 ตำบลหนองเรือ อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร 35000
การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 4
19. น.ส.ศศิมาภรณ์ โภคาสุข อายุ 16 ปี
ที่อยู่ บ้านเลขที่ 26 หมู่ที่ 4 ตำบลหนองเรือ อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร 35000
การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 4
20. นายสุทัศน์ แก้วทอง อายุ 20 ปี
ที่อยู่ บ้านเลขที่ 45 หมู่ที่ 4 ตำบลหนองเรือ อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร 35000
การศึกษา ปวส.
21. นายศุภกรณ์ ไชยมี อายุ 18 ปี
ที่อยู่ บ้านเลขที่ 8 หมู่ที่ 4 ตำบลหนองเรือ อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร 35000
การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 6